

მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების
კავკასიური ინსტიტუტი

ეკლესია, სახელმწიფო და რელიგიური უმცირესობები საქართველოში:

გვემუქრება თუ არა რელიგიური
ფუნდამენტალიზმის საფრთხე?

თბილისი
2000

სერიის რედაქტორი გია ნოდია

ამ ბროშურის გამოცემა შესაძლებელი გახდა ფონდის – CordAid-ის –
ფინანსური დახმარებით

Publication of this book has become possible thanks to help from the
CordAid Foundation

*The Church, the State and Religious Minorities in Georgia: Is There a
Danger of Religious Fundamentalism?* – G. Nodia (ed.)

ISBN 99928-37-48-9

© შვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტი, 2000
© Tbilisi, Caucasian Institute for Peace, Democracy and Development, 2000

გამომცემელი – შვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური
ინსტიტუტი

თბილისი, მერაბ აღლეშვილის 1, ტელ. 334081, ფაქსი 334163

შინაარსი

წინათქმა	5
ნოდარ ლადარია. რელიგიური თავისუფლების ისტორიული მოტივაციები	7
პაატა ზაქარეიშვილი. რატომ ხელშეკრულება და არა კანონი?	14
ავთო ჯოხაძე. კავკასიის კონფესიური სიჭრელის პოლიტიკური განზომილება	22
სოზარ სუბელიანი. საქართველოში რელიგიური კონფლიქტებისა და რელიგიური აგრესიულობის ზოგიერთი მიზეზის შესახებ	27
დისკუსია	39
შეჯამება	
გია ნოდია. ეძუქრება თუ არა საქართველოს რელიგიური ფუნდამენტალიზმი?	57
დანართი	
1. ზაზა შათირიშვილი. რომის მისია და სტალინური მართლმადიდებლობა	69
2. "არ გეცრუვებით, სიქადულო ჩვენო, მართლმადიდებლობაო..."	77
3. ეკლესია თუ სტალინური მართლმადიდებლობა	91
Résumé	106

წინათქმა

1999 წლის 18 დეკემბერს მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიურმა ინსტიტუტმა ჩაატარა საჯარო დისკუსია თემაზე "რელიგიური უმცირესობები (ნახევრად-)დემოკრატიულ საზოგადოებაში". დისკუსიის ძირითადი თემა იყო იმის გარკვევა, თუ როგორ უნდა შეეხამოს ერთმანეთს საქართველოში ტრადიციულად გაბატონებული მართლმადიდებლური ეკლესიის ინტერესები რელიგიური თავისუფლების უზრუნველყოფასა და რელიგიური უმცირესობების ინტერესებს. რა შედეგები ექნება სახელმწიფოს ამა თუ იმ პოლიტიკას რელიგიის დარგში ისეთ ტრადიციულად მრავალკონფესიურ ქვეყანაში, როგორიც საქართველოა? საჭიროა თუ არა საგანგებო კანონი რელიგიის შესახებ? რა შემთხვევაში შეიძლება რომელიმე რელიგიური გაერთიანების საქმიანობის შეზღუდვა თუ აღკვეთა? – და ა. შ. ეს ბროშურა ამ დისკუსიის მონაწილეთა მიერ წარმოდგენილი წერილობითი გამოსვლების საფუძველზეა შემდგარი. დისკუსიის ზოგიერთ მონაწილეს თავისი გამოსვლის ტექსტი არ წარმოუდგენია, ხოლო ზოგ შემთხვევაში წერილობითი ტექსტი შეიძლება არ დაემთხვა იმას, რაც დისკუსიის დროს ითქვა.

დამატების სახით იბეჭდება ზაზა შათირიშვილის სადისკუსიო სტატია "რომის მისია და სტალინური მართლმადიდებლობა", რომელიც გაზეთ "კავკასიონში" დაიბეჭდა კავკასიური ინსტიტუტის ხელშეწყობით, და ზოგიერთი გამომხაურება მასზე. რედაქტორის დასკვნით წერილში ნაცადია დისკუსიის ძირითადი თემების შეჯამება.

საჯარო დისკუსიის ორგანიზაცია და ამ ბროშურის გამოქვეყნება მოხდა ფონდ CordAid-ის მიერ მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტისთვის გამოყოფილი გრანტის ფარგლებში. კავკასიური ინსტიტუტი მადლობას უხდის ღონორს და დისკუსიის ყველა მონაწილეს.

რელიგიური თავისუფლების ისტორიული მოტივაციები

წინამდებარე მოხსენება ძირითად მიზნად არ ისახავს რელიგიური თავისუფლების ღირებულებად ჩამოყალიბების ისტორიული მსვლელობის აღწერას, თუმცა ეს ამოცანა თავისთავად საკმაოდ საინტერესო უნდა იყოს. ამ ღირებულების ისტორიული წარმოშობა და მისი მჭიდრო კავშირი კონკრეტულ ისტორიულ სიტუაციასთან თავისთავად ცხადია და ამ შემთხვევაში ჩვენი მსჯელობის საწყის პირობად იქნება მიღებული. კიდევ ერთი აშკარა პირობა, რომელიც მომავალში უნდა გავითვალისწინოთ, შემდეგია: რელიგიური თავისუფლება, როგორც ღირებულება, შესაძლებელია იმ სიტუაციაში, როდესაც აწმყო მომენტის ადგილმდებარეობა ისტორიის ღერძზე და თვით ამ ღერძის არსებობა უკვე რეფლექსირებულია ადამიანების მიერ და ისტორიოგრაფიაშიც დაძლეულია ჟამთააღმწერლობის ეტაპი. ნათქვამის საილუსტრაციოდ შემდეგი მაგალითი გამოდგება: ადამიანს ზუსტად ისევე არ შეუძლია გაცნობიერება, რომ იგი შუა საუკუნეებში ცხოვრობს, როგორც მსვლელობის მეხუთე წელს ვერც ერთ ომს ვერ დაერქმევა შვიდწლიანი; ასეთ სიტუაციაში რელიგიური თავისუფლების არსებობა შეუძლებელია.

ამ საკითხზე საფუძვლიანი მსჯელობა, ბუნებრივია, სცილდება დღევანდელი შეხვედრის ფარგლებს, ამიტომაც მე შევჩერდები მხოლოდ მის პრაქტიკულ ასპექტზე, რომელიც, როგორც ვფიქრობ, ყველაზე ადეკვატურად გამოხატავს აქ შეკრებილი საზოგადოების საერთო ინტერესებს.

როგორც არ უნდა განვიხილოთ რელიგიური თავისუფლება, კამათს არ გამოიწვევს, თუ ვიტყვით, რომ იგი დასავლური პროდუქტია. ისიც აშკარად ჩანს, რომ მისი თანდათანობითი დამკვიდრება წარმოებდა სახელმწიფო ხელისუფლებასა და ძირითად გაბატონებულ რელიგიას შორის ურთიერთობის გარკვევისა და ამ უკანასკნელის მიერ ძალუფლების დათმობის ხარჯზე. მოკლედ, მიმოვიხილოთ სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ურთიერთდამოკიდებულების არსებული ფორმები და შევეხოთ თითოეულის ისტორიულ მოტივაციას.

1. *სრული სეპარაცია*: ძირითადად, ანგლოსაქსური ლიბერალიზმის ბუნებას ეთანადება, რადგან ამ ქვეყნებში არ ყოფილა ლათინური ქვეყნებისათვის დამახასიათებელი მწვავე დაპირისპირება ეკლესიასა და საერო ხელისუფლებას შორის. ამ შემთხვევაში სახელმწიფო არ გვევლინება რაიმე კონკრეტული რელიგიის აღმსარებლად, არც მის ტერიტორიაზე არსებულ რომელიმე რელიგიურ საზოგადოებას აღიარებს სრულიად დამოუკიდებლად და სუვერენულად. ამასთანავე მოქალაქეები სარგებლობენ მათთვის სასურველი რელიგიის აღმსარებლობის სრული უფლებით. ყველა

კონფესია და რელიგია თანასწორად მიიჩნევა სახელმწიფო კანონმდებლობის წინაშე. ეკლესია არ ღებულობს სახელმწიფოსაგან არავითარ ფინანსურ დახმარებას და არ ერევა ეპისკოპოსების არჩევნებში, მაგრამ სამაგიეროდ ათავისუფლებს სამღვდელოებას სამხედრო სამსახურისგან და ცნობს საეკლესიო ქორწინებას.

ამგვარი სეპარაცია ყველაზე თანმიმდევრულად განხორციელებულია ამერიკის შეერთებულ შტატებში.

2. *ნაწილობრივი სეპარაცია*: სახელმწიფო თავის თავს არაკომპეტენტურად მიიჩნევს რელიგიურ საკითხებში, მაგრამ აღიარებს ეკლესიას კერძო გაერთიანებად და ცნობს მის გარკვეულ პრივილეგიებს საერთო კეთილდღეობის პრინციპიდან გამომდინარე.

ამ სისტემის ყველაზე დამახასიათებელი მაგალითია ბელგია, ხოლო მისი გამომწვევი მიზეზი – ამ სახელმწიფოს კონკრეტული ისტორიული მდგომარეობა და, განსაკუთრებით, მისი ურთიერთობაა ჰოლანდიასთან.

3. *აგრესიული სეპარაცია*: გავრცელებულია ყველა ლათინურ ქვეყანაში: იტალიაში, ესპანეთში, საფრანგეთში, პორტუგალიაში, როგორც ე. წ. ძველი რეჟიმის ბუნებრივი რეაქცია. ამ დამოკიდებულების უფრო ზუსტი დასახელებაა აკონფესიური იურისდიქციონალიზმი. ამ შემთხვევაში კანონი არათუ არ ცნობს ეკლესიას, როგორც დამოუკიდებელ და სუვერენულ საზოგადოებას, არამედ არ ითვალისწინებს მისთვის არც იმ უფლებებს, რომელთაც კერძო საზოგადოებებს ანიჭებენ ხოლმე. ამ შემთხვევაში არავითარ სეპარაციაზე ლაპარაკი არ შეიძლება, რადგან ერთი მხარე კანონის უზენაესობის მოშველიებით აქტიურად ჩაგრავს მეორეს.

რაც არ უნდა ვთქვათ სამი დასახელებული ვარიანტიდან თითოეულზე, უნდა ვაღიაროთ, რომ ყოველი მათგანი კონკრეტულ ქვეყანაში შექმნილი ისტორიული ვითარების ორგანული შედეგია. საქართველოს შემთხვევაში თვით რელიგიური თავისუფლების დამკვიდრების მოთხოვნა, მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენი ქვეყანა ვერასოდეს ჩაითვლებოდა მონორელიგიურად, არა იმდენად შინაგანი აუცილებლობითაა გამოწვეული, რამდენადაც იმ მოთხოვნებით, რომლებსაც საქართლოს წინაშე დასავლეთი აყენებს. და რადგანაც ჩვენში ფართოდაა გავრცელებული სხვადასხვა სფეროში ცალკეული უცხოური ნიმუშებისადმი აპელირება, ამ სამ შესაძლებლობას შორის არჩევანი იმაზე იქნება დამოკიდებული, გადაწყვეტილების მიმღები კონკრეტული პირებიდან უმრავლესობას ბავშვობაში ფრანგულის მასწავლებელთან უვლია, გერმანული სკოლა დაუმთავრებია, თუ “პერესტროიკის” გარიჟრაჟზე რომელიმე “თაუნის” რომელიმე “სქულში” გაუტარებია ერთი სემესტრი.

ძირითად სათქმელს რომ დავუბრუნდეთ, რელიგიურ თავისუფლებას საფუძვლად უდევს ის მარტივი იდეა, რომ ერთი ქვეყნის ფარგლებში ადამიანების პოლიტიკური ერთობის პრინციპი სახელმწიფოს ნორმალური ფუნქციონირებისათვის არა მარტო აუცილებელია, არამედ საკმარისიც. ეს კი სარწმუნოებრივი ერთობის მოთხოვნას ზედმეტად აქცევს. საქართველოში ამ მარტივი იდეის მიუღებლობა იმით კი არ არის გამოწვეული, რომ სარწმუნოებრივი ერთობა ჩვენთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო, არამედ იმით, რომ საერო ხელისუფლებისა და ეკლესიის ურთიერთდამოკიდებულების რეფლექსია ჩვენს ისტორიას არ ახასიათებს.

სანამ ამ საკითხს უფრო კონკრეტულად განვიხილავდეთ, უნდა აღვნიშნოთ, რომ მიუხედავად კონსტიტუციური და სხვა რომელიმე მომავალში მისაღები საკანონმდებლო გარანტიებისა, საქართველოში კიდევ დიდხანს შეილახება ცალკეული რელიგიური საზოგადოებების ფუნდამენტური უფლებები. მენტალობის ცვლილება არასოდეს ხდება სხვისი გამოცდილების ხარჯზე, ამგვარი პრინციპული ძვრისათვის საჭირო გამოცდილება კი არ შეიძლება არ იყოს მძიმე და მტანჯველი. დღესაც ვხედავთ, რომ საქართველოში სასამართლოს არაფერი უშლის ხელს, ისეთი მეტაიურიდიული ცნებებით იმსჯელოს, როგორიცაა “ანტიმართლმადიდებლური” და “ანტიეროვნული”. ამ მიმართებაში უნდა დავსძინოთ, რომ XIX საუკუნის პირველ ნახევარშივე ყველა ევროპული ქვეყნის სისხლის სამართლის კოდექსებიდან ამოიღეს მუხლები, რომლებიც სიწმიდეთა შეურაცხყოფისათვის სასჯელს ითვალისწინებდა.

ჩვენში არ არსებობს არც რელიგიური თავისუფლების ორგანული და პოზიტიური მოტივაცია და ამავე დროს არ არსებობს არც თვალსაჩინო მაგალითი იმისა, რომ ამ თავისუფლების ნაკლებობა დამლუპველია საზოგადოებისათვის. ეს განსაკუთრებით მკაფიოდ გამოიხატება საქართველოს კონსტიტუციის მე-9 მუხლის მაგალითზე, რომელშიც აღნიშნულია მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებული ისტორიული როლი.

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის როლი საქართველოს ისტორიაში (ამ როლის შეფასებისაგან დამოუკიდებლად) საუკუნეთა მანძილზე არ ყოფილა ერთნაირი და ყოველთვის განპირობებული იყო შესაბამისი ეპოქის კონკრეტული გარემოებებით. საქმის ვითარება შემდეგნაირად გამოიყურება: არსებობს ცუდად დასაბუთებული ჰიპოთეზა, თითქოს თავდაპირველად საქართველოს სამოციქულო ეკლესია ყოფილიყო ნესტორიანული ან მონოფიზიტიური მიმართულებისა. შემდეგ, IX – X საუკუნეებისათვის, მის ისტორიაში აშკარად შეიმჩნევა კონსტანტინოპოლური საღვთისმსახურო ტრადიციის მიერ აღვილობრივი და იერუსალიმური ტრადიციების გამოდევნა, რის შედეგად ეკლესია იქცევა ბიზანტიური გავლენის დასაყრდენად, თუმცა, უნ-

და ითქვას, რომ ამგვარად საქართველო პოულობს თავის ადგილსა და ფუნქციას მაშინდელ სამყაროში. დავით აღმაშენებლის დროს ხდება ეკლესიის საბოლოო ინსტრუმენტალიზაცია სამეფო ძალაუფლების მიერ. პერიოდი მეცამეტიდან მეცხრამეტე საუკუნემდე თავის წიაღში ჯერ კიდევ მრავალ გაურკვეველობას ინახავს საეკლესიო ისტორიის თვალსაზრისით, რადგან შეუძლებელია უგულებელვყოთ ეკლესიის წიაღში დასავლურ და რუსულ ორიენტაციებს შორის ბრძოლის ძლიერი გავლენა. მეცხრამეტე საუკუნეში საქართველო რუსული სინოდალური ეკლესიის საეგზარქოსოს წარმოადგენდა. ეს ყოველივე საკმარისია იმის საჩვენებლად, რომ სინამდვილეში, ობიექტური მიდგომის შემთხვევაშიც საქმე გვაქვს არა როლთან, არამედ როლებთან. რომელი მათგანია აღიარებული საქართველოს კონსტიტუციის მიერ განსაკუთრებულად?

ამ მიმართებაში უადგილოდ არ მიგვაჩნია გავიხსენოთ ზურაბ ავალიშვილის მიერ 1901 წელს გამოთქმული მეტად სალი აზრი: “ჩვენ ვიცით, რომ შუასაუკუნოებრივი ცხოვრების პირობებში ეკლესიამ შეიძლება ხელი შეუწყოს გაერთიანებას. ასე იყო საქართველოშიც. მაგრამ ეკლესია, მწერლობა, მონასტრები – ყოველივე ეს მშვენივრად ეთანხმება ყველანაირ გარემოებებს – ერთიანობას, დაქსაქსულობას და დაპყრობასაც”.

გარდა ამისა, “განსაკუთრებული როლის” აღიარება გარკვეული აზრით გულისხმობს საქართველოს სახელმწიფოს კონფესიურობას. დემოკრატიული მმართველობისას სახელმწიფო აუცილებლად აკონფესიური უნდა იყოს მის შემადგენელ პიროვნებათა სარწმუნოებისაგან დამოუკიდებლად. “თანამედროვე პირობებში კონფესიური სახელმწიფოს გამოცხადება ნიშნავს თვალთმაქცობასა და საჯარო სიცრუეს, რომელიც უსარგებლოა თვით რელიგიისათვის და დამღუპველია სამოქალაქო ზნეობრიობის სიწრფელისათვის”. ტერმინი “აკონფესიური” არის ტერმინი “ათეისტურის” დიამეტრალურად საწინააღმდეგო, რადგანაც ეს უკანასკნელი სწორედ კონფესიურობისადმი მკვეთრსა და მტრულ დაპირისპირებას გულისხმობს და ათეისტური სახელმწიფო აუცილებლად მოქმედებს როგორც ათეიზმის აღმსარებელი, ესე იგი, თავისი შინაარსითა და გამოხატულების ფორმით სრულად და თანმიმდევრულად კონფესიური სახელმწიფო. სახელმწიფოს აკონფესიურობა არ ნიშნავს მის ზნეობრივად ინდიფერენტულობასაც, რადგან ყველა სახელმწიფო შესაბამისი ერისათვის დამახასიათებელ ზნეობრივ მეცვიდრეობას ითვისებს და ახორციელებს.

“განსაკუთრებული როლის” აღიარება ნიშნავს სახელმწიფოს მიერ სამღვდელოებისა და მორწმუნე ერის, ეკლესიის შემადგენელი ყველა კონკრეტული პიროვნების, ნებისმიერი საეკლესიო ინსტიტუტის კოლექტიური და უპირობო ღვაწლის აღიარებას. კოლექტიური და უპირობო ღვაწლი და დამსახურება ისევე გაუგებარია იურიდიული თვალსაზრისით, როგორც კოლექ-

ტიური და უპირობო პასუხისმგებლობა დანაშაულისთვის. თუ უკანასკნელის მაგალითი იყო ჩრდილოკავკასიელი ხალხების გადასახლება მათი ფაშისტური რეჟიმისადმი ლოიალობის მიზეზით, პირველის ადეკვატური მაგალითი იქნებოდა განურჩევლად ყველა ბელორუსისადმი საბჭოთა კავშირის გმირის წოდების მინიჭება.

საბოლოოდ, უნდა აღვნიშნოთ, რომ უზოგადესი მოსაზრებებიდან გამომდინარე, ის, რაც უცვლელად ხდებოდა ათასი წლის განმავლობაში (თუ ამგვარ სიტუაციას თეორიულად მაინც დავუშვებთ), სრულიად არ არის გარანტია იმისა, რომ ხვალაც იგივე განმეორდება. განსაკუთრებით, ეს ეხება ეკლესიას, რომლის წიაღში გამომუშავებული სოციალური ტრანსლაციის (თაობიდან თაობისადმი ინფორმაციის გადაცემის) მექანიზმები უკვე ვეღარ იქნება განმსაზღვრელი საზოგადოებრივი ცხოვრების თანამედროვე რიტმისა და წყობის შემთხვევაში. ეკლესია უკვე ვეღარ დაუბრუნდება იმ სოციალურ ფუნქციას, რომელსაც იგი ასრულებდა შორეულ წარსულში.

ახლა მოკლედ მიმოვიხილოთ აქტუალური მდგომარეობა, რომელიც შეიძლება გადაიქცეს ჩვენთვის ჯერაც უცნობი მომავლის მოტივაციად.

საყოველთაოდ ცნობილია და უკვე შტამპადაც არის ქცეული სამღვდელოების დაჩაგრული მდგომარეობა საბჭოთა ხელისუფლების პერიოდში. ასევე სამართლიანია ამ დაჩაგრულობის საკმაოდ ორაზროვანი ხასიათი, სახელდობრ, ის უდიდესი, თუმცაღა დაფარული პრივილეგიები, რომლებითაც ყოველთვის სარგებლობდნენ, მაგალითად, რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის უმაღლესი იერარქები. ჩვენ უნდა გავამახვილოთ ყურადღება ერთ მნიშვნელოვან მომენტზე, რომელიც აქამდე სათანადოდ გათვალისწინებული არ ყოფილა: მიუხედავად მართლაც სასტიკი და უსამართლო შეზღუდვებისა, ან, უფრო ზუსტად, სწორედ ამ შეზღუდვებისა და სოციალურ ფუნქციონირებისა და დაკონსერვების წყალობით სამღვდელოებამ შეინარჩუნა ძლიერი კლასობრივი თვითშეგნება. საუბარი გვაქვს სწორედ კლასობრივ თვითშეგნებაზე, როდესაც სოციალური ჯგუფი თავის თავს აღიქვამს კლასად, საზოგადოებრივ ფენად, რომელსაც თავისი განსაკუთრებული, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი ადგილი და დამოკიდებულება აქვს წარმოებისა და განაწილების მექანიზმებთან.

ეკლესიის დღევანდელი მდგომარეობისა და სამღვდელოების სულიერი განწყობის ძირითად საფუძველს შეადგენს ის გარემოება, რომ სამღვდელოება შეგნებულად თუ შეუგნებლად, აშკარად თუ ფარულად მიდრეკილია საკუთარი უფლებების აღდგენისაკენ მისი, როგორც სამღვდელოების, კლასობრივი არსის შენარჩუნებით.

ამ თვალსაზრისით გასაგები ხდება ეკლესიის მეცადინეობა, რომ მას უნდა დაუბრუნდეს “კუთვნილი” მიწები. ეს თვალსაზრისი არსებითად შეუსაუ-

კუნობრივი მენტალობის რელიქტს წარმოადგენს, როცა საზოგადოების ფეოდალური მოწყობის ეპოქაში ეკლესია მსხვილი მიწათმფლობელი იყო. ამ მდგომარეობას მთლიანად აპირობებდა არა ეკლესიის საფუძველში ჩადებული საღვთო პრინციპები, არამედ საერო ძალაუფლების ინტერესები: ფეოდალური მონარქისათვის ყოველთვის ხელსაყრელი იყო დიდი ტერიტორიების გადაცემა ეპისკოპოსისადმი, რადგანაც ამ უკანასკნელს არ ჰყავდა კანონიერი მემკვიდრეები და მის არჩევაში, უფრო სწორად კი დანიშვნაში გადამწყვეტი სიტყვა თვით მონარქს ეკუთვნოდა. მიწათა ასეთი განაწილება ამცირებდა შინაომების დამანგრეველ ეფექტს და ამტკიცებდა ფეოდალური სახელმწიფოს შიგნით ერთმმართველობას. რამდენადაც პარადოქსულად არ უნდა ჟღერდეს, მაგრამ ეკლესიის შეგნებული გამდიდრება მეფეთა მხრიდან და მისი გადაქცევა ფეოდალურ სინიორიათა ერთობლიობად ეკლესიის დათრჯუნვისა და საერო ხელისუფლებისადმი სრული დამორჩილების მეტად ეფექტური საშუალება იყო.

ეკლესიის მიერ ამგვარად მიღებული მიწების ათვისება და დამუშავება მნიშვნელოვან პრინციპულ პრობლემებთან არის დაკავშირებული. მისი განხორციელება შესაძლებელია ორნაირად: დაქირავებული შრომის გამოყენებითა და ბერ-მონაზონთა საშუალებით.

პირველ შემთხვევაში ეკლესია უშუალოდ მოექცევა სახელმწიფოს გავლენის ქვეშ, რადგან მის მიერ დაქირავებული პირები, როგორც საქართველოს მოქალაქეები, უნდა სარგებლობდნენ სოციალური დაცვით სახელმწიფოს მხრიდან, ხოლო მათი დაქირავებული – ეკლესია – მომჩივანის როლში მოგვევლინება ყოველი სადავო საკითხის განხილვისას.

ბერ-მონაზონთათვის ეკონომიური ნიშნადობის მისანიჭებლად მათი რიცხვი რამდენჯერმე უნდა გაიზარდოს დღევანდელთან შედარებით და წლების განმავლობაში ურღვევად ივსებოდეს. ეს აუცილებლად მოითხოვს, რომ ასკეტების რეკრუტირება ხდებოდეს არა მხოლოდ ზეგარდმო მოწოდებით, არამედ დამატებითი მუდმივმოქმედი მექანიზმების წყალობით. ფეოდალურ ეპოქაში მონასტრების მოსახლეობის შემავსებელი საშუალება იყო: დიდგვაროვანთა უმცროსი შვილები, რომელთაც მემკვიდრეობა არ ერგებოდათ; კტიტორთა მიერ შეკრებილი ლუპხენები, უკანონოდ დაბადებული ბავშვები და სხვა. თანამედროვე სიტუაციაში ამ მექანიზმების ამოქმედება შეუძლებელია, ამიტომაც ბერ-მონაზვნობა ეკლესიისათვის ვერ იქნება ეკონომიურად ნიშნადი ძალა. თუმცა არსებობს ერთი საშუალება: მონასტერი შეიძლება გადაიქცეს უმუშევარი, უიმედო, მორალურად და მატერიალურად გაკოტრებული მოსახლეობის თავშესაფარად. ამ მხრივ შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ეკლესია საკმარისად და სტაბილურად იქნება უზრუნველყოფილი ანგელოსური ხარისხის მქონე სამუშაო ძალით. ოღონდ ეს დამატებით სიძნელეებს

შექმნის. ბერ-მონაზონთა დიდი რიცხვისა და მონასტერთა ფართო ქსელის მართვა-განმგებლობა საეკლესიო ხელისუფლებისაგან განვითარებულ რეპრესიულ სისტემას მოითხოვს (საეკლესიო სასამართლოები, მოქმედი და სიტუაციასთან ადაპტირებული სჯულის კანონი, ძლიერი და ქმედითი აღმასრულებელი აპარატი). წინააღმდეგ შემთხვევაში მონასტრები მუდამ იქნება სულიერი შფოთვისა და განხეთქილების კერა. საქართველოს საპატრიარქო დღეს ვერ ჩამოაყალიბებს კომპეტენტურ საეკლესიო სასამართლოს, შესაბამისი მოქმედი სჯულის კანონის რედაქტირებასაც წლები დასჭირდება. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია დღეს არ არის მზად იმისათვის, რომ იტვირთოს ეს მისია, მით უმეტეს, რომ სახელმწიფო კანონმდებლობიდან გამომდინარე სრულიად გაუგებარია, თუ რამ უნდა უზრუნველყოს საეკლესიო სასამართლოს მიერ გამოტანილი განჩინების აღსრულება. ამ ვარიანტის განხორციელების ცდისას დიდი ალბათობა რჩება, რომ ეკლესია გადაიქცეს სახელმწიფოს დამორჩილებულ, ან, უკიდურეს შემთხვევაში, მის პარალელურ სტრუქტურად. ცხადია, სახელმწიფო ვერ აიტანს მოსახლეობის საგრძნობი ნაწილის ალტერნატიულ კანონმდებლობაზე დაქვემდებარებულობას.

რატომ ხელშეკრულება და არა კანონი?

საქართველო მთელი თავისი ისტორიის მანძილზე არასოდეს ყოფილა მონორელიგიური, მითუმეტეს, თეოკრატიული სახელმწიფო. ითვალისწინებდა რა სახელმწიფოს ინტერესებს, ხელისუფლება ყოველთვის ცდილობდა ანგარიში გაეწია საქართველოში რეალურად არსებული რელიგიური ვითარებისათვის. ასეთ შემთხვევაში სახელმწიფოს მართვა უფრო ეფექტური და უსაფრთხო ხდებოდა.

დღევანდელი საქართველო მარგინალური ქვეყნების იმ რიგს განეკუთვნება, სადაც რისკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორად კონფესიათაშორისი ურთიერთობების მიმართ არასწორი პოლიტიკაც შეიძლება ჩაითვალოს. დემოკრატიული სახელმწიფოს რეფორმათა ფონზე, რომლებიც დღეს საქართველოში მიმდინარეობს, აშკარად თვალშისაცემია რელიგიური ღირებულებებით სპეკულაციის დამღუპველი ტენდენცია. სულ უფრო და უფრო ახლოვდება ის დრო, როდესაც ქვეყანაში არსებულ რელიგიურ გაერთიანებებს შორის არსებული პრობლემების მიმართ წყურუების პოლიტიკა აუცილებელ შემთხვევებზე ფაქტორად იქცევა დემოკრატიზაციის გზაზე დამდგარი სახელმწიფოსათვის. სამწუხაროდ, დღევანდელი საქართველოს პოლიტიკური ძალები ზემოთაღნიშნულ პრობლემას ან საერთოდ არ აღიქვამენ სერიოზულად ან გაუცნობიერებელ, ურაპატრიოტობით გაჯერებულ არაკომპეტენტურობის მიზეზით, თავიანთი პოზიციების შეუცდომლობაში დარწმუნებულნი, ილუზორულ თვითგაყოფილებას მისცემიან. დროებით შექმნილი გაურკვეველი ვითარებით მოხერხებულად სარგებლობენ აგრეთვე საკითხში გაუთვითცნობიერებელი, შემთხვევითი პირებიც, რომელთა წინდაუხედავი (თუძცა შეიძლება, პირიქით, წინდახედული) ქმედებები დათვურ სამსახურს უწევს საქართველოს მართლმადიდებლურ ეკლესიას და, არანაკლებ, სახელმწიფოს ინტერესებსაც ეწინააღმდეგება.

რელიგიური გაერთიანებანი, როგორც ასეთნი, საქართველოს სამართლებრივ კონტექსტში პრაქტიკულად არ არიან გათვალისწინებულნი. 1997 წლის 25 ნოემბრამდე არ არსებობდა მათი, როგორც რელიგიური გაერთიანების, აღიარების, ისე რეგისტრაციის პროცედურა, ხოლო დღემდე არ არსებობს სამართლებრივი განმარტება ისეთი კატეგორიებისა, როგორიცაა “ეკლესია”, “რელიგიური გაერთიანება”, “რელიგიური სექტა”, “ტოტალიტარული სექტა” და ა. შ. ერთადერთი რელიგიური ორგანიზაცია, რომელიც აპრიორი არის აღიარებული საქართველოს კონსტიტუციის მეცხრე მუხლის მიერ, არის საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია. აღსანიშნავია, რომ საქართველოს კონსტიტუციის მეცხრე მუხლში დაშვებულია მნიშვნელოვანი

საღვთისმეტყველო შეცდომა: მსოფლიო მართლმადიდებლური ეკლესია არ აღიარებს ეროვნული ნიშნით ეკლესიების გამორჩევას. ეს მოძღვრება დაგმობილია როგორც “ფილეთიზმის” მწვალებლობა. კონსტიტუციის მე-9 მუხლში უნდა იყოს არა “ქართული მართლმადიდებლური ეკლესია”, არამედ “საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია”. ამავე მუხლში არის დაფიქსირებული ამ რელიგიური გაერთიანების მიმართება სახელმწიფოსთან – იგი დამოუკიდებელია სახელმწიფოსაგან.

მიუხედავად აღნიშნული მდგომარეობისა, საქართველოში ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე მოქმედებენ ნებისმიერი მიმართულების რელიგიური ჯგუფები. მას შემდეგ, რაც კომუნისტურმა იდეოლოგიამ კრახი განიცადა, რელიგიურ გაერთიანებას ხელისუფლება აღარ აღიქვამს როგორც სახელმწიფოსთვის მავნე იდეოლოგიურ საფრთხეს, ამიტომ მათ მოღვაწეობაზე ზედამხედველობას ოფიციალურად უკვე არავინ აღარ ახორციელებს. მკაცრი კონტროლი მოულოდნელად შეიცვალა აბსოლუტური თავისუფლებით, რაც ბევრმა გაიგო როგორც ნებართვა სრულ განუკითხაობაზე. ვითარებამ, როცა რელიგიურ გაერთიანებებს შორის ურთიერთობას აღარავინ არ არეგულირებდა, გამოიწვია მათ შორის ურთიერთობის დაძაბვა. ხშირ შემთხვევაში, ზოგიერთი რელიგიური გაერთიანების ქადაგებისა და პროპაგანდის მთელი სულისკვეთება მხოლოდ სხვა რელიგიური გაერთიანების განქიქებისაკენ არის მიმართული. ბოლო ხანს გახშირდა ერთი რელიგიური გაერთიანების მიერ მეორის შევიწროების ფაქტები. სამწუხაროდ, დაპირისპირება ყოველგვარ საზღვრებს გასცდა და ფიზიკურ დაპირისპირებებში გადაიზარდა.

მაგალითად, ამა წლის 29 აგვისტოს, კვირას, 13 საათზე საქართველოს სახარებისეულად მორწმუნე ქრისტიანთა ასოციაციის შეკრების ადგილზე – ნაძალადევის რაიონის ბამბეულის კომბინატის კულტურის სახლთან მივიდა აგრესიულად განწყობილ მოქალაქეთა ჯგუფი ე. წ. გლდანის ეკლესიის მღვდლად წოდებული ბასილი მკალავიშვილის მეთაურობით, რომლებმაც დაუწყეს საქართველოს სახარებისეულად მორწმუნე ქრისტიანთა ასოციაციის წევრებს ლანძღვა-გინება, მუქარა შენობის დაწვისა და ფიზიკური ანგარიშსწორების თაობაზე. აღსანიშნავია, რომ ნაძალადევის რაიონის პოლიციელთა ჯგუფი ვილაცის გაფრთხილებით უფრო ადრე მივიდა შემთხვევის ადგილზე, ვიდრე დარბევა დაიწყებოდა, მაგრამ მათ ხულიგნური გამოხდომების აღსაქვეთად არავითარი ზომები არ მიუღიათ. პირიქით, პოლიციამ კატეგორიული ფორმით მოსთხოვა საქართველოს სახარებისეულად მორწმუნე ქრისტიანთა ასოციაციის წევრებს, დაეტოვებინათ მათ მიერ კანონით გათვალისწინებული წესით – ხელშეკრულებით – დაქირავებული შენობა. როგორც საქართველოს სახარებისეულად მორწმუნე ქრისტიანთა ასოციაციის წევრები ამტკიცებენ, მათ სცემდნენ სამოქალაქო ტანსაცმელში ჩაცმული იარაღიანი

პირები, ხოლო პოლიციელები არ რეაგირებდნენ მათ მოქმედებაზე. შედეგად სერიოზულად ნაცემი აღმოჩნდა საქართველოს სახარებისეულად მორწმუნე ქრისტიანთა ასოციაციის ოთხი წევრი.

აქვე აღსანიშნავია, რომ თვით დამრბევებიც ადრე იყვნენ დარბევის მსხვერპლნი, უკვე პოლიციის მხრიდან. 1998 წლის 25 ნოემბერს საქართველოს პარლამენტის შენობის წინ გაიმართა საქართველოს საპატრიარქოს მიერ განკვეთილი მღვდლის ბასილი მკალავიშვილისა და მისი მიმდევრების საპროტესტო აქცია, რომლებიც პროტესტს გამოთქვამდნენ მათ მიმართ ორჯერ განხორციელებულ დარბევასთან დაკავშირებით, აქციის მონაწილენი მოითხოვდნენ საქართველოს პარლამენტის მხრიდან მართლმადიდებლური ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადებას, იელოველთა სექტის აკრძალვას და ა. შ. მომიტინგეებს ხელთ ეპყრათ ლოზუნგები: "მართლმადიდებლობა ან სიკვდილი", "გადავარჩინოთ მართლმადიდებლობა" და სხვა.

შექმნილმა მდგომარეობამ საზოგადოების მნიშვნელოვანი ნაწილისთვის დღის წესრიგში დააყენა შესაბამისი კანონის მიღების აუცილებლობა. აღმსარებლობის თავისუფლების გარანტირებისა და რელიგიური გაერთიანებების საქმიანობის მოწესრიგების მიზნით შესაბამისი კანონპროექტზე მუშაობა ჯერ კიდევ 1992 წლის მაისში დაიწყო. კანონპროექტზე მუშაობამ ორ წელს გასტანა და ყველა დაინტერესებულ მხარესთან საბოლოო შეთანხმების შემდეგ, 1994 წლის მაისში, მინისტრთა კაბინეტმა მოიწონა შეთანხმებული ვარიანტი და გადასცა იგი საქართველოს პარლამენტს განსახილველად. აღნიშნული კანონის პროექტი სახელწოდებით "აღმსარებლობისა და რელიგიურ გაერთიანებათა შესახებ" გამოქვეყნდა გაზეთ "საქართველოს რესპუბლიკაში" 1994 წლის 5 მაისს.

მიუხედავად იმისა, რომ კანონპროექტი ჯერ კიდევ მნიშვნელოვნად იყო დასახვეწი, მის ღირსებად უეჭველად ითვლებოდა ის, რომ პროექტში განსაზღვრული პრინციპული საკითხები, მრავალრიცხოვანი კონსულტაციების შედეგად, შეთანხმებული იყო საქართველოს საპატრიარქოსთან. კანონპროექტის მეექვსე მუხლი არეგულირებდა ურთიერთობას სახელმწიფოსა და მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის: "საქართველოს სახელმწიფოს ტრადიციული სარწმუნოების გამომხატველია მართლმადიდებლური ქრისტიანობა, რომელიც დღესაც საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობის სარწმუნოებაა. სახელმწიფოსა და საქართველოს მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის ურთიერთობა რეგულირდება ცალკე ხელშეკრულებით". სამწუხაროდ, სხვადასხვა მიზეზის გამო 1992 – 1995 წლების მოწვევის პარლამენტს პროექტი არ განუხილავს.

მოულოდნელად, საქართველოს პრეზიდენტის გვერდის ავლით, 1996 წლის 22 ივლისს იუსტიციის მინისტრის ხელმოწერით (კანონით პარლამენ-

ტში შემოსულ კანონპროექტებს ხელს აწერს საქართველოს პრეზიდენტი) გავრცელდა კანონის – “სინდისის თავისუფლებისა და რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ” – არსებითად შეცვლილი, ახალი პროექტი. ახალი პროექტიდან საერთოდ იყო ამოღებული სახელმწიფოსა და მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის ურთიერთობის ფორმა, და ყველაფერი დაყვანილი იყო მხოლოდ იმის კონსტატაციასზე, რომ: “საქართველოს ტრადიციული სარწმუნოების გამომხატველია მართლმადიდებლური ქრისტიანობა. სახელმწიფო აღიარებს ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის განსაკუთრებულ როლს საქართველოს ისტორიაში” (მუხლი 8). აღნიშნული კანონპროექტის ამ ხარვეზზე მაშინვე იქნა გაკეთებული მინიმუმება და 22 ივლისის პროექტი იუსტიციის სამინისტრომ უკან გაითხოვა.

ამის შემდეგ იუსტიციის სამინისტროში თვისობრივად გადაახალისეს კანონპროექტი. პროექტის მორიგი ვარიანტი, რომელიც არც კი განუხილავთ მთავრობის სხდომაზე, ამკარად ეკლექტიკურ ხასიათს ატარებდა. მასში დარღვეული იყო ის შინაგანი ბალანსი, რაც მიღწეული იყო 1994 წლის 5 მაისის კანონის პროექტში, კერძოდ, სახელმწიფოსა და მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის ურთიერთობის სახელშეკრულებლო ფორმა ყოვლად უაპელაციოდ შეცვლილ იქნა კანონით “საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის შესახებ”. აღნიშნული პროექტის მერვე მუხლი გამოიყურებოდა შემდეგნაირად: “საქართველოში ძირითადი სარწმუნოებაა მართლმადიდებლური ქრისტიანობა. სახელმწიფო აღიარებს ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის განსაკუთრებულ როლს საქართველოს ისტორიაში. საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის სამართლებრივი სტატუსი განისაზღვრება კანონით “საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის შესახებ”. ამ პოზიციამ გარკვეული შემოფოთება გამოიწვია ექსპერტებს შორის. ამ შემთხვევაში საქმე გვქონდა მცდელობასთან, სახელმწიფოს მიერ თავის თავზე აეღო მართლმადიდებლური ეკლესიისათვის სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრა, რაც პრინციპულად ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის პოზიციას, რომელიც “აცხადებს... ეკლესიის დამოუკიდებლობას სახელმწიფოსაგან”. საინტერესოა, რატომ მოხდა პროექტის პირველი ვარიანტიდან ხელშეკრულების ამოღება და მისი შეცვლა კანონით; ან ვის და რატომ სურდა ეკლესიის დამოუკიდებლობა, რომლის გარანტიად იფულისჩმებოდა ხელშეკრულება, შეცვლილიყო კანონით, რომელშიც, ბუნებრივია, მეტად იქნებოდა ჩადებული ცალმხრივი შეზღუდვის მექანიზმები, ვიდრე ორ სუბიექტს შორის დადებული ხელშეკრულებით.

აღნიშნულ კანონპროექტში კიდევ ერთმა საკითხმა გამოიწვია ჩვენი შემოფოთება: სრულიად მოულოდნელად და წინდაუხედავად იქნა შემოტანილი ქართული სინამდვილისათვის უცხო ცნება – ტრადიციული და არატრადი-

ციული რელიგიური ორგანიზაციები, და მათთან ურთიერთობის განსხვავებული მიდგომები. ამ ინსტიტუტების დანერგვამ შეიძლება ბევრი გაუთვალისწინებელი პრობლემა შეუქმნას სახელმწიფოს. კონსტიტუცია არ ცნობს არც ერთ რაიმე ნიშნით გამორჩეულ რელიგიურ გაერთიანებას. თუ კანონი შეეცდება განარჩიოს საქართველოში უკვე არსებული რელიგიური გაერთიანებები ერთმანეთისაგან, ამით საფუძველი შეექმნება დისკრიმინაციას იმ რელიგიური გაერთიანებების მიმართ, რომელთა საქმიანობა შეზღუდული იქნება მხოლოდ კანონში განსაზღვრული პირობებით და არა მათი კანონსაწინააღმდეგო საქმიანობით.

თუ გვსურს, ამა თუ იმ მოსაზრების გამო, შეიზღუდოს ესა თუ ის რელიგიური გაერთიანება, საჭიროა შეიზღუდოს არა თვით რელიგიური გაერთიანება, არამედ მათი კანონსაწინააღმდეგო ან მოსახლეობის ინტერესების შემლახველი ქმედებები.

ხოლო ტრადიციული რელიგიური ორგანიზაციები, როგორც კი კანონის ძალით იქნებიან აღიარებულნი, მხოლოდ აღიარებით არ დაკმაყოფილდებიან, აუცილებლად მოითხოვენ მათთვის მინიჭებული უფლებების სამართლებრივად გავრცელებას. მათი მოთხოვნის ლოგიკა იქნება სრულებით საფუძველიანი: თუ საქართველოს მართლმადიდებლურ ეკლესიას, კონსტიტუციიდან გამომდინარე, სამართლიანად ეკუთვნის კანონი ან ხელშეკრულება, მაშინ იმავე სახელმწიფოს მიერ კანონით აღიარებულ ტრადიციულ რელიგიებს, გარდა აღიარებისა, იმავე სამართლიანობის პრინციპით, დასჭირდებათ თავიანთი აღიარების რეალიზაცია რომელიმე ნორმატიული აქტის საშუალებით. ზემოთთქმულიდან გამომდინარე, ჩვენთვის პრინციპულად მიუღებელია საქართველოში რელიგიური გაერთიანებების რაიმე ნიშნით დანაწილება, მითუმეტეს, რელიგიური გაერთიანებების ტრადიციულ და არატრადიციულ რელიგიებად დანაწილება. ყველა რელიგიური გაერთიანება თანასწორი უნდა იყოს კანონის წინაშე. ამკარაა, აღნიშნული პოზიციები კანონპროექტში ყოვლად უაპელაციოდ გადმოტანილ იქნა რუსეთის შესაბამისი კანონიდან, რომლის მიღებამაც თავის დროზე დიდი დაძაბულობა გამოიწვია რუსეთ-აშშ-ის ურთიერთობებში.

ერთადერთი მიზანი, რის გამოც საქართველოში არსებული რელიგიური გაერთიანებები მოითხოვდნენ “აღმსარებლობის თავისუფლებისა და რელიგიური გაერთიანებების შესახებ” კანონის მიღებას, იყო ის, რომ მათ არ შეეძლოთ მიეღოთ რეგისტრაცია და შესაბამისად ჰქონოდათ იურიდიული პირის სტატუსი. ხოლო მას შემდეგ, რაც 1997 წლის 25 ნოემბრიდან ძალაში შევიდა “საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი”, აღნიშნულმა პრობლემამ აქტუალურობა დაკარგა, ვინაიდან “სამოქალაქო კოდექსი” ითვალისწინებს არაკომერციული იურიდიული პირის (ასოციაცია, კავშირი და ფონდი) რეგის-

ტრაციას. ეს პოზიცია რელიგიური გაერთიანებების უმრავლესობას მისაღებად მიაჩნია. მიუხედავად ამისა, ჯერ კიდევ ბევრი მომხრე ჰყავს აღნიშნული კანონის მომხრეებს. ამჟამად იუსტიციის სამინისტროში მომზადებულია ორი სამართლებრივი აქტის პროექტი “კანონი აღმსარებლობის თავისუფლებისა და რელიგიური გაერთიანებების შესახებ” და “ხელშეკრულება საქართველოსა და საქართველოს მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის”. ამიტომ, როგორც ჩანს, ამ საკითხზე გადაწყვეტილების მიღება ახალი პარლამენტის ერთ-ერთი უპირველესი საქმე იქნება.

ჩემი აზრით, იმ შემთხვევაში, თუ კანონი მაინც უნდა იქნას მიღებული, იგი არ უნდა იყოს მხოლოდ ერთი რელიგიური გაერთიანების – “საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის” – შესახებ კანონი. არსებული კონსტიტუციის ფარგლებში მართლმადიდებელ ეკლესიას ყველა პირობა აქვს განვითარების, ქადაგებისა და რიცხოვობრივად გაზრდისა. ასევე მას შეუძლია აქტიური მონაწილეობა მიიღოს სახელმწიფო მშენებლობაში. აღსანიშნავია, რომ სახელმწიფოს მიერ ოფიციალურ სახელმწიფო დღესასწაულებად გამოცხადებულია სწორედ მართლმადიდებელი ეკლესიის დღესასწაულები: შობა, აღდგომა, სვეტიცხოვლობა, მარიამობა და გიორგობა. ჩვენ მიგვაჩნია, რომ მართლმადიდებლობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადება, პირიქით, ზიანს მიაყენებს პირველ რიგში თვით ეკლესიას, ვინაიდან ეკლესია დაკარგავს დამოუკიდებელ მდგომარეობას და სახელმწიფოს გავლენის ქვეშ მოექცევა. ასეთი მდგომარეობის სავალალო შედეგები მრავლად მოიპოვება როგორც ბიზანტიის, ისე რუსეთის ეკლესიის ისტორიაში. სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთდამოკიდებულების ჭეშმარიტად მართლმადიდებლური გაგება (სიმფონია) გულისხმობს გარკვეულ დისტანციასა და დამოუკიდებლობას, როდესაც სახელმწიფო (არჩეული ხელისუფლება) ზრუნავს ხორციელ კეთილდღეობაზე, ხოლო ეკლესია – ერის სულიერ და საუკუნო ცხოვრებაზე. ეს ორი მხარე უნდა ავსებდეს ერთმანეთს, ხოლო მათი შერწყმის შედეგად ხდება ერთის მიერ მეორის ფუნქციის უნებლიედ მიტაცება, რაც არაერთხელ ყოფილა ისტორიაში.

კანონის არსებობის შემთხვევაში იგი უნდა იყოს უნივერსალური, რომელიც აღიარებს და დაიცავს მოქალაქის ერთ-ერთ ძირითად უფლებას – უფლებას აღმსარებლობის თავისუფლებაზე. იგი უნდა იყოს საყოველთაო და უნდა ათანაბრებდეს უფლებებში საქართველოს ყველა მოქალაქეს, განურჩევლად აღმსარებლობისა და მის მიმართ დამოკიდებულებისა. აგრეთვე, ამავე კანონით უნდა თანაბრდებოდეს უფლებებში საქართველოს ტერიტორიაზე მომქმედი ყველა რელიგიური გაერთიანება, რომელიც თავისი საქმიანობით არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კანონებს. და რათა არ დაირღვეს დემოკრატიულობის მთავარი პრინციპი – თანასწორუფლებიანობა – აუცილებელია,

რომ სწორედ ამ კანონმა განსაზღვროს ურთიერთობა საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის, რითაც რეალიზაცია მოხდება კონსტიტუციის მეცხრე მუხლში აღიარებული პოზიციისა.

ბუნებრივია, ყველაზე უკეთესი იქნებოდა, რომ სახელმწიფოსთვის საკმარისი ყოფილიყო ერთი უნივერსალური და ყოვლისმომცველი ნორმატიული აქტის მიღება, სადაც ყველა რელიგიურ ორგანიზაციას განვითარებისა და თანამშრომლობის თანასწორი პირობები ექნებოდათ, მაგრამ საქართველოში დღეს არსებული მდგომარეობა ამის საშუალებას აშკარად არ იძლევა. საქართველოს ტერიტორიაზე მოქმედი ყველა კონფესია, საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის გარდა, იდეოლოგიურ თუ ფინანსურ მხარდაჭერას საქართველოს ფარგლებს გარედან ღებულობს. ამაში თავისთავად მიუღებელი არაფერი არ არის, მაგრამ ასეთი მდგომარეობის შემდგომი განვითარების შემთხვევაში სახელმწიფოსგან დამოუკიდებელი საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია ვეღარ გაუძლებს იმ კონკურენციას, რომელსაც სახელმწიფოს სწავლებებს გარედან ორგანიზებული მხარდი იდეოლოგიური თუ ფინანსური დესანტი შეუქმნის. ისეთი გამოსავლის პოვნა, რომელიც საქართველოს მართლმადიდებლურ ეკლესიას პირობებს შეუქმნის ღირსეული პარტნიორობა გაუწიოს სხვა კონფესიებს, და ამავე დროს არ დაირღვეს დემოკრატიულობის მთავარი პრინციპი – თანასწორუფლებიანობა – არის ერთი კანონის ფარგლებში, ყველა რელიგიური გაერთიანებასა და მორწმუნის სრული თანასწორობის გარანტიის ფონზე საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიასთან, როგორც სახელმწიფოში განსაკუთრებული როლის მატარებელ რელიგიურ გაერთიანებასთან, დაიდოს საგანგებო ხელშეკრულება. სახელმწიფო ხელშეკრულებით მართლმადიდებლურ ეკლესიას განვითარების ისეთ პირობებს შეუქმნის, რომელიც მას სხვა რელიგიურ ორგანიზაციებთან მიმართებაში კონკურენტუნარიანს გახდის. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ჩვენი პოზიცია ცალსახად ემხრობა ეკლესიასა და სახელმწიფოს შორის ხელშეკრულების დადებას.

და მაინც, რატომ ხელშეკრულება საქართველოს მართლმადიდებლურ ეკლესიასთან და არა კანონი საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის შესახებ: როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ეკლესია კონსტიტუციით დამოუკიდებელია სახელმწიფოსაგან, შესაბამისად, სახელმწიფოს არ უნდა შეეძლოს განუსაზღვროს მას მისი ფუნქციონირების ძირითადი პარამეტრები. ეკლესიის არსებობასა და მოქმედებას ვერ განაპირობებს სახელმწიფოს კონსტიტუცია. კონსტიტუცია მხოლოდ მის ხელმწიფებაში მყოფ პროცესებსა თუ მოვლენებს განსაზღვრავს. სახელმწიფოს შეუძლია მხოლოდ ეკლესია, როგორც მისგან დამოუკიდებელი ინსტიტუტი, აღიაროს და შესთავაზოს, ან შესაბამისად მიიღოს მისგან, თანამშრომლობის ურთიერთმისაღები ფორმა. ეკლესია არ

არის ხელისუფლების ორგანო, ისე როგორც, პროკურატურა ან ეროვნული ბანკი, რომელთა მოქმედებას სახელმწიფო შესაბამისი ნორმატიული აქტებით განსაზღვრავს.

გარდა ამისა “კანონი” არსებითად ისეთი ნორმატიული აქტია, რომელიც ხასიათდება საყოველთაოობით. პოტენციურად ის უნდა მოიცავდეს ანდა ეხებოდეს ქვეყნის ნებისმიერ მოქალაქეს. ხოლო კანონის “საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის შესახებ” მიღების შემთხვევაში, იგი დაარღვევს “კანონის” მიმართ ამ პრინციპულ დამოკიდებულებას. ის აპრიორად საქართველოს მოსახლეობის მნიშვნელოვან ნაწილს კანონგარეშე დააყენებს.

კანონს იღებს მხოლოდ ერთ ორგანო – პარლამენტი, რომელსაც მის მიერვე მიღებული კანონის შეცვლა შეუძლია ნებისმიერ დროსა და პირობებში. ამ კონტექსტში მნიშვნელოვნად უკეთეს პირობებს გვთავაზობს ხელშეკრულება: ხელშეკრულების ტექსტის მომზადებიდან დაწყებული მისი ხელის მოწერით დამთავრებული, მთელ ამ პროცესს აკონტროლებს დაინტერესებული მხარეები, და ხელმოწერის შემდეგ ხელშეკრულების გადახედვა ან შეცვლა მხოლოდ ერთი მხრის მიერ შეუძლებელი იქნება.

კავკასიის კონფესიური სიჭრელის პოლიტიკური განზომილება

რელიგია – პოლიტიკასთან მისი უმჭიდროესი კავშირის გამოა თუ სხვა რამ მიზეზით – მოცემული საზოგადოების ბედის განმსაზღვრელ ერთ-ერთ უმთავრეს მახასიათებლადაა მიჩნეული. სახელმწიფო რელიგიების არსებობის ფაქტი (რომ აღარაფერი ვთქვათ თეოკრატიულ რეჟიმებზე) სწორედ რელიგიის დიდ პოლიტიკურ პოტენციალზე მეტყველებს. პოლიტიკასთან მისი გადაჯაჭვულობის ერთ-ერთი გამოვლენა ჩვენთვის კარგად ცნობილი რუსული საბჭოთა იდეოგრაფია გახლდათ. ეს ცოტა უცნაურია, რადგან, როგორც ცნობილია, რუსული იდეოგრაფია ყველა სიკეთესთან ერთად ათეისტურიც იყო; მიუხედავად ამისა, მოვლენებისათვის დამახასიათებელი ანტინომიურობის გამო – როდესაც უკიდურესობამდე მიყვანილი ესა თუ ის ტენდენცია მის საპირისპიროში გადადის – საბჭოთა წყობა მაინც კვაზირელიგიად შეფასდა; ყოველ შემთხვევაში, ისეთი კალიბრის მოაზროვნეები, როგორებიც არიან: ერიკ ფრომი ან ნიკოლაი ბერდიაევი, მას სწორედ ასეთ კვალიფიკაციას აძლევდნენ. მართლაც, საბჭოთა იდეოგრაფიის მთავარი პროლექტი Homo sovieticus-ი, ნიშან-თვისებათა იმ ბუკეტით იყო შემკული, რომელიც ტრადიციულ რელიგიურ სისტემაში აღზრდილ ადამიანებსაც ახასიათებთ: იქნება ეს მორჩილება, ნათელი მომავლის რწმენა, უზენაესი პერსონის შიში და სიყვარული, საკუთარი დანაშაულის პერმანენტული განცდა თუ მისთანანი. სწორედ ამდაგვარი სულიერების გამო მოხდა, რომ საბჭოთა უტოპიაში გაწვილებულმა ადამიანებმა სინდისის თავისუფლების ელემენტების დაშვებისთანავე მთელ პოსტსაბჭოთა სივრცეზე მაინცდამაინც ტრადიციული რელიგიური სისტემების აღორძინება დაიწყეს. მართალია, აქ სხვა არატრადიციული რელიგიური მიმდინარეობებიც იყიდებს ფეხს, მაგრამ ამინდს მაინც ტრადიციული სისტემები ქმნის.

ამაში საგანგაშო თითქოს არაფერია: რელიგიური სისტემები, რომლებიც საზოგადოებრივი ცხოვრების კონტექსტიდან დროებით, 70 წლით, იყო ამოღებული, ისევ იბრუნებს კუთვნილ ადგილს და პოსტსაბჭოთა საზოგადოებაც იძენს კომპონენტს, რომლის ფაქტიური არარსებობითაც ის ასე განსხვავდებოდა სხვა საზოგადოებებისაგან. მაგრამ შემფოთებას იწვევს ერთი გარემოება: მთელ პოსტსაბჭოთა სივრცეზე ეკონომიკური და პოლიტიკური სისტემის ევოლუცია დასავლეთისკენაა მიმართული (ყოველ შემთხვევაში, ვესტერნიზაციის მცდელობა ნამდვილად არსებობს), მართლმადიდებლობის და ისლამის აღორძინება კი საზოგადოებას დასავლური ღირებულებებისაგან აუცხოვებს. ცხადია, ერთსა და იმავე დროს ორი ურთიერ-

თსაპირისპირო მიმართულებით საზოგადოება ვერ იმოძრაებს. ეს გაორება ამწვავებს ჩვენი გარდამავალი საზოგადოების შიგნით არსებულ ისედაც მკვეთრ წინააღმდეგობას და უაღრესად სახიფათოა შიდა კონფლიქტების წარმოქმნის თვალსაზრისით.

მართლმადიდებლობას და ისლამს დასავლურ ქრისტიანობასთან დაპირისპირება ადრეც ახასიათებდა, ოღონდ უკნასკნელი საუკუნის განმავლობაში დასავლეთისგან გაუცხოვება ცალ კარში თამაშს დაემსგავსა: დასავლეთში მთელი მე-20 საუკუნის განმავლობაში სულ უფრო შეიწყნარებოდა ის მიდგომა, რომლის თანახმადაც ყოველი აღმსარებლობა არის არა ერთადერთი ჭეშმარიტი, არამედ „თანასწორი სხვა თანასწორთა შორის“. ასეთი გაგება კი სრულიად უცნოა რუსულ ორბიტაში მოქცეული ისლამის და მართლმადიდებლობისათვის. ბოლო 70 წლის განმავლობაში ამ უაღრესად პრინციპული იდეის შეწყნარება გასაგები მიზეზების გამო ხომ საერთოდ ვერ მოხდებოდა და ისტორიულ წარსულშიც, როგორც აღვნიშნეთ, მართლმადიდებლობა (დასავლური ქრისტიანობისაგან განსხვავებით, რომელიც დოგმატის განვითარებას და, მაშასადამე, შეცვლილი ისტორიული პირობების შესაბამისად თავისი დოქტრინის ევოლუციას ნორმალურ მოვლენად მიიჩნევს) – ყოველთვის უფრო კონსერვატორული იყო. ამის გამოა სწორედ, რომ ეკუმენიზმი – როგორც რელიგიათა დაახლოება, მათი არსობრივი ერთიანობის აღიარება, რელიგიური ორგანიზაციების ერთ სისტემაში გაერთიანება, რომ აღარაფერი ვთქვათ დოქტრინალურ სხვაობებზე ამალღების შესახებ – საბჭოური თუ პოსტსაბჭოური აღმოსავლეთისთვის მიუღებელია. აქ აშკარად შეიმჩნევა სხვა აღმსარებლობებთან თანამშრომლობის და მათი შეწყნარების სურვილის დეფიციტი, რასაც უაღრესად არასასურველი შედეგები შეიძლება მოჰყვეს. თუ რატომ – ამას კავკასიის კონფესიური გეოგრაფია გვითვალსაჩინოებს:

კავკასიის შედარებით მცირე ტერიტორიაზე თავს იყრის აუარებელი პოლიტიკური სუბიექტი. ზოგი მათგანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა, ზოგი ავტონომიური წარმონაქმნი, ზოგი აღიარებულია, ზოგი – უღიარებელი, მაგრამ ერთი ნიშნით ყველა მათგანი ერთმანეთს ჰგავს და აქ გამონაკლისს მხოლოდ საქართველო შეადგენს – ყველა მათგანი კონფესიურად ძირითადად ერთმნიშვნელოვანია: ჩეჩნეთი მუსლიმანური, სომხეთი – გრიგორიანული, ოსეთი – მართლმადიდებლური და ა. შ. საქართველოში კი ეს ასე არაა. განსხვავებული კონფესიების წარმომადგენლები ყველგან გვხვდებიან, მაგრამ ისეთი პროპორციით, როგორც საქართველოში – სხვაგან არა. აქ ცხოვრობს ასეულ ათასობით გრიგორიანელი და მათი რიცხვი მთელი მოსახლეობის დაახლოებით რვა პროცენტია; ასეულ ათასობით ან ოქნებ მილიონამდე მუსლიმანი; კიდევ უფრო მეტი მართლმადიდებელი... საქართველოში თითქოს

შემცირებულ მასშტაბში მეორდება მთლიანად კავკასიისთვის დამახასიათებელი კონიუნქტურა.

აქ უპრიანია გავისენოთ, რომ მსოფლიო სახელის მქონე პოლიტოლოგი სემუელ ჰანტინგტონი მაინცდამაინც ჩვენ გვაფრთხილებს: მომავლის კონფლიქტები ცივილიზაციების შეხვედრის მიჯნებზეა მოსალოდნელიო. ცივილიზაციების რაობა კი სწორედ რელიგიური ნიშნით განისაზღვრება! კავკასია ის რეგიონია, სადაც ცივილიზაციები ერთმანეთს ეჯახება და თანაც არა ერთ სეგმენტში, არამედ რამდენიმეგან. იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ ჰანტინგტონის გაფრთხილება არ ნიშნავს კონფლიქტების გარღვევალობას და მათი თავიდან აცილების ან მოწესრიგების შეუძლებლობას, მაგრამ ე. წ. რისკფაქტორი აქ მართლაც ძალიან მაღალია. კონფესიებს შორის თანაშემრომლობა და მათი ურთიერთშემწყნარებლობა მშვიდობის არასაკმარისი, მაგრამ აუცილებელი პირობაა. კავკასიის ხალხთა ტრადიციულ რელიგიურ აღმსარებლობებს კი სულ სხვა გამოცდილება გააჩნია. მართალია, ჩვენში უყვართ ხოლმე წატრაბახება ჩვენი ოდინდელი ტოლერანტობის შესახებ, მაგრამ ეს, ჯერ ერთი, შორეულ წარსულს, ადრეულ შუა საუკუნეებს ეხება და, რაც კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, კონფესიათა თანაარსებობა პოლიტიკური და არა წმინდა რელიგიური თავისებურებებით იყო შემავრცელებული. ძალიანაც არ გვებატებოდა გულზე თბილისში სპარსული ადმინისტრაცია, მაგრამ თავს ზემოთ ძალა არ იყო და მეჩეთიც უნდა მოგვეთმინა. მას მერე კონფესიათა ურთიერთდაახლოების სასარგებლოდ უბრალოდ არაფერი შეცვლილა და გაუცხოვება მათ შორის არ აღმოფხვრილა.

ეს ძალიან კარგია, რომ კონფლიქტებს კავკასიაში, რელიგიური ხასიათი ჯერჯერობით არ მიუღია, მაგრამ ცდება, ვინც თვითდამშვიდება ეძლევა. განა ერთხელ და ორჯერ მომხდარა, რომ პოლიტიკურ, ეთნიკურ ან სხვა ნიადაგზე წარმოქმნილ კონფლიქტებს, მოგვიანებით რელიგიური ელფერი დასდებია? ისეც ყოფილა, რომ, წარმოშობი მიზეზები (არარელიგიური მიზეზები) არსებობას წყვეტდა, მაგრამ კონფლიქტი მაინც გრძელდებოდა და ამჯერად, სწორედ, რელიგიურ ნიადაგზე. საქართველოს ისტორია ამის თვალსაჩინო მაგალითს ნამდვილად იძლევა. ირანთან კონფლიქტი რელიგიური მიზეზით არ დაწყებულა, მაგრამ მეთვრამეტე საუკუნეში საქართველოს რუსეთთან ლაციცი, რაც ირან-ოსმალეთის გამშაგებას იწვევდა, იმდენად გეოპოლიტიკური ან მით უფრო ეკონომიკური ფაქტორებით არ იყო განპირობებული, რამდენადაც ერთმორწმუნეობის ყბადაღებული მითოლოგიით.

მართალი თუ გნებავთ, კავკასიაში ამჟამად მიმდინარე თუ დაკონსერვებული კონფლიქტები იმიტომ არ აღბეჭდილა ეთნიკურთან ერთად რელიგიური ნიშნით, რომ კონფლიქტების დაწყებამ, უბრალოდ წინ უსწრო სტატიის დასაწყისში ნახსენებ „რელიგიური სისტემების აღორძინებას“; ტრადიცი-

ული რელიგიური სისტემების რესტავრაციას თავისი გაქანებისთვის, უბრალოდ, ჯერ არ მიუღწევია, მაგრამ ეს უახლოესი მომავლისთვის გარდაუვალი ჩანს. სიმპტომატურია, რომ ჩეჩნეთ-დაღესტანში გაჩაღებული უკანასკნელი კონფლიქტი, თავდაპირველად სწორედ რელიგიური ელფერის გახლდათ: არენაზე გამოვიდნენ ე. წ. ვაჰაბიტები, რომლებიც რუსულმა პროპაგანდამ ახლა ბანდიტებად გადანათლა. რელიგიური კონფლიქტების თავიდან არიდება იმ გეოპოლიტიკურ ინტერესთა ფონზე, რომელიც კავკასიის მიმართ არსებობს, აუცილებელ წინაპირობად შეიძლება არ გულისხმობს ტრადიციული რელიგიური სისტემების გადაუდებელ და სასწრაფო ლიბერალიზაციას, მაგრამ კონფესიათა შორის დიალოგის დაწყება კი აბსოლუტურად აუცილებელია. ძალიან საეჭვოა, ასეთი რამ აქ გაბატონებული რომელიმე რელიგიის სასულიერო ხელმძღვანელობამ მოინდომოს; ამ რელიგიური სისტემების ნორმატიული თავისებურებები მათ აქეთკენ არ უბიძგებს, მაგრამ არსებობს ერთი იმედისმომცემი ფაქტორი: ეს არის წმინდა პოლიტიკური, სახელმწიფო ინტერესი. აქ შეგვიძლია დავიმოწმოთ ბატონი გია ნოდია, რომელიც ფუჟუიამასთან კამათში (იხ. „საზოგადოება და პოლიტიკა“ № 1. თბ. 1996) სავსებით მართებულად ავითარებდა აზრს, რომ პერესტროიკიდან მოყოლებული მთელ პოსტსაბჭოთა სივრცეზე ერთადერთი ქმედითი იდეა, რომელმაც სასიცოცხლო როლი შეასრულა დემოკრატიის პროექტის განხორციელებისათვის, ნაციონალიზმის ანუ ნაციონალური სახელმწიფოს იდეა იყო. მართალია ამ იდეამ უკვე დაკარგა ის რომანტიკული იერი, რომელიც ასე აღაფრთოვანებდა სახალხო მასებს დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლის პერიოდში, მაგრამ გადამლაშება იქნებოდა, ეს იდეა საბოლოოდ გაკოტრებულად მიგვეჩნია. სამართლიანობა მოითხოვს ვაღიაროთ, რომ ნაციონალური სახელმწიფოს მშენებლობის საკითხი დღეს პოლიტიკურ ისთებლიშმენტსაც აწუხებს და მთელ საზოგადოებასაც. კონფესიათშორის უთანხმოების პირობებში ნაციონალური სახელმწიფოს მშენებლობა კი ბალავარში ნაღმების ჩადების ტოლფასია. ამის თავიდან აცილება მხოლოდ იმ შემთხვევაშია შესაძლებელი თუ ქართველი პოლიტიკოსები ყველა ღონეს იხმარენ ქვეყნის შიგნით კონფესიათა დასახლოებლად. კავკასიის სხვა პოლიტიკურ სუბიექტებს თავიანთი ქვეყნების შიგნით ასეთი პრობლემა (და შესაბამისად, ასეთი დამატებითი სტიმული კონფესიათშორისი თანხმობის მისაღწევად) არა აქვთ.

მეორე მხრივ, მრავალკონფესიური სახელმწიფოს მშენებლობაში წარმატების მიღწევის შემთხვევა საუკეთესო პრეცედენტი იქნება კავკასიის სხვა პოლიტიკურ სუბიექტებს შორის შესაძლო კონფლიქტების რელიგიური კერების გასანელებლად. რელიგიათშორისი თანამშრომლობის ქართული გამოცდილება, თუ ის წარმატებული იქნა, შეიძლება გადამდები აღმოჩნდეს მეზობლებისათვის. ეს მოსაზრება კიდევ უფრო თვალსაჩინო ხდება, თუ სა-

კითხვას შევატრიალებთ: წარმოვიდგინოთ საქართველოში რელიგიური კონფლიქტი. ყველა რელიგიური უმცირესობა საქართველოს საზღვრისპირა რეგიონებში ცხოვრობს. ამავე დროს მათ უშუალო მეზობლობაში მყოფ სახელმწიფოებში ცხოვრობენ მათივე მსგავსი აღმსარებლობის და ეთნიკური კუთვნილების ხალხები: ჯავახეთს მიღმა სომხეთია, ქვემო ქართლს მიღმა აზერბაიჯანი, აჭარას თურქეთი ესაზღვრება... საქართველოს ამ რეგიონების რელიგიურ კონფლიქტში ჩაბმა კონფესიათაშორის კონფლიქტს ნაციონალური რედენტულ კონფლიქტებშიც გადაზრდის და მასში მეზობელ სახელმწიფოებსაც ჩაითრევს. თავის მხრივ, სახელმწიფოთაშორისი კონფლიქტი შეიძლება იოლად გადაიზარდოს საერთო კავკასიურ ომად. აქედან ცხადია, რა ამოცანის წინაშეც დგას საქართველოს პოლიტიკური ხელმძღვანელობა.

ასეთი პერსპექტივის მიუხედავად, ხელისუფლების მოქმედებას ნაკლებად ატყვია ამ პრობლემის გააზრების შედეგად შემუშავებული პოლიტიკის კვალი. ცალკეული გადაწყვეტილებები, რომლებიც ეკლესიასთან სახელმწიფოს ურთიერთობას ეხება (მაგალითად უნდა გავიტანოთ გამოსაფენად საეკლესიო ექსპონანტები, თუ უარი ვთქვათ ამაზე მაღლის გაჟონვის თავიდან აცილების მიზნით), რელიგიურ პოლიტიკად ვერ მონათლება. უფრო ზუსტად, პოლიტიურ გადაწყვეტილებებს არ უნდა ჰქონდეს სპონტანური ხასიათი, არამედ მიზანმიმართული და გააზრებული დოქტრინის არსებობის კვალი უნდა ემჩნეოდეს. ჯერჯერობით კი ეს ასე არაა, ჯერჯერობით ჩვენ ვხედავთ მხოლოდ დიპლომატიური ტექნიკის გამოყენების ცალკეულ შემთხვევებს რელიგიასთან მიმართებაში, მხოლოდ ტაქტიკურ მანევრებს პრინციპით: ნუ იქნება ოღონდ ბუნტი! მაგრამ ასე შორს ვერ წავალთ. მართლმადიდებელ ეკლესიასთან სახელმწიფოს ლაციცი ცუდად დამთავრდება სახელმწიფოსათვის. რელიგიური პოლიტიკა, როგორც ჩვენი ხელისუფლების პოლიტიკური საქმიანობის ერთ-ერთი სეგმენტი, თანაც უაღრესად მნიშვნელოვანი სეგმენტი, დაუყოვნებლივ უნდა გამოიკვეთოს. ჯერჯერობით კი არ არსებობს არავითარი სათანადო ინსტიტუციონალური წარმონაქმნი ქვეყნის პოლიტიკურ სტრუქტურებში, ეს კი იმის მანიშნებელია, რომ სახელმწიფოსთვის ყველაფერი ისედაც ცხადია და ვერავითარი გადაუდებელი ღონისძიებების საჭიროებას ის ვერ ხედავს. ეს ვითარება სასწრაფოდ უნდა შეიცვალოს და ეს მანამ უნდა მოხდეს, სანამ კიდევ აქვს აზრი ცნობილ სენტენციას: სჯობს გვიან, ვიდრე არასოდეს! და თუ ეს დროზე არ გაკეთდა, მაშინ დიამეტრალურად საპირისპირო შეგონება გამართლდება: სჯობს არასოდეს, ვიდრე გვიან!

სოზარ სუბელიანი

საქართველოში რელიგიური კონფლიქტებისა და რელიგიური აგრესიულობის ზოგიერთი მიზეზის შესახებ

ფილეთიზმი, როგორც აგრესიის წყარო

საქართველოს კონსტიტუციის მე-7 მუხლი, ერთი მხრივ, აღიარებს რწმენისა და სინდისის თავისუფლებას, მეორე მხრივ – მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებულ როლს საქართველოს ისტორიაში. ამ მუხლში მართლმადიდებელი ეკლესიის პრივილეგიებზე არაფერია ნათქვამი, თუმცა პრაქტიკაში არის მცდელობა, რომ მის საფუძველზე მართლმადიდებელ ეკლესიას გარკვეული პრივილეგიები მიეცეს.

მართლმადიდებელი ეკლესიისთვის პრივილეგიების მინიჭებას მოითხოვს არა მხოლოდ ეკლესიური საზოგადოება (სასულიერო წოდება და მრევლი), არამედ საეროც. ამის მიზეზი კი ისაა, რომ საზოგადოების საკმაოდ მნიშვნელოვანი ნაწილი მართლმადიდებლობას ერთგვარი "ეროვნული იდეოლოგიის" დატვირთვას ანიჭებს და მისთვის მართლმადიდებლობის "ეროვნული როლი" გაცილებით მაღლა დგას ეკლესიის მისტიურ თუ სოციალურ დანიშნულებაზე. შესაბამისად, სხვა რელიგიური მიმდინარეობები მიჩნეულია საფრთხედ ქართული სახელმწიფოსა და ეროვნული მთლიანობისათვის, რაც იწვევს საზოგადოების აგრესიულ დამოკიდებულებას სხვა რელიგიური მიმდინარეობების მიმართ.

საზოგადოების ამ ნაწილის განწყობა ნათლად გამოჩნდა 1997 წელს რელიგიის კანონის მიღებასთან დაკავშირებით თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში გამართულ შეკრებაზე. შეკრების მონაწილეთა უმრავლესობა – უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლები, სასულიერო პირები და პარლამენტის წევრები – ითხოვდა:

1. საქართველო უნდა იყოს მართლმადიდებელი ქვეყანა, ხოლო მართლმადიდებლობა სახელმწიფო იდეოლოგიად უნდა გამოცხადდეს;
2. სახელმწიფომ მართლმადიდებელი ეკლესიის მიმართ უნდა გაატაროს პროტექციონისტული პოლიტიკა და უნდა უზრუნველყოს მისი პრივილეგირებული მდგომარეობა;
3. მართლმადიდებელი ეკლესია სახელმწიფოს შემდეგ ყველაზე დიდი მესაკუთრე უნდა გახდეს;
4. განათლების სისტემა მართლმადიდებლობას უნდა დაეფუძნოს;

5. მართლმადიდებლობის წინააღმდეგ მიმართული ნებისმიერი ქმედება და აგიტაცია-პროპაგანდა კონსტიტუციით უნდა აიკრძალოს.

საინტერესოა, რომ აბსოლუტურად ერთნაირი მოთხოვნები ჰქონდათ საპარლამენტო უმრავლესობისა და უმცირესობის წევრებს, უნივერსიტეტისა და მართლმადიდებელი ეკლესიის წარმომადგენლებს. მაგალითისთვის რამდენიმე გამოსვლას მოვიხმობთ.

აკად. როინ მეტრეველი, თსუ რექტორი: "აუცილებელია ახალი სექტა-მიმდინარეობების აღსაკვეთად გარკვეული იურიდიული მექანიზმების შემუშავება".

აკად. მარიამ ლორთქიფანიძე: "ეკლესიისა და სახელმწიფოს ძირითადი დებულებები ერთმანეთთან ახლოს დგას, ამიტომ მართლმადიდებელი ეკლესია განსაკუთრებულ მდგომარეობაში უნდა იყოს სხვებთან შედარებით. არავისი უფლებების შეზღუდვა არ გვინდა, მაგრამ პირველ რიგში ეროვნული ინტერესებია დასაცავი და ამის გამო ითხოვს ტრადიციული მართლმადიდებელი ეკლესია განსაკუთრებულ მდგომარეობას. სასიამოვნოა, რომ საზოგადოებაც იზიარებს ამ აზრს."

პროფ. დამანა მელიქიშვილი: "კანონში აუცილებლად უნდა იქნეს ფიქსირებული და რეალიზებული განათლების სახელმწიფო კონცეფციაში მართლმადიდებლობის როლი".

პროფ. იზოლდა ჭილაძე: "საქართველო მართლმადიდებლურ სახელმწიფოდ უნდა გამოცხადდეს. ყველა სფეროში უნდა ვაღიაროთ მართლმადიდებლობის უზენაესობა. იდეოლოგიის საფუძველი უნდა იყოს მართლმადიდებლობა".

გურამ ადამაშვილი, პარლამენტის წევრი, სმკ: "უშიშროების სამსახურმა უნდა შეისწავლოს სექტების საქმიანობა და არ დაუშვას ჩვენი საზოგადოების რელიგიური დაყოფა. აუცილებელია ინტელიგენციის ორიენტაცია მართლმადიდებლობაზე".

ვანო ხუხუნაიშვილი, პარლამენტის წევრი, სახალხო პარტია: "როცა არსებობს სამშრომლობა, რომ დიდმა ინტეგრაციულმა პროცესებმა შეიძლება ჩაყლაპონ პატარა ერები, განსაკუთრებით უნდა მოვეჭიდოთ ღვთაეკლესიას – ჩვენი თვითმყოფადობის ამ გამონახულებას. სახელმწიფომ უნდა იკისროს პასუხისმგებლობა ეკლესიის წინაშე, საჭიროა მკვეთრად პროტექციონისტული პოლიტიკის გატარება. სახელმწიფოს შემდეგ ყველაზე დიდი მესაკუთრე ეკლესია უნდა იყოს".

მთავარეპისკოპოსი დანიელი (დათუაშვილი): "მართლმადიდებლობა ჩვენი მსოფლმხედველობის საფუძველია და ეს უნდა აღინიშნოს კანონში. განათლების სისტემა უნდა დაეფუძნოს მართლმადიდებლობას."

პროტოპრესვიტერი გიორგი გამრეკელი: "ეკლესიისა და სახელმწიფოს ერთიანობაში არაფერია საშიში, ამას მოწმობს ეკლესიის მრავალსაუკუნოვანი ისტორია".

საზოგადოების გარკვეული ნაწილის განწყობას გამოხატავდა გაზეთ "რეზონანსში" (1999წ. 30-31 მაისი) გამოქვეყნებული ჰენრი კუპრაშვილის თვალსაზრისიც: "დრო ითხოვს, რომ ქართველს საკუთარი, ქართულ თვითმყოფად ტრადიციებზე აგებული და სხვაში აუთენტური მართლმადიდებლური ეკლესია ჰქონდეს... მას ცხოვრება რომელ ქვეყანაშიც არ უნდა უწევდეს, ლოცვა მხოლოდ ქართულ ტაძარში უნდა შეეძლოს (თუნდაც ღარიბულსა და სახელდახელოდ გაწყობილში) და არა რუსულში, ეთიოპურში, ბერძნულში, ბულგარულსა თუ სერბულში (ისე, როგორც ღელსაა მიღებული)".

ინტეგრაციული პროცესებისადმი შიში და ეკლესიის მემკვიდრეობით თვითმყოფადობის შენარჩუნების სურვილი არის მიზეზი იმისა, რის გამოც სხვა რელიგიური მიმდინარეობები საფრთხედ მიიჩნევა არა მხოლოდ მართლმადიდებლობისთვის, არამედ ქართველი ერისთვის და ეროვნული თვითმყოფადობისთვისაც. საზოგადოების ასეთი განწყობა კი რელიგიური კონფლიქტებისთვის ნოყიერ ნიადაგს ქმნის.

იზოლაციონიზმი, როგორც აგრესიის წყარო

რელიგიური კონფლიქტების ნიადაგს ქმნის არა მხოლოდ საზოგადოების ფილეტისტური განწყობილებები, არამედ რელიგიურიც. ეკლესია ცდილობს, წინ აღუდგეს სხვა რელიგიების გავრცელებას და თავისი საარსებო სივრცე დაიცვას, ოღონდ, იმის მაგივრად, რომ ეს გაკეთდეს ქადაგებით, მისიონერული მოღვაწეობით, საზოგადოების ცხოვრებაში აქტიური მონაწილეობით, ეკლესიისთვის სოციალური და ჰუმანიტარული ფუნქციის დაბრუნებით, საზოგადოებასთან, სხვა კონფესიებთან და, თუნდაც, ხელისუფლებასთან დიალოგით, ხდება სრული იზოლაციონიზმის პროპაგანდა და საარსებო სივრცის კანონმდებლობით შემოსაზღვრა. ხდება აპელირება, რომ საქართველო ტრადიციულად მართლმადიდებლობის კანონიკური ტერიტორიაა, რომ ამ ტერიტორიაზე პროზელიტიზმი დაუშვებელია და ა. შ.

ეკლესიური საზოგადოების ერთი ნაწილი ღრმად და დარწმუნებული, რომ დემოკრატიის (დემოკრატიულ მთავრობათა) უმთავრესი მიზანი მართლმადიდებლობის მოშთობა და ანტიქრისტეს მსოფლიო ბატონობის დამყარებაა. ჟურნალ "ივერიის გაბრწყინების" რედაქტორი გიორგი გაბაშვილი წერს:

"დასავლური სული არის სული ცოდვის, ხრწნილებისა და ღვთისმბრძოლობის... ჩვენ უკვე მიჯრით მივაღექით ანტიქრისტეს მეუფების ეპოქას, რო-

დესაც მართლმადიდებელთა სისხლი კოვისპირულ წვიმებად დაიღვრება მთელ მსოფლიოში. სექტანტების თავდასხმა საქართველოზე ჩვენი ეკლესიის მომავალი დევნილების პრელუდიაა. მთელი პასუხისმგებლობით ვაცხადებთ: მწვალებელთა ინტერვენცია სტიქიური მოვლენა არ გახლავთ, ის დაგეგმილია დასავლეთის სპეცსამსახურების მიერ და ხორციელდება თავისი მკაცრი განრიგით..."

ეკლესიის მრავალ წევრს სწამს და სჯერა ამ სიტყვების. სჯერა იმიტომ, რომ მსგავსი შეგონებებით წლების განმავლობაში იწამლება მორწმუნე საზოგადოება. განსხვავებული აზრი მასონების ძირგამომთხრელი მუშაობის შედეგად ცხადდება, ეკლესიის ოფიციალური პოზიცია კი არსად ჩანს, არ განიმარტება, რას ფიქრობს ეკლესია ყოველივე ამის შესახებ. შედეგად კი რჩება შთაბეჭდილება, რომ ეკლესია იზიარებს ამ პოზიციას.

შესაძლოა, ღუმილის მიზანია, არ გამწვავდეს ურთიერთობა ეკლესიის ორ ფრთას შორის, თუმცა, ამგვარმა ღუმილმა ეკლესია ერთხელ უკვე მიიყვანა საკმაოდ სერიოზულ განხეთქილებამდე. 1997 წელს ეკლესიას ჩამოშორდა რამდენიმე გავლენიანი მონასტერი, რომლებიც წლების განმავლობაში სერიოზულ გავლენას ახდენდნენ ეკლესიის წიაღში საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებაზე. ამ განხეთქილების შედეგად უწმინდესი სინოდი იძულებული გახდა, გამოსულიყო ეკლესიათა მსოფლიო საბჭოდან და ამით აეცილებინა თავიდან უფრო დიდი განხეთქილება.

"მკაცრი კურსი" მართლმადიდებლობაში

საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიაში ბოლო 15 წლის განმავლობაში სულ უფრო ძლიერდება მიმართულება, რომელიც ეკუთვნის მას და ეკლესიათა შორის დიალოგს ერესად და დანაშაულად მიიჩნევს, რომელიც წინააღმდეგია, რომ გატარდეს ეკლესიაში რაიმე რეფორმა, რომელიც უპირსპირდება საპატრიარქოს შედარებით ლიბერალური პოლიტიკის გატარების გამო, საპატრიარქო კი, როგორც წესი, კრიტიკას უპასუხოდ ტოვებს და, პირიქით, სულ უფრო მეტ დათმობაზე მიდის "მკაცრი კურსის" მომხრეების მიმართ.

წლების განმავლობაში "მკაცრი კურსის" ზოგიერთი მომხრე არა მხოლოდ ოზოლაციონიზმისკენ მოუწოდებდა, არამედ, ხშირად, "ერეტიკოსებთან" ფიზიკური ანგარიშსწორებისკენაც. ისინი იმოწმებდნენ წმინდა იოანე ოქროპირს, თითქოს მას ეთქვას, თუ დაინახავთ, რომ ვინმე არასწორ, ერეტიკულ სწავლებას ქადაგებს, მას ფიზიკურად უნდა გაუსწორდეთო. დღეს ამ ჯგუფის წევრთაგან ზოგი განხეთქილებაში წავიდა (არქიმანდრიტი იოანე შეყლაშვილისა და მღვდელი ანდრია ბოროდას ჯგუფი), ზოგი ეკლესიაში დარჩა, მაგ-

რამ მთავარი ისაა, რომ ეკლესიის წიაღში წლების განმავლობაში სწორედ ეს ჯგუფი ქმნიდა საზოგადოებრივ აზრს ზეპირი ქადაგებებითა თუ ბეჭდური გამოცემებით და მრევლისა და სასულიერო პირების მნიშვნელოვანი ნაწილი დღესაც მათი იდეების გავლენის ქვეშაა.

ნიშანდობლივია, რომ ეკლესიიდან განკვეთილი ჯგუფებისა და ეკლესიის "მკაცრი კურსის" მომხრე ფრთის პოზიცია ნშირად ემთხვევა ერთმანეთს. ასე, მაგალითად, ეკლესიიდან განკვეთილმა ბასილ მკალავიშვილმა და მისმა ჯგუფმა არაერთხელ მოუწვევს აუტოდაფე მათი აზრით ერეტიკულ ლიტერატურას. ამ წიგნებს შორის იყო ნუგზარ პაპუაშვილის "რელიგიის კარიბჭე (რელიგიის ისტორია)" და რევან თვარაძის "რელიგია და კულტურა (ქრისტიანული მოძღვრების შესავალი)". პირველი წიგნი საშუალო სკოლებში რელიგიის ისტორიის მასწავლებლების დამხმარე სახელმძღვანელოს წარმოადგენს, მეორე კი სკოლის სახელმძღვანელოა. ამ წიგნებს ყველანაირი მეთოდით (მათ შორის, სასამართლოს საშუალებითაც) დევნა დაუწვეს ე. წ. "მკაცრი კურსის" მომხრეებმა. ზოგიერთმა სასულიერო პირმა "რელიგიის კარიბჭის" რეცენზენტის, მღვდელი ვახტანგ ასათიანის, ეკლესიიდან განკვეთაც კი მოითხოვა.

ბასილ მკალავიშვილსა და ეკლესიის "მკაცრი კურსის" მომხრე ფრთას იდენტური პოზიცია ჰქონდათ საქართველოში რომის პაპის, იოანე-პავლე მეორის, ვიზიტთან დაკავშირებითაც. ორივე დაჯგუფება პაპის ვიზიტს ჯალალედინის ლაშქრობაზე უფრო საშიშ მოვლენად მიიჩნევდა.

სამღვდელოების ის ნაწილი, რომელიც "მკაცრ კურსს" არ ეთანხმება, კრიტიკისა და დევნის ობიექტი ხდება. ჟურნალმა "ივერიის გაბრწყინებამ" დეკანოზ ბასილ კობახიძისთვის სამღვდელო პატივის აყრა მოითხოვა, ამ უკანასკნელის მიერ განსხვავებული აზრის გამოქმნის გამო. ამგვარი მოთხოვნა საეკლესიო კრებაზეც გაისმა ოფიციალურად.

"მკაცრი კურსის" გამარჯვების ნიშანი იყო ისიც, რომ საქართველოს ეკლესიის სინოდმა 1998 წლის 8 ოქტომბერს დაგმო მონოფიზიტებთან ორმხრივი საღვთისმეტყველო დიალოგის საბოლოო დოკუმენტი, 1990 წელს შეეცადირის ქალაქ შამბეზში დადებული შეთანხმება და კათოლიკურ და მართლმადიდებელ ეკლესიებს შორის დიალოგის შედეგად შექმნილი დოკუმენტი.

ეკლესიის ხელმძღვანელობა და ადგილობრივი ხელისუფლება

პრობლემას ამწვავებს ისიც, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ დღემდე ვერ განსაზღვრა, რა პოზიცია უნდა დაიკავოს ეკლესიასთან მიმართებაში. ეკლესიის მოთხოვნით ჩაიშალა აშშ-ში საქართველოს საგანძურის გამოფენა. ეკლესია ითხოვს, რომ მას კანონით მიენიჭოს გარკვეული პრივილეგიები,

რაც საქართველოს დემოკრატიულ იმიჯზე დადებითად არ იმოქმედებს, ხელისუფლებას კი ვერც უარის თქმა მოუხერხებია და ვერც თანხმდება.

საქართველოს ეკროსაბჭოში გაწევრიანებასთან დაკავშირებით პარლამენტში გამართულ ოფიციალურ შეხვედრაზე კათალიკოს-პატრიარქმა ილია II რელიგიური სექტების შესახებ ბრძანა: "ზოგიერთს ჰგონია, რომ ეს მხოლოდ ეკლესიის გადასაჭრელი პრობლემაა. არა, ბატონებო, ეს, უპირველეს ყოვლისა, სახელმწიფოს გადასაჭრელი საკითხია". პატრიარქმა სამაგალითო ნიმუშად სომხეთი და აზერბაიჯანი მოიყვანა, სადაც კანონით იქნა აკრძალული ან შეზღუდული სექტების მოღვაწეობა.

სხვათა შორის, რუსეთის პატრიარქმა ალექსეი მეორემაც შემოფოთება გამოთქვა რუსეთში სხვა რელიგიური მიმდინარეობების მომძლავრების გამო. "დარწმუნებული ვარ, – თქვა მან, – რომ ჩვენს ქვეყანაში ჩამოსული უცხოელი მისიონერების მზანაია არა რუსების მოქცევა, არამედ მათი დაყოფა რელიგიური პრინციპით. მათი უმრავლესობის მოქმედება ატარებს დესტრუქციულ, ტოტალიტარულ ხასიათს".

1997 წელს სომხეთის პარლამენტმა "სინდისის თავისუფლებისა და რელიგიური ორგანიზაციების" შესახებ კანონში შეიტანა დამატება, რომლის თანახმადაც რელიგიურ ორგანიზაციებს მხოლოდ მას შემდეგ ეძლევათ რელიგიური მოღვაწეობის უფლება, როცა რეგისტრაციაში გატარდებიან, მათი რეგისტრაცია კი საკმაოდ გაძნელებულია. თავისთავად, დემოკრატიის მისაბამ ნიმუშად ვერც სომხეთი ჩაითვლება და ვერც აზერბაიჯანი, თუმცა, მთავარი ალბათ, მაინც ის არის, რომ, როცა ეკლესიისა და ხელისუფლების პოზიცია აშკარად ეწინააღმდეგება ერთმანეთს, მაგრამ ხელისუფლება დუმილს არჩევს, შედეგად იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს ეკლესიისა და ხელისუფლების პოზიცია ერთმანეთს ემთხვევა. ამ აზრს განამტკიცებს წირვა-ლოცვაზე ხელისუფლების წარმომადგენელთა პერიოდული რიტუალური დასწრებაც. შედეგად, ადგილობრივი ხელისუფლებისა და ძალოვანი სტრუქტურების წარმომადგენლები თავიანთ ვალად მიიჩნევენ, რომ არამართლმადიდებელი რელიგიური მიმდინარეობების შევიწროებით გაატარონ "სახელმწიფო ხაზი" და დაიცვან "ქვეყნის ინტერესები". "სახელმწიფო ხაზი გატარებას" კი ხშირად მოსდევს ადამიანის უფლებების დარღვევა.

ასე, მაგალითად, 1998 წელს თბილისის პოლიციის სამმართველოს უფროსის სოსო ალავეიძის ბრძანებით უკანონოდ "დააპატიმრეს" იელივას მოწმეების კუთვნილი ლიტერატურა. როცა ამ ფაქტის გამო ხმაური ატყდა, ალავეიძემ აღიარა, რომ კანონი დაარღვია, მაგრამ ამავე დროს თავი იმართლა, რომ მან ეს "მართლმადიდებლობის სიყვარულით" ჩაიდინა. გენერალს მიაჩნდა, რომ ფაქტის ასეთი ინტერპრეტაცია კანონდარღვევას გამართლებას

უძებნიდა, რაც მართლმადიდებლობისადმი ხელისუფლათა დამოკიდებულების ერთგვარ სურათს ქმნის.

მსგავსი დამოკიდებულება საკმაოდ ხშირად მჟღავნდება. ღუშეთის რაიონის სოფელ ბაზალეთში მიმდინარე წელს გააუქმეს რელიგიისა და კულტურის სწავლება, რადგან მასწავლებელი რწმენით ბაპტისტია, თუმცა, როგორც შემოწმებით გაირკვა, იგი საგანს პროგრამის მიხედვით ასწავლიდა და სარწმუნოების საქადაგებლად არ იყენებდა. ამ ფაქტის შესახებ თვით რაიონის გამგებელი ნუგზარ ოდიშვილიც ინფორმირებული იყო. მისი დამოკიდებულება მასწავლებლის მიმართ შემდეგ ფრაზაში გამოჩნდა – "კი, მაგრამ, რამ აიძულა რომ თავის ერს, მის სარწმუნოებას რომ წინ აღუდგაო", თუმცა, მაშინვე დათანხმდა, რომ თუ კანონი მასწავლებლის მხარეზეა, ცხადია, საათებიც უნდა აღდგესო.

1999 წლის 29 მაისს თბილისში, გლდანის რაიონში ევანგელისტების აქცია დაარბია გლდანის პოლიციამ. ევანგელისტებმა სასამართლოში იჩივლეს დარღვეული უფლებების აღდგენის მიზნით, მაგრამ სასამართლომ მათი სარჩელი არ დააკმაყოფილა. გლდანის რაიონის პოლიციის წარმომადგენლები, მაიორი გივი ექიზაშვილი და პოლკოვნიკი შალვა რუხაძე სასამართლო პროცესის დროს, მართალია, ერთი მხრივ, დარბევის ფაქტს უარყოფდნენ, მაგრამ, მეორე მხრივ, დიდ დანაშაულად არც დარბევას მიიჩნევდნენ. "მე მართლმადიდებელი ვარ, ესენი კი ჩემს თვალში წარმართები არიან", – აცხადებდა ექიზაშვილი და ეს სრულიად საკმარის საბუთად მიაჩნდა იმისთვის, რომ ევანგელისტების დარბევა გაემართლებინა.

თავად სასამართლოს გადაწყვეტილებაში ნათქვამია: "რელიგიური ჯგუფი ცდილობდა რა ახალგაზრდების გადაბირებას, სანაცვლოდ მათ ჰპირდებოდა სამხედრო სამსახურიდან გათავისუფლებას. ასეთ შემთხვევაში პოლიცია უფლებამოსილი იყო, შეეწყვიტა შეკრება, რადგან სამხედრო სამსახურზე უარის თქმის პროპაგანდა ანტისახელმწიფოებრივი მოწოდებაა."

სასამართლომ არ მიუთითა, თუ რომელი კანონი მიიჩნევს სამხედრო სამსახურზე უარის თქმის პროპაგანდას ანტისახელმწიფოებრივ მოწოდებად, თანაც, სასამართლოზე არ ყოფილა წარმოდგენილი რაიმე დამაჯერებელი მტკიცებულება, რომ ევანგელისტები სამხედრო სამსახურიდან თავის არიდებას ქადაგებდნენ. თავად მოსარჩლეებმა განმარტეს, რომ მსგავს ფაქტს ადგილი ვერ ექნებოდა, რადგან ისინი სამხედრო სამსახურზე უარს არ ამბობენ.

თანაც, თუნდაც ვინმეს გაეკეთებინა მსგავსი მოწოდება, ეს არ ნიშნავს, რომ შეკრება უკანონო ხასიათს ატარებდა.

ზემოთ ჩამოთვლილი მიზეზების ერთობლიობა უდევს საფუძვლად იმ მრავალრიცხოვან დარბევას, კონფლიქტსა თუ სასამართლო პროცესს, რომლებიც რელიგიურ ნიადაგზე იმართება.

გურამ შარაძე და იელოვას მოწმეები

1999 წლის 23 აპრილს "იელოვას მოწმეების" კუთვნილი 6 ტონა ლიტერატურა ვალეს საბაჟოზეც დააკავეს. ამის შემდეგ იელოვას მოწმეების ორ ორგანიზაციას – "იელოვას მოწმეების კავშირს" და "პენსილვანიის საგუშაგო კოშკისა და ტრაქტატების საზოგადოების თბილისის წარმომადგენლობას" – სასამართლოში უჩივლა პარლამენტის წევრმა, პოლიტიკური პარტიის – ნაციონალური მოძრაობა "საქართველო უპირველეს ყოვლისა" – ლიდერმა გურამ შარაძემ და მათი რეგისტრაციის გაუქმება მოითხოვა. სარჩელში ნათქვამია, რომ ეს ორგანიზაციები ეწევიან "ანტისახელმწიფოებრივ, ანტიეროვნულ და ანტიმართლმადიდებლურ საქმიანობას... მათ მიერ ანტიმართლმადიდებლური ლიტერატურის გავრცელება იღებს ამგვარად აკრძალული კონტრაბანდისტული ლიტერატურის უკანონო პროპაგანდის ხასიათს".

სარჩელს თან ერთვის კათალიკოს-პატრიარქის მდივნის, დეკანოზ ლევან ფირცხალაიშვილის დაცვნა, რომელშიც ნათქვამია: "ამ ჟურნალებში გამოქვეყნებული მასალები წარმოადგენს მართლმადიდებელი რელიგიის შეურაცხყოფას, მიმართულს სახელმწიფოს ცნობიერების შეცვლისკენ და იწვევს ადამიანებს შორის შუღლს... ჟურნალებში ეკლესიისა და სამღვდელოების უარყოფითად მოხსენიება აღიქმება, როგორც საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წინააღმდეგ მიმართული ქმედება".

მოგვიანებით გურამ შარაძემ სასამართლოს კათალიკოს-პატრიარქის ილია მეორის წერილიც წარუდგინა, რომელშიც ნათქვამია: "იელოვას მოწმეების მოქმედება ანტიეროვნული და ანტისახელმწიფოებრივია... მათთვის დამახასიათებელია ეროვნული ფაქტორის უგულვებელყოფა, ახალგაზრდების ეროვნულ არმიაში სამსახურისგან თავის არიდებისკენ მოწოდება... მათ ჟურნალებში დაბეჭდილი მასალა შეურაცხყოფს მართლმადიდებელი ეკლესიის რწმენას, მიმართულია საზოგადოების ტრადიციული სარწმუნოების შეცვლისკენ და იწვევს ადამიანთა შორის შუღლს... ამ და სხვა მსგავსი შინაარსის ლიტერატურის შემოტანა და გავრცელება დანაშაულია ერისა და ეკლესიის წინაშე... მიგვაჩნია, რომ ვიდრე არ არსებობს კანონი რელიგიის შესახებ, რელიგიური შინაარსის უცხო ლიტერატურის გავრცელება უნდა აიკრძალოს".

მოპასუხეების – იელოვას მოწმეების – აზრით, სარჩელი წარმოადგენს რელიგიური მრწამსისა და დოქტრინალური საკითხების შეფასების მცდელობას, რაც არ არის სასამართლოს განსჯადი. რაც შეეხება ანტისახელმწიფოებრივ მოღვაწეობასა და კონტრაბანდას, თუ მსგავსი ფაქტები არსებობს, სახელმწიფოს მხრიდან მათზე რეაგირების უფლებამოსილება აქვს პროკურატურას და შარაძე არასათანადო მოსარჩლეა. ამის გამო მოპასუხეები ით-

ხოვდნენ, რომ სასამართლოს არ განეხილა სარჩელი, მაგრამ სამივე ინსტანციის სასამართლომ გურამ შარაძე სათანადო მოსარჩელედ ცნო, რის შემდეგაც, ფაქტობრივად, ისანი-სამგორის სასამართლოში იელოვას მოწმეების სწავლების დოქტრინალური განხილვა მიდიოდა, რადგან მათ მიერ დანაშაულის ჩადენის ვერც ერთი ფაქტი მოსარჩელემ ვერ წარმოადგინდა და მის მიერ მოყვანილი მოწმეებიც მხოლოდ იმის დამტკიცებას ცდილობდნენ, რომ "იელოვას მოწმეების" სწავლება, დოქტრინალური თვალსაზრისით, მცდარია და არ არის მაცხოვრებელი.

საბოლოოდ, მოსამართლე ცისანა ხაზალიამ გადაწყვეტილების გამოტანა ვერ გაბედა და საქმე ექსპერტისთვის გადაუგზავნა თსუ ფილოსოფიის ფაკულტეტის სოციოლოგიის კათედრასა და ფილოსოფიის ინსტიტუტს. მათ უნდა დაადგინონ, არის თუ არა "იელოვას მოწმეების" მოძღვრება ანტიეროვნული, ანტისახელმწიფოებრივი და ანტიმართლმადიდებლური, შეიცავს თუ არა მათი ლიტერატურა მსგავს მოწოდებებს და აყალბებენ თუ არა ისინი ბიბლიას.

სასამართლოზე გურამ შარაძეს მხარს უჭერდნენ და პროცესებზე ესწრებოდნენ როგორც მართლმადიდებელი ეკლესიის წარმომადგენლები, კერძოდ, რუსთავის მთავარეპისკოპოსი ათანასე ჩახვაშვილი, ისე "გლდანის ეპარქია" და მისი წინამძღოლი, პროტოპრესვიტერი ბასილ მკალავიშვილი.

საინტერესოა, რომ გურამ შარაძისა და "იელოვას მოწმეების" სასამართლო პროცესი ზუსტად ისე წარიმართა, როგორც მოსკოვში მიმდინარე ანალოგიური პროცესი, სადაც ამ რელიგიური მიმდინარეობის წინააღმდეგ გამართული პროცესი მოსკოვის მერის, იური ლუჟკოვის, სახელს უკავშირდება.

"გლდანის ეპარქია" და ხელისუფლება

ყველაზე აგრესიული რელიგიური ჯგუფი – მართლმადიდებელი ეკლესიიდან განკვეთილი ბასილ მკალავიშვილი და მისი მიმდევრები, ე. წ. "გლდანის ეპარქია", გარკვეულწილად, პოლიტიკური მიმდინარეობის სახესაც ატარებს – ისინი საქართველოს ექსპრეზიდენტის, ზვიად გამსახურდიას, მიმდევრები არიან. ბასილი და მისი მრევლი საბერძნეთის მართლმადიდებელი ეკლესიიდან განდგომილ ჯგუფს, მეძველსტილე მიტროპოლიტ კიპრიანეს, დაუკავშირდნენ.

ჯგუფი ქადაგებს სრულ იზოლაციონიზმს, უარყოფს კონფესიათა შორის დიალოგს და ეკუმენურ მოძრაობას. ბასილის მიმდევრები პოლიტიკური აქტიურობით გამოირჩევიან, ხშირად აწყობენ მიტინგებსა და საჯარო მსვლე-

ლობებს, რელიგიურ რიტუალებს ატარებენ საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში, პერიოდულად აწყობენ "ერეტიკული" ლიტერატურის აუტოდაფექტს, არაერთხელ სცადეს, ძალით დაებრუნებინათ გლდანის წმინდა გიორგის ეკლესია, რომლის წინამძღვარიც იყო ბასილ მკალავიშვილი განკვეთამდე, მონაწილეობენ რელიგიური ხასიათის სასამართლო პროცესებში და სხვა. ამგვარი აქტიურობის გამო მათ ხშირად არბევდა პოლიცია, თუმცა, ამ ბოლო დროს "სექტანტებთან" ბრძოლის ნიადაგზე პოლიცია და ბასილის მიმდევრები ერთგვარად დაძმობილდნენ.

ევანგელისტებისა და გლდანის პოლიციის სასამართლო პროცესზე ბასილ მკალავიშვილი და მისი მომხრეები პოლიციის მხარეზე გამოდიოდნენ მოწმეებად. ისინი იმდენად აშკარად იძლეოდნენ ცრუ ჩვენებებს, რომ ზოგჯერ თავად პოლიციელებიც კი უხერხულობაში ვარდებოდნენ. ბასილისტების თქმით, ევანგელისტები მთვრალეები იყვნენ და მათთან სალაპარაკოდ მისულ პოლიციელებს ცემდნენ. მკალავიშვილი პროცესზე მოსამართლე თამაზ საბიაშვილს დაემუქრა, რომ თუ ევანგელისტების სარჩელს დაკმაყოფილებდა, იგი მოსამართლეს მოღალატედ გამოაცხადებდა და პარლამენტის შენობის წინ დაიწყებდა ყოველდღიურ აქციებს.

ბასილი და მისი მიმდევრები გურამ შარაძისა და იელოვას მოწმეების პროცესებზეც მოდიოდნენ შარაძის მხარდასაჭერად გაშლილი ლოზუნგებით – "მართლმადიდებლობა ან სიკვდილი".

1999 წლის 28 აგვისტოს "გლდანის ეპარქიის" წევრებმა თბილისში, ნაძალადევის რაიონში დაარბიეს "ორმოცდაათიანელთა" რელიგიური მიმდინარეობის შეკრება. "საქართველოს მოღალატეებო, გაეთრიეთ საქართველოდან", "თქვენი ადგილი აქ არ არის, თქვენ სიკვდილის ღირსი ხართ", "უყვიროდნენ ბასილისტები" "ორმოცდაათიანელებს". თავად ბასილ მკალავიშვილმა ჟურნალისტებს განუცხადა: "მე ჩემს მრევლს ლოცვა-კურთხევა მივეცი, რომ მშვიდობიანად დაეშალათ ორმოცდაათიანელები, მაგრამ მათ წინააღმდეგობა გაუწიეს და ჩვენებმაც, ეტყობა, ძალა გამოიყენეს. ძალის გამოყენება არ არის გამართლებული, მაგრამ თუ წინააღმდეგობას გაგვიწვევენ, ჩვენ ვალდებული ვართ, რომ მართლმადიდებელი სარწმუნოებისთვის თუნდაც იარაღი ავიღოთ ხელში".

პოლიცია, რომელიც დარბევას ესწრებოდა, არც კონფლიქტში ჩაერია და არც შემდეგ მოუხდენია რაიმე რეაგირება. დაზარალებულები ამტკიცებენ, რომ ბასილისტები პოლიციელებთან შეთანხმებით მოქმედებდნენ.

ოქტომბერში "ბასილისტებმა" სასტიკად დაარბიეს იელოვას მოწმეების შეკრება. პოლიცია ამჯერადაც ესწრებოდა დარბევას, მაგრამ ისევ არ ჩაერია, გამოძიება კი ღლედე არაფერს აკეთებს. საზოგადოების დიდი ნაწილი, როგორც ტელეკომპანია "რუსთავი 2-ის" ინტერაქტიულმა გამოკითხვამაც

აჩვენა, მიესალმა დარბევის ფაქტს. საქართველოს საპატრიარქო განაცხადა, რომ მკალავიშვილი განკვეთილია ეკლესიიდან, თავად ფაქტი კი მაინც-დამაინც არ დაუგმია.

მართლმადიდებლობა და დემოკრატია

ბოლო დროს აქტუალური გახდა კითხვა – არის თუ არა ეკლესია და დემოკრატია თავსებადი. როგორც ეკლესიის, ისე სამოქალაქო საზოგადოების წევრთა უმრავლესობა ამ კითხვას უარყოფითად პასუხობს.

მეორე მხრივ, ეკლესიაში არის სასულიერო პირების ჯგუფი, რომელიც მიიჩნევს, რომ სწორედ სხვა ქრისტიანულ მიმდინარეობებთან ერთად მართლმადიდებლობაც არის დემოკრატიული, სამოქალაქო საზოგადოებისთვის დამახასიათებელი ღირებულებების საფუძველი. ისინი მზად არის რეფორმებისთვის, სხვა კონფესიებთან დიალოგისთვის, აღიარებენ სამოქალაქო ღირებულებებსა და ადამიანის უფლებებს. დეკანოზ ბასილ კომანხიძის აზრით, დღეს საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას ემუქრება არა სექტანტობა, არამედ ეკლესიასა და საზოგადოებას შორის გაჩენილი უფსკრული: "სამშიშია არა სექტანტური მოღვაწეობა თუ სხვა მსგავსი ფენომენები, არამედ ის უფსკრული, რომელიც ნელ-ნელა იზრდება საქართველოს ეკლესიასა და საზოგადოებას შორის, კერძოდ, ეკლესიასა და ინტელიგენციას, ეკლესიასა და ახალგაზრდობას შორის. მე პარალელს გავაკლებდი და ამას შევადარებდი რუსულ შავრამბელობას, რომელიც ეკლესიას, ქრისტიანობას იარაღად იყენებს და რომელმაც ასეთი შოვინისტური ლოზუნგებით ეკლესიაც დააზარალა და სახელმწიფოც. წლების განმავლობაში საპატრიარქო არ ზრუნავდა, რომ აღეზარდა ინტელექტუალური, განათლებული სასულიერო პირები, ამიტომ, სამწუხაროდ, არ არსებობს ალტერნატიული ძალა. გაუნათლებლობა და უკულტურობა კი ნოყიერი ნიადაგია ფანატისმისთვის, რომელიც აფართოებს უფსკრულს ჩვენს ეკლესიასა და საზოგადოებას შორის."

ჯერჯერობით, ეკლესიაში ეს ხმა საკმაოდ სუსტად ისმის. როგორც წესი, უფრო მეტს და უფრო ხმამაღლა ლაპარაკობენ ისინი, ვინც ეკლესიას სრული იზოლაციონიზმისკენ და ასოციალურ, ჩაკეტილ ორგანიზმად ქცევისკენ უბიძგებენ, ამიტომ საზოგადოების თვალში ეკლესიის ხმად სწორედ მათი ხმა მიიჩნევა.

დ ი ს კ უ ს ი ა

ზურაბ ჭიაბერაშვილი. საკითხი, რომელიც არანაკლებ აქტუალურია, ვიდრე პატიმრების ცემა, მას მედიის თავისუფლების ხელყოფა ან პოლიტიკური ლიდერების მიერ დემოკრატიული ღირებულებების საჯაროდ და უხეშად უგულებელყოფა, ჯერ კიდევ არ ქცეულა ისეთივე ფართო მსჯელობის საგნად, როგორც ყველა ზემოთჩამოთვლილი. სინდისის თავისუფლების თემა წინააღმდეგობაში მოდის ქართული საზოგადოების მენტალობის ყველაზე სიღრმისეულ შრეებთან, რის გამოც შეიმჩნევა ერთი ყველაზე საინტერესო და შემამფოთებელი ფაქტი: თუ საზოგადოების დიდი ნაწილი მხარს უჭერს დემოკრატიულ ღირებულებებს ამა თუ იმ შემთხვევაში, იგი დაუყოვნებლივ უგულებელყოფს მათ, როცა საქმე ჩვენს საზოგადოებაში სინდისის თავისუფლების რეალურად დამკვიდრებას ეხება.

აღიარებული ფაქტია, რომ იმ ადამიანთა უმრავლესობა, ვინც თავს მართლმადიდებლად მიიჩნევს, საკუთარ მართლმადიდებლობას უფრო ფართო კონტექსტში იაზრებს, ვიდრე ეს მარხვის შენახვა, აღსარების თქმა, ზიარების მიღება და თუნდაც კვირაში ერთხელ წირვაზე დასწრებაა. უფრო მეტიც, ამ ტიპის მართლმადიდებლობას სწორედ რომ გამოცლილი აქვს ვიწრო აღმსარებლობითი ხასიათი და იგი ჩანაცვლებულია ისეთი ხატებით (არარელიგიური გაგებით), რომლებზეც “ქართველ მართლმადიდებელს” მხოლოდ “გმირული წარსული”, “პოლივუდური ბოევიკების” სიუჟეტებად დალაგებული საქართველოს ისტორია და, რაც მთავარია, “ღვინო, ღუღუკი, ქალები” წარმოუდგება.

ადამიანი, რომელიც აღიარებს ერთს (მართლმადიდებლობას) და ცხოვრობს სხვაგვარად (არამართლმადიდებლურად), ყველაზე კარგი დასაყრდენია მათთვის, ვისაც საზოგადოება მხოლოდ ბრბოდ და “ბნელ მასად” წარმოუდგება. ასეთი ადამიანი ტიპიური ანალოგია საბჭოური პერიოდის კომუნისტისა, რომელიც დეკლარირებდა ერთს (მშობას, ერთობას, თანასწორობას) და აკეთებდა მეორეს (მარცვაგდა ხაზინას).

ვინ მართავს ასეთ ადამიანს? ვინ იღებს აქედან სარგებელს? თუ ვინმეს ჰგონია, რომ აქ ჩვენი სამიზნე მხოლოდ და მხოლოდ (ან თუნდაც, პირველ რიგში) საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია უნდა იყოს, ძალიან ცდება. საზოგადოებაში ასეთი ადამიანების სიმრავლით სარგებელს იღებს სახელისუფლო პირამიდა, რომლისთვისაც საპატრიარქო ერთ-ერთი “სამინისტრო” ან “დეპარტამენტი”ა, რომელსაც შესაბამისი “დარგი” აქვს ჩაბარებული. სხვა საკითხია, რომ საპატრიარქო თავადაც ნახულობს სარგებელს იქიდან, რომ “ბნელი მასის” მართვის ერთ-ერთი საუკეთესო ინსტრუმენტი. მასთან ახლოსაც ვერ მოვა მწერალთა კავშირი ან ისტორიკოსთა არმია,

რომელთა დანიშნულება სხვა არაფერია, თუ არა ამ საზოგადოების სულ უფრო “საფუძვლიანად” დარწმუნება, რომ “ჩვენისთანა ბედნიერი”...

აქედან გამომდინარე, სინდისის თავისუფლების რეალობაში დამკვიდრების გზაზე ყველაზე დიდი პრობლემა ჩინოვნიკური ყრუ კედელია. სწორედ ჩინოვნიკები (სისხლის სამართლის კოდექსისა თუ ღმერთისადმი შიშის გამო? – ზ.ჭ.) არიან ის ადამიანები, რომელთაც კერ წარმოუდგენიათ, რომ მათ გვერდით თანამდებობა შეიძლება ეკავოს სხვას, უცხოს. საზოგადოება ასე თუ ისე შეგუებულია, რომ ჩინოვნიკი შეიძლება იყოს ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენელი (ისიც იმის გამო, რომ თავს ზემოთ ძალა არაა). საზოგადოება გარკვეულწილად უშვებს იმასაც, რომ ჩინოვნიკი შეიძლება სექსუალური უმცირესობის წარმომადგენელი იყოს (კონკრეტული ფაქტები არ აქვს ხელთ და იმიტომ). მაგრამ საზოგადოებას ჩინოვნიკად ვერც კი წარმოუდგენია იეღოვას მოწმე ან ბაპტისტური ეკლესიის წევრი.

სახელისუფლო-ჩინოვნიკური პირამიდისთვის მართვის საუკეთესო ხერხი კომპრომატია, რომელიც მუშაობს მართლმადიდებლის შემთხვევაში (რადგან მართლმადიდებელთა უმეტესობა ორმაგი სტანდარტით ცხოვრობს), მაგრამ არ მუშაობს სხვა კონფესიების წარმომადგენელთა შემთხვევაში. არ მუშაობს იმდენად, რამდენადაც სხვა კონფესიების აღმსარებლებს საზოგადოებაში მათი “დამცრობილი” მდგომარეობა აიძულებს, იყვნენ გამბედავნი, პირდაპირნი, შეუვალნი. თუ ადამიანი იტანს “თითით ჩვენებას” იმის გამო, რომ სხვა აღმსარებლობის მიმდევარია, მაშასადამე, მას აქვს მყარი საფუძველი საიმისოდ, რომ მართლმადიდებელივით კი არ ითვალთმაქცოს და ორმაგი სტანდარტით კი არ იცხოვროს, არამედ ისე, როგორც ეს მას სურს ან როგორც მას საკუთარი აღმსარებლობის წესები კარნახობს.

საზოგადოების იმ ნაწილს, ვინც ჩინოვნიკების მიერ ხაზინის მარცვას, უცხოური კრედიტების მითვისებას, მოქალაქეთათვის პენსიების არგაცემას გამართლებას მოუძებნის, სწორედ “მართლმადიდებლური” უმრავლესობა შეადგენს. მხოლოდ ორმაგი სტანდარტით მცხოვრებ ადამიანს ძალუძს გაამართლოს ქურდობა საძმკაცოს, საახლობლოს, სანათესაოს დახმარების მოტივით. სწორედ “მართლმადიდებლური” უმრავლესობა წარმოადგენს საზოგადოების ბალასტს, მოქალაქეობრივად გათვითცნობიერებულ მასას, რომელმაც იმის გამო, რომ არ წაუკითხავს კოდექსები (მაგრამ მხოლოდ ერთხელ ჩაუხედავს ბიბლიაში), არ იცის საკუთარი უფლებები და მოვალეობები.

მე არ მაქვს ილუზია, რომ სამოქალაქო თვალსაზრისით სხვა კონფესიების წარმომადგენლები უკეთეს მდგომარეობაში არიან, მაგრამ “უმცირესობაში” ყოფნამ ამ ადამიანებს ის მაინც ასწავლა, რომ მათ აქვთ ბუნებრივი უფლება, აღიარონ ის რელიგია, რომელიც მათ უნდათ. რაც მთავარია, ისი-

ნი ყველაზე მეტად გრძნობენ ტოლერანტობის ფასს. საქართველოში ამჟამად ერთადერთი არატოლერანტული რელიგიური უმცირესობაა – მამა ბასილი მკალავიშვილის სექტა. მაგრამ მისი არატოლერანტობის სათავე ისევ მორჩილი “მართლმადიდებლური” უმრავლესობაა, რომელსაც არ მოსწონს ეს მიმდინარეობა საპატრიარქოსთან დაპირისპირების გამო, მაგრამ მხარს უჭერს ამ მიმდინარეობის წევრთა გამოხდომებს სხვა კონფესიების წარმომადგენელთა მიმართ.

ახლა მთავარი საკითხი უნდა იყოს ის, თუ როგორ ეშველება ამ სიტუაციას. თუ ვიფიქრებთ, რომ დემოკრატიული ღირებულებების ერთგულმა ადამიანებმა საპატრიარქოზე უნდა მოახდინონ გავლენა, რათა საპატრიარქომ გავლენა იქონიოს მრევლზე, რელიგიის სფეროში მივიღებთ იმავე სიტუაციას, როგორიც უკვე მივიღეთ პოლიტიკის სფეროში: სამოქალაქო საზოგადოება ცდილობს პოლიტიკოსებზე დადებითი გავლენის მოხდენას, მაგრამ კომუნისტების მიერ ნაშენები დემოკრატია შედეგს არ იძლევა.

რაც მთავარია, სურვილში – საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია გაავუმჯობესოთ და გაუმჯობესდება მისი “მრევლიც” – იმალება უთანასწორო დამოკიდებულება რელიგიური კონფესიების მიმართ. ვითარების გაუმჯობესების მიზნად ცხადდება არა რელიგიური თანასწორობის რეალური დამკვიდრება, არამედ შექმნილ სიტუაციაში (დემოკრატიაში) საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის სახეცვლილება, რათა... მან არ დაკარგოს წამყვანი პოზიციები.

ეს საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის მიმართ კრიტიკულად განწყობილი, მაგრამ იმავდროულად ამ ეკლესიის მიმართ გულშემატკივრის პოზიციაში მყოფი ადამიანის სრულიად გულწრფელი სურვილია, მაგრამ თუ იმთავითვე ისე მივუღებთ საკითხს, რომ საქართველოს მართლმადიდებლურ ეკლესიას მივეცით ოდნავი უპირატესობა, ეს სრულებით არ ცვლის პრინციპს – ეს ეკლესია გვყავდეს სათბურის პირობებში.

ვფიქრობ, აღმსარებლობის თავისუფლების დამკვიდრების საქმეში წამყვან როლს ის ადამიანები შეასრულებენ, რომელთაც საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის მიმართ არანაირი უპირატესი დამოკიდებულება არ აქვთ (არც გულის სიდრემეში). ამ ადამიანების წარმმართველი ძალა არა ღვთისადმი შიში, არამედ კონსტიტუციისადმი პატივისცემა უნდა იყოს («И все-таки возникает вопрос: неужели страх перед Уголовным кодексом должен в большей степени определять линию человеческого поведения, нежели преклонение и страх перед Господом?» Святейший и Блаженнейший Католикос – Патриарх всея Грузии Илия II. «Содружество НГ» №7, Июль 1999). მხოლოდ ამ ადამიანებთან მძაფრი კიდილის პირობებში აქვს შანსი საქართველოს მართლმადიდებლურ ეკლე-

სიას, შეინარჩუნოს წამყვანი პოზიციები (როგორც ეს ეკლესიის მაკრიტიკებელ ადამიანთა პირველ კატეგორიას სურს).

კითხვა ასე შეიძლება დავსვათ: რა უნდა იყოს ჩვენი მეგზური ახალი ქართული სახელმწიფოს მშენებლობის პროცესში – კონსტიტუციის პატივისცემა თუ საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიისადმი შიში?

კახა კაციტაძე. როდესაც საქართველოში რელიგიურ ნიადაგზე აღმოცენებული ექსტრემიზმის და რადიკალიზმის შესაძლებლობებზე ვლაპარაკობთ ყველა ვარიანტისას უნდა გვახსოვდეს ერთი რამ: შესაძლოა ჩვენთან მიმდინარე პროცესები ტიპოლოგიურად ძალიან წააგავდეს იმ პროცესებს, რომელთაც დასავლეთში ჰქონდათ ადგილი (როგორ წესი, გასულ საუკუნეში ან ამ საუკუნის დასაწყისში), მაგრამ არსობრივად ძალიან განსხვავდებოდნენ მათგან. ამიტომ ის კონცეპტუალური აპარატი, რომელიც დასავლეთში მიმდინარე პროცესების აღსაწერად არის შექმნილი, არათუ უვარგისი შეიძლება იყოს ჩვენში მიმდინარე პროცესების აღსაწერად, არამედ კონტრპროდუქტიულიც კი აღმოჩნდეს. რასაკვირველია, ქსენოფობია და რელიგიური შეუწყნარებლობის ნებისმიერი ფორმა უნდა დაიგმოს, მათ შორის ის, რომელზეც აქ იყო ლაპარაკი. ვიზიარებ იმასაც, რომ რუსთავი-2-ის ინტერაქტივში გამოვლენილი ტენდენცია რელიგიურ ნიადაგზე დარბევისადმი საზოგადოების რეაგირებისა უაღრესად საგანგაშოა. მაგრამ შეგვიძლია ვიკითხოთ, რასთან გვაქვს საქმე? ცხადია, რომ ფორმალურად ესაა იმავე ტიპის რელიგიური შეუწყნარებლობა, რასაც დასავლეთში ჰქონდა ადგილი მისი განვითარების რომელიღაც ეტაპზე. მაგრამ შინაარსისეულად? შეიძლება ჩვენი საზოგადოება განვიხილოთ როგორც დასავლური საზოგადოება, რომელიც თანამედროვე დასავლურ საზოგადოებას მხოლოდ დროში ჩამორჩება, ე. ი. მისგან მხოლოდ რაოდენობრივად განსხვავდება? რასაკვირველია, არა! ჩვენ, ისევე როგორც პოსტსაბჭოური საზოგადოება, დასავლურისაგან არა მხოლოდ რაოდენობრივი პარამეტრებით განვსხვავდებით, არამედ თვისებრივითაც, ამიტომ, გარდა საერთო ფორმალური ნიშნების დაფიქსირებისა, ჩვენ აუცილებლად ამა თუ იმ მოვლენის არსზეც უნდა ვიფიქროთ, რომელიც შეიძლება სრულიად სხვა მოდალური დატვირთვის მატარებელი იყოს, ვიდრე დასავლეთში მომხდარი ანალოგიური ფაქტი. მაგალითად, ჩვენში ლაპარაკობენ კლერიკალიზმზე. მაგრამ გვაქვს საქმე კლერიკალიზმთან ამ მოვლენის დასავლური გაგებით (ვთქვათ ისეთ კლერიკალიზმთან რომელსაც საფრანგეთში ჰქონდა ადგილი გასული საუკუნის დასაბოლოებამდე?) ცხადია არა! ისიც ცხადია რატომ! სამოცდაათწლიანი ათეისტური ბატონობის შემდეგ კლერიკალიზმის, ამ სიტყვის დასავლური გაგებით, უბრალოდ ვერ იარსებებს. გარდა ამისა, იმ ძალებს, ვინც დასავლური ტიპის კლერიკალიზმის მოთავეებად შე-

იძლებოდა გამოსულიყვნენ არც სათანადო პოლიტიკური გავლენა აქვთ, არც სათანადო ფინანსები და არც საზოგადოებისაგან მხარდაჭერის ღონე. მაშ, რა მოვლენებთან გვაქვს საქმე? გულწრფელად რომ გითხრათ, ვერ გეტყვით. ვერ გეტყვით იმ აზრით, რომ ვერ გავრცეულვარ მომხდარის და მიმდინარე პროცესების არსში, თორემ ეს რომ აღადიანის უფლებების უხეშ დარღვევად უნდა შეფასდეს, გეთანხმებით. მაგრამ ბოროტებასთან თუ ნაკლოვანებასთან ეფექტიანი ბრძოლა მხოლოდ მაშინ შეიძლება, თუ იცი რასთან გვაქვს საქმე. ჩვენ კი სწორედ ეს არ ვიცით. აქედან გამომდინარე, მიზანშეწონილად მიმაჩნია პირველ რიგში იმის ანალიზი დავიწყოთ, რაც კონფესიურთან დაკავშირებული პროცესების სახეს იღებს და გავარკვიოთ, რას წარმოადგენს ეს პროცესები თავიანთი შინაარსობრივი მაჩვენებლებით და რა განაპირობებს მათ. რეკომენდაციების შემუშავება მხოლოდ ამის შემდეგ იქნება შესაძლებელი.

ეპისკოპოსი მალხაზ სონდულაშვილი. სასიამოვნო ფაქტია, რომ ბოლო დროს გლდანში იეპოვას მოწმეების კრების დარბევის შემდეგ, ჩვენს საზოგადოებაში აშკარად გამოიკვეთა რელიგიური უმცირესობების საკითხის დემოკრატიულად და ცივილიზებულად განხილვის სურვილი. ამის დამადასტურებელია დღევანდელი შეხვედრა, რაც, ვფიქრობ, სასურველ ნაყოფს გამოიღებს.

მასხენდება ჩემი ბავშვობა. მე მეოთხე თაობის პროტესტანტი გახლავართ. ეს იცოდნენ სკოლაში და მწარედ ჩამრჩა მეხსიერებაში თანაკლასელთა ათვალისწინებული მზერა, რაც, დღევანდელი გადასახედიდან გამომდინარე, მოსალოდნელი იყო. კარგად გვახსოვს საბჭოთა სინამდვილე: მიჩვეულნი ვიყავით ერთფეროვნებას – ერთნაირ სახლებს, ერთნაირ ეზოებს, ერთნაირ საკლასო ოთახებს, ერთნაირ გაჩერებებს და ერთნაირ საპირფარეშოებსაც კი.

განსხვავებული აზროვნება და, საერთოდ, ცხოვრების განსხვავებული სტილი ვერ წარმოგვედგინა. გვაეიწყებოდა, რომ ადამიანები სხვადასხვა მენტალიტეტის და გემოვნების არიან. მაღლობა ღმერთს, საბჭოთა სინამდვილე წარსულს ჩაბარდა, მაგრამ, სამწუხაროა, რომ ძველი ხედვებისა და აზროვნების კლიშეებისაგან ჯერაც ვერ გავთავისუფლდით. ჩვენში ბევრს ვერ წარმოუდგენია, რომ მისგან განსხვავებული მსოფლმხედველობის პიროვნება საზოგადოების სრულფასოვანი და სარგებლობის მომტანი წევრი იყოს. ამიტომ აქვს ადგილი აგრესიულ გამონდომებს რელიგიური უმრავლესობის მხრიდან უმცირესობის წინააღმდეგ. გლდანელი მამა ბასილის ინციდენტი, საუბედუროდ, გამონაკლისი არ არის. ალბათ, ყველას დაგვამახსოვრდა ტელეეკრანებიდან მისი სამართებელი. ჰოდა, მეც გავითვალისწინე ეს და რო-

გორც მხედავთ, თმა უკვე გადავიპარსე. ეს, რა თქმა უნდა ხუმრობით. რეალურა კი ის გახლავთ, რომ ამგვარი მენტალიტეტისა და კლიშეების დამლევა ადვილი არ არის, მაგრამ აუცილებელია. საიმედო ძვრებს ჩვენს ცხოვრებაში პირადად მე ვამჩნევ.

ამის მიუხედავად, ჩვენს პრესასა თუ ტელევიზიაში ჟურნალისტებისაგან, მეცნიერებისა და კულტურის ცნობილი მუშაკებისაგან და ხელისუფლების წარმომადგენლებისგანაც კი არც თუ იშვიათად ისმის არამართლმადიდებელთა მიმართ შეურაცხყოფელი გამოთქმები. მაგალითად, ჩვენ, სახარების რწმენით მონათლულ ქრისტიანებს, გვეძახიან სექტანტებს და, როგორც უკვე მოისმინეთ ბატონ პაატა ზაქარეიშვილისა და ბატონ სოზარ სუბელიანის სიტყვებში, ჩვენს თანამორწმუნეებს სკოლებში ზოგჯერ რელიგიისა და კულტურის სწავლების უფლებას ართმევენ. სკოლებში ადგილი აქვს, აგრეთვე, ისეთი ღონისძიებების მოწყობას, რაც მიუღებელია განათლების ცივილიზებული სისტემისათვის. რამდენიმე თვის წინ მომიტანეს აფიშა, რომელიც ახმეტის რაიონის სოფ. ზემო ხოდაშენის მოსწავლეებს, მასწავლებლებსა და ფართო საზოგადოებრიობას ეპატიუებოდა იმის გასარკვევად, თუ რა არის სექტანტობა და რომელი რელიგიაა ჭეშმარიტი. სხდომას სასულიერო პირები გაუძღვებიანო, – აღნიშნული იყო აფიშაზე. წარმოდგინეთ, რა შედეგი შეიძლება მოჰყვეს ამგვარი ღონისძიების სკოლაში მოწყობას, იმ სკოლაში, სადაც გვერდი-გვერდ სწავლობენ სხვადასხვა კონფესიის მოსწავლეები.

ასეთი ფაქტების შემდეგ აღარც გვიკვირს, რომ საზოგადოების გარკვეულ ნაწილს ეკლესიის მრწამსისა და პოზიციის შესახებ მცდარი წარმოდგენა აქვს და ვერ დაუჯერებია, რომ ჩვენც ჩვეულებრივი ადამიანები და სრულფასოვანი მოქალაქეები ვართ.

ღრმად ვარ დარწმუნებული, რომ ეს და მსგავსი შეხვედრები საზოგადოებაში ჯანსაღი ტენდენციების დასანერგად აუცილებელია და ნაყოფსაც გამოიღებს.

ნუგზარ პაპუაშვილი. კეთანხმები აზრს, გამოთქმულს ბატონ მალხაზ სონულაშვილის მიერ, რომ განხილული პრობლემების თავი და თავი არის უმეცრება ანუ, შერბილებულად რომ ვთქვათ, ხელისუფლების, ადმინისტრაციისა და განათლების სისტემის წარმომადგენელთა დიდი ნაწილის არასაკმარისი კომპეტენცია რელიგიისა და სამართლის საკითხებში. უმეცრება კი ცრუმორწმუნეობის ნოყიერი ნიადაგია და ამ თვალსაზრისით ჩვენ სავალალო ფაქტის წინაშე ვდგავართ.

სიტყვისა და ბეჭდვის თავისუფლებამ გამოაშკარავა, რომ სარწმუნოების, და ეკლესიის საკითხებზე ბევრს მცდარი და უკუღმართი წარმოდგენა აქვს. „ბევრში“ არა ერთი და ორი მღვდელი თუ მონაზონი იგულისხმება.

ისინი ხშირად პრესასა და ეთერში „ჭეშმარიტი სარწმუნოების“ იარლიყით პროპაგანდას უწევენ უცნაურ და ანტისაზოგადოებრივ აზრებს და ამ „აზრებს“ მართლმადიდებლობად ასაღებენ. საზოგადოების უმრავლესობას მათი სჯერა, რასაც საკვალალო შედეგებამდე მივყავართ. იქნება შთაბეჭდილება, რომ მართლმადიდებლობა არის ის, რასაც ობსკურანტიზმს ეძახიან – ბნელეთის მოციქულობა, უკულტურობა, უსწავლელობა და კიდევ სხვა, რაც ბრბოს ძალიან მოსწონს და ადვილად ითვისებს. ცრურწმენებია, მაგალითად, ერის (ნაციის) და ეკლესიის გაიგივება („ქართველი ერი და საქართველოს ეკლესია ერთი და იგივეა!“); ხატებისადმი ისეთი ძალის მიწერა, რაც თურმე ურწმუნოთა ქვეყანაში ქრება, თბილისის რიყეზე ისეთი მადლის აღმოჩენა, რომელსაც რომის პაპის ფეხი წაბილწავს; კათოლიკეების წირვაზე მისვლის დაუშვებლობა საკითხავების და საგალობლების მოსმენის მიზნითაც კი და ა. შ. იმის მიუხედავად, რომ ეს მოტივები პატრისტიკისათვის უცხოა, ჭეშმარიტ მართლმადიდებლობად ცხადდება და წარმატებითაც. ამას არა მხოლოდ საზოგადოება შეჰყავს შეცდომაში, არამედ (და ეს ყველაზე საკვალალოა) ინტელექტუალურად მოაზროვნე ადამიანების თვალში მართლმადიდებლობას და ეკლესიებს უტეხს სახელს და ამზადებს ნოყიერ ნიადაგს ათეიზმისათვის.

ბატონმა სოზარ სუბელიანმა გაიხსენა, რელიგიური ექსტრემისტები თუ როგორ სპეკულირებენ იოანე ოქროპირის გამონათქვამით ქუჩაში მდგომი ღვთისმცობელისათვის კომბლის ჩარტყმის აუცილებლობის შესახებ.

ისინი ივიწყებენ, რომ ამ წმიდა მამას წარმართებთანაც კი ჰქონდა პირადი კონტაქტები, მეგობრობა და სიყვარული.

ამგვარმა ცნობიერებამ, რომელმაც მიტინგებზე, შიმშილობის აქციებს, თუ საპროტესტო მარხვებზე (!) იჯექილა, საეკლესიო იერარქიისა და ხელისუფლების მაღალ ემელონებზეც იქონია გავლენა და გაიმარჯვა კიდევ. ამის მაგალითებია, სხვათა შორის, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ეკუმენური საბჭოდან გამოსვლა, ამერიკაში დაგეგმილი გამოფენის ჩაშლა, პაპის ვიზიტთან დაკავშირებული ინსტრუქციები და ა. შ.

ქუჩის ცნობიერება ჩვენში ლამის სახელმწიფო პოლიტიკად იქცა. განათლებისა და ადმინისტრაციის ჩინოვნიკები, როგორც წესი, სახელმწიფო პოლიტიკის ერთგული მსახურები არიან და სჯერათ, მაგალითად, თუ ისინი არამართლმადიდებელს „რელიგიის და კულტურის“ მასწავლებლობას არამართლმადიდებლობის გამო ჩამოართმევენ, თუ მოსწავლეთა თვალწინ მოაწყობენ თათბირს თემაზე, რომელი სარწმუნოებაა ჭეშმარიტი, ხელმძღვანელთა მხრიდან მადლობას და პატივისცემას მოიხვეჭენ.

პირადმა პრაქტიკამ დამარწმუნა, რომ სკოლის დირექტორები და გამგებლები ხშირ შემთხვევაში არც თუ დიდი ხალისით ასრულებენ ადგილობ-

რივი მართლმადიდებელი სასულიერო პირების მითითებებს, მაგრამ ეჭვი არ ეპარებათ, რომ ასეა საჭირო, სახელმწიფოს ასეთი კურსი აქვს აღებული. ეს მითითებები კი ბევრწილად წინააღმდეგობაშია საქართველოს განათლების ზოგად კონცეფციასთან და დემოკრატიული საზოგადოების ელემენტარულ ნორმებთანაც კი.

ვფიქრობ, საჭიროა ამ მიმართებით საგანმანათლებლო ღონისძიებათა დაგეგმვა და ჩატარება.

თეიმურაზ ფანჯიყიძე. ამ დარბაზში ძირითადად თანამოაზრეები შეიკრიბნენ, ქვეყანაში რელიგიის სრული თავისუფლების მომხრეები, რომელთა რიცხვსაც მეც მივეკუთვნები, მაგრამ, ალბათ აჯობებდა განსხვავებული და დაპირისპირებული აზრებიც მოგვესმინა, მათი არგუმენტები სათანადოდ გაგვეანალიზებინა, რამდენადაც ვიცი, ეს ძალზე საფუძვლიანი საბუთებია, რომელთათვისაც ანგარიშის გაწევა აუცილებელია, სხვაგვარად რაიმე დიალოგზე ლაპარაკიც კი ზედმეტია.

დაპირისპირებული არგუმენტებიდან, რომელსაც მართლმადიდებელი სამღვდელთა და მათი მრევლის დიდი ნაწილი აყენებს, ძალზე მნიშვნელოვანია მოთხოვნა, სათანადოდ შევაფასოთ ეკლესიის როლი საქართველოს ისტორიაში. ამის აღნიშვნა, თუ რა როლი შეასრულა მართლმადიდებლობამ ჩვენს ფიზიკურ თუ სულიერ გადარჩენაში. და მეორე, არანაკლებ საყურადღებოა საკითხი, თუ რისი გაკეთება შეუძლია მართლმადიდებელ ეკლესიას დღევანდელი სახელმწიფოებრიობის ჩამოყალიბებასა და განმტკიცებაში.

როდესაც ჩვენში რელიგიის მდგომარეობაზე მსჯელობენ ხშირად პარალელურად ავლებენ რელიგიის მდგომარეობაზე ამერიკასთან, საფრანგეთთან, გერმანიასთან თუ სხვა განვითარებულ ქვეყნებთან და იქაური გამოცდილებით ცდილობენ აქაური ვითარების ახსნას და გადაწყვეტას. სამწუხაროდ, ასეთ ადამიანებს ხშირად ავიწყდებათ, თუ როგორ გარემოცვაში ვცხოვრობთ, ავიწყდებათ, რომ ჩვენი სახელმწიფოებრიობა ჯერ კიდევ სუსტი და ჩამოუყალიბებელია, ხოლო საზღვრები მოშლილი და საქართველოს ზოგ კუთხეზე კი ჩვენი სახელმწიფოს იურისდიქცია არ ვრცელდება. ასეთ პირობებში მაგალითების მოტანა დალაგებული, უპრობლემო ქვეყნების ცხოვრებიდან და მის მიხედვით დასკვნების გამოტანა, ცხადია, ჩვენ არ გამოგვაადგება.

მას შემდეგ, რაც ჩვენ უარი ვთქვით კომუნისტურ მსოფლმხედველობაზე და რელიგიურ ორგანიზაციებს თავისი რჯულთმოძღვრების ღიად ქადაგების საშუალება მიეცათ, რელიგიური კონფესიების საქმიანობა დაემსგავსა დიდ სპორტულ მარათონს, რომლის მიზანია, რაც შეიძლება მეტი მორწმუნის მოპოვება, გავლენის სფეროს გაფართოება, რასაც მატერიალური შესაძლებ-

ლობების გაზრდაც მოჰყვება. ასეთი მისწრაფება ბუნებრივია, რადგან რელიგიურ ორგანიზაციათა უმრავლესობა პროზელიტიზმში ხედავს თავისი არსებობის აზრს.

როგორი იყო ამ დიდი მარათონის სასტარტო ვითარება? რასაკვირველია, იგი ყველასთვის ერთი და იგივე როდი იყო. რადგან, ერთი მხრივ, იყო რელიგიური ორგანიზაციები, რომელთა უკანაც მძლავრი რელიგიური ცენტრები იდგა (ძირითადად, საზღვრებს მიღმა) ხალხის გადმობირების დიდი გამოცდილებით და დიდი მატერიალური საშუალებებით, მეორე მხრივ კი – ქართული მართლმადიდებელი ეკლესია, ჯერ რუსული სამოღერაჟიეს და რუსული მართლმადიდებელი ეკლესიისაგან დაწიხლოვნი, ხოლო შემდეგ კომუნისტების ბატონობისაგან დათრგუნული.

როდესაც უცხო შენს სახლში შემოვა და შენი სულიერი შვილების ხელახლა მოქცევის დაიწყებს და თავის სარწმუნოებაზე გადაყვანას დააპირებს, ამას წინათ რელიგიური ხელყოფა ერქვა და იგი მკაცრად ისჯებოდა. მაგრამ ახლა, მესმის, სხვა ვითარებაა. დღეს ადამიანის უფლებების (მათ შორის რელიგიური თავისუფლების) დაცვის, მისი ცხოვრებაში განხორციელების დროა და ამიტომ სხვა კონფესიის მორწმუნის გადმობირება დასჯადი აღარ არის, მაგრამ ეს ჩვენი ტრადიციული მრავალსაუკუნოვანი ეკლესიისათვის ძნელი ასატანი და მიუღებელია.

არის სხვა მნიშვნელოვანი საკითხიც, თუ რამდენად ერთგულნი არიან ეს „უცხო“ კონფესიები საქართველოსათვის. წინათ, კომუნისტების ბატონობის დროს, საბჭოთა სახელმწიფოს ჰქონდა ერთი დაუწერელი კანონი, რომლის ძალითაც იგი ცდილობდა ხელი შეეწყო ისეთი რელიგიური კონფესიისათვის, რომელიც ამ ქვეყანაში იწყებოდა და ამავე ქვეყანაში მთავრდებოდა. უფრო სწორად მისი ცენტრიც ამავე ქვეყანაში იყო. სხვა შემთხვევაში შიშობდნენ, რომ ის კონფესიები, ვისაც ცენტრი საზღვარგარეთ ჰქონდა სხვათა ინტერესებისათვის იქნებოდა გამოყენებული, ისევე როგორც საბჭოთა კომუნისტები იყენებდნენ სხვა ქვეყნებში არსებულ კომუნისტური პარტიებს თავისი სახელმწიფო ინტერესებისათვის.

ასეთი საფრთხე მართლაც რეალურია, რადგან ბუნებრივად არსებობს შიში, რომ ის ადამიანები, რომლებიც ჩვენს ქვეყანაში ცხოვრობენ, მაგრამ სხვა სარწმუნოებას აღიარებენ, რომელთა ცენტრები ჩვენი საზღვრების მიღმა მდებარეობს, იქნებიან კი ჩვენი ქვეყნის პატრიოტები?

რაც ზემოთ ვთქვით, ეს მხოლოდ ერთი მხარეა იმისა, რაც გვაწუხებს. მეორე მხარე, რაც არ შეიძლება არ ახსენო, არის მართლმადიდებელი ეკლესიის მიერ ბოლო ხანს შეუწყნარებლობის მძაფრი გამოვლინება. რასაკვირველია, ეს ყველაზე არ ვრცელდება, მაგრამ ამას აშკარად აკეთებს მართლმადიდებელი სასულიერო პირების ერთი ნაწილი. სამწუხაროდ, ისინი

იმათ, ვინ კი ოდნავ მაინც განსხვავდება ორთოდოქსული მოძღვრებისაგან სექტანტებსა და ემმაკეულს უწოდებენ.

მართლმადიდებელი ეკლესიის ეს აგრესიული ნაწილი ცდილობს თავისი გავლენა განამტკიცოს ყველა სფეროში. განსაკუთრებით – განათლებაში. შეიქმნას სკოლებში დიდი ხნის წინ აკრძალული საღმრთო სჯული. კონტროლი გაუწიოს ბიოლოგიის, ფიზიკის, ისტორიის სწავლებას. ზოგ შემთხვევაში კი გაათეთროს ისტორიის ბევრი შავი ფურცელიც.

ასეთი დამოკიდებულებით მართლმადიდებელთა ამ აგრესიულმა ნაწილმა დააფრთხო ინტელიგენცია. მისდამი მტრულად განაწყო სხვა რელიგიური კონფესიები, რომლებიც პირდაპირ აცხადებენ: „თუ მართლმადიდებელი ეკლესია საქართველოს ტერიტორიაზე იქნება ყველას მიმართ ისეთი შეურიგებული, როგორიც ახლა არის (უმეტესად იველისხმება არატრადიციული დენომინაციები. თ. ფ.)“ იგი დაბადებს საშინელ ოპოზიციასაც, რომელიც, საბოლოო ჯამში, წალეკავს კიდეც მას. მაგრამ, იმ შემთხვევაში, თუკი ისინი, საკითხს ასე დააყენებენ, რომ ჩვენ ვართ მთავარი რელიგიური ორგანიზაცია საქართველოში, მაგრამ თქვენც გაქვთ არსებობის უფლება ამ ქვეყანაში, ჩვენ მას მხარში ამოვუდგებით“...

ზოგი სპეციალისტი ახლა იმ მოსაზრებისაკენ იხრება, რომ ასეთი მძაფრი შეუწყნარებლობის გამოვლინება სხვა კონფესიების მიმართ სამღვდელოების ერთი ნაწილის მიერ რუსული მართლმადიდებელი ეკლესიის გავლენით ახსნას. ამ მხრივ, მაგალითად, რომის პაპის ვიზიტს ასახელებენ საქართველოში. მართლაც, ჩვენი სამღვდელოების ერთი ნაწილის დამოკიდებულება ამ ვიზიტისადმი, საოცრად ჰგავდა იმ გახმაურებულ წერილს, რომელიც 100-მა რუსმა ეპისკოპოსმა გაუგზავნა რუსეთის პატრიარქს, სადაც კათოლიციზმი ემმაკისებოდა მოვლენად არის გამოცხადებული.

ასეთმა მტრულმა დამოკიდებულებამ სხვათა მიმართ, შექმნა წარმოდგენა მართლმადიდებლობაზე, როგორც სექტაზე, რომელიც თავის თავში არის ჩაეტილი და არავისთან დიალოგზე არ მიდის.

შემწყნარებლობა ყოველთვის იყო ჩვენი ხალხისთვის დამახასიათებელი, ამას მთელი ჩვენი ისტორია მოწმობს. საქართველოში შესანიშნავად გრძნობდნენ თავს სხვა ეროვნების და სხვა სარწმუნოების წარმომადგენლები მუსლიმანები, იუდეველები, გრიგორიანელები, კათოლიკეები...

ჩვენი ახლანდელი იდეალიც, რასაკვირველია, დემოკრატიული და ტოლერანტული უნდა იყოს. ადამიანს უნდა ჰქონდეს საშუალება, რომ აირჩიოს მისთვის სასურველი რელიგია თავისი სულისა და გონების კარნახით. მაგრამ აქამდე ჯერ კიდევ უნდა მივიდეთ. ყველას მოქმედების თანაბარი შესაძლებლობები უნდა მიეცეს. დღევანდელმა გაჭირვებამ და მატერიალურმა სიღუბნებამ ხელი არ უნდა აგვადებინოს ჩვენს მამაპაპურ სარწმუნოებაზე,

რომელზეც დამყარებულია ჩვენი ხალხის კულტურა, ტრადიციები და წესჩვეულებანი.

როგორც ვხედავთ, დასმული პრობლემა რთულია, მას ორი მხარე გააჩნია და მის გადასაწყვეტად ორივე მხარის გათვალისწინება არის აუცილებელი.

რამაზ საყვარელიძე. ყველანი ვხედავთ, რომ საქართველოში სულ უფრო ძლიერდება დემოკრატიასთან შეუთავსებელი რელიგიური შეუწყნარებლობა. იკვეთება ისიც, რომ რელიგიურ უმცირესობათა მიმართ შეუწყნარებელი ხდება არამართო ეკლესია და ხელისუფლება, არამედ ხალხი. მე მინდა ამ ასპექტზე შევჩერდე, რადგან ხალხის დემოკრატიზაცია, თუ მასში ძალის გამოყენების იმპულსმა გაიღვიძა, უფრო ძნელია, ვიდრე ხელისუფლებისა. ამიტომ, გამოსავალიც უფრო რთული მოსაძებნია.

ერთ-ერთ გამოსავლად აქ მიიჩნეის ხალხში გასვლა და იმის ახსნა, რომ რელიგიური შეუწყნარებლობა ცუდია. ეს გმირული საქმე იქნება, მაგრამ, ალბათ, უშედეგო – არც არასამთავრობო სექტორს და არც მას მედიას ამაჟამად ხალხის წარმართვის ძალა არა აქვს. თანაც ზუსტად არის გასარკვევი, ამ ბრძოლაში ვისგან შეიქმნება მტრის ხატი. თუ სამოქალაქო საზოგადოება დაუპირისპირდება მთელ ეკლესიას, ეკლესიაც დაუპირისპირდება სამოქალაქო საზოგადოებას. სავარაუდოა, რომ ამ დაპირისპირებაში დამარცხდება სამოქალაქო საზოგადოება, რაც საზიანო იქნება ქვეყნისთვის. მეორე მხრივ, თუ დავუშვებთ, რომ დამარცხდება ეკლესია, ესეც ქვეყნის მარცხია ბევრი მიზეზის გამო. ამდენად, დემოკრატიისთვის სამოქალაქო საზოგადოების ბრძოლის სამიზნე ზუსტად თუ არ გაირკვა, ეს ბრძოლა შეიძლება ყველა შემთხვევაში მარცხიანი აღმოჩნდეს.

პოლიტიკურ, რელიგიურ, ეთნიკურ თუ სხვა სახის განწყობას აყალიბი ხალხი გვაგონებს ჰიპნოტოზირებულ ადამიანს (მეპატიება ფსიქოლოგიური ანალოგია), რომელსაც მხოლოდ იმის ხმა ესმის, ვისაც ენდობა. რელიგიის საკითხში ხალხი ეკლესიას ენდობა და ეკლესიას უსმენს. ამიტომ, ხალხის რელიგიური შემწყნარებლობის გაღვიძების ერთადერთ გზად რჩება, რომ ეკლესიამ მოუწოდოს მას რელიგიური შემწყნარებლობისკენ – სხვის მოწოდებას ხალხი ყურს არ დაუგდებს. თუ გვსურს რეალურ შედეგებს მივაღწიოთ, დემოკრატიული ღირებულებების ერთგულმა სამოქალაქო საზოგადოებამ საეკლესიო სივრცეში ამ ღირებულებათა ბედის თაობაზე დიალოგი უნდა დაიწყოს საქართველოს საპატრიარქოსთან ისევე, როგორც ხელისუფლების სხვადასხვა შტოსთან აქვს ხოლმე დიალოგი საჭიროების შემთხვევაში. ასეთ დიალოგს ქვეყნისთვის რამდენიმე მნიშვნელოვანი ფუნქცია აქვს. შევეხები ზოგიერთ მათგანს.

ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფუნქციაზე ყურადღება გაამახვილა მამუკა არე-შიძემ. ჩვენი გეოპოლიტიკური მდებარეობა მარტო ნავთობსადენს არ უხს-ნის კარს, ის კარს უხსნის ყველა იმ ძალას, რომელიც იარაღითა თუ ფუ-ლით ცდილობს გაკლენა გააფართოვოს კონტინენტზე. პოლიტიკური ინტე-რესის მქონე ამ ძალებს შორის ბევრს რელიგიური მიმდინარეობის სახე აქვს (როგორც ისლამურ ფუნდამენტალიზმს, ასევე სლაგურ მესიანიზმს). მათი გაძლიერება საქართველოში, რა თქმა უნდა, არაა სასურველი, მაგრამ ბრძო-ლა ცეცხლითა და მახვილით არც გვინდა და, სიმაართლე რომ ვთქვათ, არც შეგვიძლია. ერთადერთი, რაც შეიძლება დავუპირისპიროთ რელიგიით შე-ნიღბულ ძალებს, არის ქართული ეკლესია, რომელიც შესძლებს არ დაუთ-მოს მრევლი სხვას. აქ ეკლესიის და ქვეყნის ინტერესები ერთმანეთს ემთხ-ვევა – ძლიერი ეკლესია პოლიტიკურად აუცილებელია ქვეყნისთვის. ამავე-დროს, პოლიტიკურად ძალზე მნიშვნელოვანია, რომ ქართულმა ეკლესიამ ის კურსი აიღოს, რომელიც მას რუსულ მართლმადიდებლობას დაამორებს (ჯერჯერობით, ეს პრობლემა ძალზე შორსაა გადაჭრისგან). არის თუ არა მზად ეკლესია ამ ამოცანებისთვის?

ეკლესიის დღევანდელი მოღვაწეობის პარადიგმად იქცა სახელმწიფოსა და ხალხისგან ღიად თუ ფარულად იმის კომპენსაციის მოთხოვნა, რაც და-კარგა მან საბჭოთა 70-წლიან პერიოდში. ეს პარადიგმა სავსებით ბუნებრი-ვია, მაგრამ ერთ საფრთხეს შეიცავს – "ჩაგვრის კომპენსაციის" მოთხოვნა საკუთარი თავისა და სიტუაციის ობიექტურ შეფასებას აჩლუნგებს.

"კომპენსაციის" პარადიგმიდან, ბუნებრივია, რომ ქართული ეკლესია დღეს, ძირითადად, ზრუნავს საკუთარი სტატუსის ამაღლებაზე, არა იმდენად ხალხის, რამდენადაც ხელისუფლების მენტალიტეტში (რადგან საბჭოთა პე-რიოდში მას სწორედ ხელისუფლება ზღუდავდა). ეს კურსი ხშირად ჩრდილ-ში აქცევს ხალხზე ზრუნვას. დავაკვირდეთ, ეკლესიის აქტიურობა დღეს უფ-რო მეტად მამინ ჩანს, როცა იგი საკანონმდებლო თუ საგანმანათლებლო სისტემებში საკუთარ ადგილს მოითხოვს ხელისუფლებისგან, ვიდრე, მაგა-ლითად, უსახლკაროთა დახმარების საჭიროებისას. სახელისუფლო სტატუს-ზე ორიენტაციამ მოიტანა სახელისუფლო, ანუ ძალისმიერი მეთოდების სი-ჭარბე ეკლესიაში, რაც ტოტალურ რელიგიურ შეუწყნარებლობაში შეიძლე-ბა გადაიზარდოს. ეს მამინ, როცა ისტორიულად სწორედ სხვებზე ზრუნვითა და ტოლერანტობით მოიპოვა ქრისტიანობამ თავისი ძალა, როგორც სხვა-გან, ასევე საქართველოში. თუ დღეს მართლმადიდებლობისგან სახელმწიფო რელიგია მივიღეთ და არა – სახალხო, ხალხის დიდი ნაწილი იმ რელიგიას მიეკედლება, რომელიც მასზე მეტად იზრუნებს (სიკეთითა თუ მერკანტილუ-რი ინტერესით). ეს პროცესი უკვე დაწყებულია. სწორედ, ეკლესიის ორიენ-ტაციამ საკუთარ სტატუსზე გაამრავლა დღეს საქართველოში "სექტები",

რომლებმაც ეკლესიისგან გაჩენილი ვაკუუმი შეუვსეს ადამიანებს. სამწუხაროდ, ეკლესიამ ამ ფაქტიდან თავისი შეცდომები კი არ დაინახა, საზოგადოება დაადანაშაულა შეცდომაში, რაც ლოგიკური იყო მისი დღევანდელი პარადიგმიდან. ამ პარადიგმაში ჩნდება საფრთხე, რომ ეკლესია ადმინისტრაციულად გაძლიერდეს და რელიგიურად დასუსტდეს (ამგვარ პარადოქსს ხშირად ჰქონდა ადგილი ისტორიაში – ინკვიზიციის სიძლიერემ წარმოშვა ევროპული ათეიზმი; ადმინისტრაციულად ძლერი რუსული ეკლესია კომუნისტური ათეიზმის წინაპირობა აღმოჩნდა და სხვა). ამდენად, ეკლესიის დღევანდელი კურსი, რომლის ერთ-ერთ მგაფიო გამოხატულებად იქცა რელიგიური შეუწყნარებლობა, ეკლესიის დასუსტების რისკს შეიცავს, რაც სახიფათოა როგორც ეკლესიისთვის, ისე ქვეყნისთვის.

თუ რელიგიური შემწყნარებლობის პრობლემას ეკლესიასთან დიალოგის საჭიროებეკენ მივყავართ, ხოლო ასეთი დიალოგისთვის ეკლესია დღეს მზად არაა, გასარკვევია მის მიერ არჩეული კურსის ძირითადი მიზეზი. ჩემი აზრით, ეს მიზეზი სოციალურ სფეროშია. გარდამავალმა პერიოდმა მთელი საზოგადოება აამოძრავა, შეიქმნა ახალი სოციალური ნიშები – მაგალითად, პოლიტიკა, ბიზნესი, ჟურნალისტიკა, სადაც ბევრმა ადამიანმა იპოვა თავისი ადგილი. დღეს ახალი, ანუ – გამოუცდელი სოციალური ფენები ყველა ხერხით ცდილობენ გაიმყარონ მოპოვებული სოციალური სტატუსი და ხშირად შეცდომებს უშვებენ. პოლიტიკაში გამოუცდელობამ ბევრი პარტია ჩამოაშორა ხელისუფლებას. ბიზნესში გამოუცდელობამ კომერციას ჩამოაშორა ბევრი ბიზნესმენი.

ახალ სოციალურ ნიშად იქცა ეკლესიაც, სადაც ბევრმა ადამიანმა დღეს საზოგადოებისგან მიიღო ის პატივი, რაც ძნელი მოსაპოვებელია სხვა სფეროებში. მაგრამ ეკლესიაშიც არის ხალხი, რომლებმაც არ იციან დემოკრატიის პირობებში საეკლესიო ცხოვრების თავისებურებანი, რომლებსაც ჰგონიათ, რომ შეუწყნარებლობა ეკლესიის გამარჯვების საწინდარია. შეიძლება, სწორედ, ეკლესიის სოციალურ სტატუსს მოწყურებული და გამოუცდელი ფენა აღმოჩნდეს დღევანდელ კურსში დაშვებული შეცდომების ავტორი, რასაც დიდი შედეგი მოჰყვება. პარტიების შეცდომით კონკრეტული პარტია მიდის არენიდან, პოლიტიკური ინსტიტუტები კი რჩება. ეკლესიის მესვეურთა შეცდომამ შეიძლება რელიგიური ინსტიტუტების ისეთი კატაკლიზმები გამოიწვიოს, რომელიც ქვეყნის ბევრ სხვა სტრუქტურაზე მოახდენს გავლენას. ამიტომ, დაუშვებელია ეკლესიაში მიმდინარე პროცესების გულხელდაყოფილი ყურება.

ეკლესიის შიგნით უნდა იყვნენ და არიან კიდეც ადამიანები, რომლებიც სოციალური კონიუნქტურით კი არა, ზედროული რელიგიური ღირებულებებით ხელმძღვანელობენ (უპირველესი მაგალითი თვით პატრიარქია). სწო-

რედ ამ ადამიანებმა და დემოკრატიაში უფრო გათვითცნობიერებულმა სამოქალაქო სექტორმა ერთმანეთთან დიალოგში უნდა დაინახონ ეკლესიის პერსპექტივა და ის, რომ შეუწყნარებლობა დამღუპველია ეკლესიისთვისაც და ქვეყნისთვისაც.

პატრიარქმა თავისი მოღვაწეობა ინტელიგენციასთან (საბჭოთა პერიოდის "სამოქალაქო საზოგადოებასთან") ურთიერთობით დაიწყო, შემდეგ ეს კავშირი შესუსტდა. ამ კავშირის აღდგენა, ეკლესიისთვის საზოგადოებრივი თვალსაზრისის მიწოდება, გზების ერთობლივი ძიება თავისთავად იქნება როგორც ეკლესიის, ის ქვეყნის და ქვეყანაში დემოკრატიის გადარჩენის საწინდარი. ეს სამი მიზანი ერთმანეთს არ უპირისპირდება, თუ რომელიმეს მიღწევა დანარჩენების ხარჯზე არ ხდება. ჭეშმარიტი ქრისტიანისთვის შემწყნარებლობა იმდენად ბუნებრივია, რომ ამ დემოკრატიული ღირებულების გაგება და ეკლესიის მოღვაწეთა ხელით მისი ქვეყანაში დამკვიდრება გადაულახავ პრობლემას არ უნდა წარმოადგენდეს.

ზურაბ კიკნაძე. ევხმურები ბ-ნ ნოდარ ლაღარიას პირველ თეზისს იმის თაობაზე, რომ ჩვენ უნდა დავუპირისპირდეთ ჩვენს წარსულს. თუ ზერელედ არ განვსჯით, ეს მოთხოვნა არც ისე ოდიოზური მოგვეჩვენება. ისტორია ბოროალი არ არის, რომ წარსულში არსებული მოვლენა, ფაქტი განმეორდეს. ისტორია პროცესია, როგორც მდინარე, რომლის დინებაში ორჯერ ვერ ჩავა კაცი. ვერ განმეორდება იმავე სახით ის ეპოქა, როდესაც ეკლესიას სახელმწიფო სტატუსი ჰქონდა. მათ შორის, ვინც დღეს ეკლესიისთვის სახელმწიფო სტატუსს მოითხოვს, მონარქისტები არ არიან. არა და, ეკლესიას კონსტანტინე დიდის ეპოქიდან მოყოლებული სხვა გამოცდილება, ვიდრე მონარქიასთან „სიმფონიისა“ არ ჰქონია. მე, როგორც მართლმადიდებელი, არ ვისურვებდი ეკლესიისთვის სახელმწიფო სტატუსს ისევე, როგორც არ ვისურვებდი მენახა ეკლესია მდევნელის როლში. ვინც სახელმწიფო სტატუსს მოითხოვს, მას იმედი აქვს, რომ ეს სტატუსი გადაწყვეტს სექტების პრობლემას. იმედი აქვთ, რომ სახელმწიფოს ძალოვანი ორგანოები დაიცავენ ქრისტიანული თუ არაქრისტიანული სექტების მოძალებისგან ეკლესიას და საზოგადოებას, რომელსაც ეკლესია თავის პოტენციურ მრევლად თვლის, რამდენადაც ტრადიციული აზრით, მართლმადიდებელი წინაპრების შთამომავალი მართლმადიდებელია, როგორც „შუშანიკის მარტვილობაში“ კკითხულობთ. ასე იყო ძველად, მაგრამ ასეა ახლაც? ინდივიდუალიზმის ეპოქაში, როდესაც პიროვნული არჩევანი წყვეტს ადამიანის ბედს და არაისტორიული განსაზღვრულობა, ძნელია, შევურიგდეთ იმ აზრს, რომ ადამიანის ბედს განსაზღვრავენ მისი წინაპრები, საბოლოო ჯამში, წარსული. ამ აზრით, გავიგე პირველი მომხსენებლის თეზისი წარსულისადმი დაპირისპირების თაო-

ბაზე. დღეს არც იმ ტიპის სახელმწიფო არსებობს, რომლის მეთაური ეკლესიის ცხებული იყო, და არც ის საზოგადოება არსებობს, რომელიც თანახმა იქნება მისი ნების გარეშე გადაწყვიტონ მისი კონფესია. არსებობს თავისუფალი არჩევანი, თავისუფალი ნება, და ის ყოფის ყველა სფეროში პოულობს გამოხატულებას. ქართლის მოსახლეობის მოქცევა ქრისტიანობაზე მირიანის ნებამ გადაწყვიტა. ასე იყო წარსულში, ასეთ წარსულს არ შეიძლება არ დაუპირისპირდეს დღევანდელი ადამიანი.

მე გული შემტკივა, როგორც მართლმადიდებელს, რომელიც ეკლესიის შვილად თვლის თავს, ერთი მხრივ, მართლმადიდებელი ეკლესიის ბედზე საქართველოში, თუ ის მღევნელის როლში მოგვევლინება და ამით შეწყვეტს არსებობას, როგორც ქრისტეს ეკლესია, ან ის აივსება პრივილეგიების მოსურნე იმ ადამიანებით, რომლებსაც უფრო დაწინაურებაზე ფიქრი ამოძრავებთ, ვიდრე რწმენა, და მეორე მხრივ, სინდისის თავისუფლების ბედზე საქართველოში, თუკი ღვენილნი აღმოჩნდებიან განსხვავებული კონფესიის მოქალაქენი ან ჯგუფები, სექტას დავარქმევთ მათ თუ რელიგიურ ორგანიზაციას. მართლმადიდებელი ეკლესია ვერ გაიმართლებს თავს იმით, რომ ის ტრადიციული ეკლესიაა, რომ ის ქართველი ერის კულტურული ეთნოგენეზის საფუძველია, რომ ის შეურყვნელად და სრულად შეიცავს ქრისტიანულ დოგმატებს, მოძღვრებას, როგორც ის შემუშავდა შვიდ მსოფლიო საეკლესიო კრებაზე. მსოფლიო ერთიანი ეკლესიის სქიზმა, გათიშულობა მტკივნეული პრობლემაა, მაგრამ ის ისტორიული რეალობაა, რომელიც არ უნდა გახდეს საზოგადოებრივი განხეთქილების მიზეზი ისეთ პატარა ქვეყანაში, როგორიც საქართველოა.

ბ-ნმა რამაზ საყვარელიძემ ასე დასვა საკითხი: ვინ არის დასაცავი, სხვა არამართლმადიდებელი კონფესიები თუ თავად მართლმადიდებელი ეკლესია? ღირს ამაზე დაფიქრება. ეს არ უნდა იყოს პარადოქსი. მართლმადიდებელი ეკლესიის პრესტიჟი და ავტორიტეტი დიდად არის დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ პოზიციას დაიჭერს იგი არამართლმადიდებელი კონფესიების მიმართ, რამდენად შემწყნარებელი იქნება იგი, ცხადია, მოძღვრების შეუბღალავად, რაიმე დათმობის გარეშე. ეკუმენური მოძრაობა არ მოითხოვს ეკლესიებისგან მათ ნიველირებას და გაერთმინებელიანებას, არამედ დგომას იმ საერთო პოზიციაზე, რასაც თითოეული კონფესია აღიარებს, როგორც ფუნდამენტს. ეს დავიწყებული იქნა ანტიეკუმენური ისტერიის პერიოდში, რომელიც დღესაც გრძელდება.

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია, როგორც ხანგრძლივი და მდიდარი ტრადიციის მქონე, პასუხისმგებელია ქვეყანაში კონფესიური ზავისათვის, რომ საქართველოში არ მოხდეს „ცივილიზაციათა დაჯახება“, არამედ იყოს მხოლოდ დიალოგი, ურთიერთგაგება და ურთიერთპატივისცემა.

ბ-ნმა ლევან აბაშიძემ ილაპარაკა ეკლესიის ენის თაობაზე. ესეც საჭირო ბოროტო საკითხია. მართლმადიდებელმა ეკლესიამ დაკარგა საზოგადოებასთან სალაპარაკო ენა. დღეს ანაქრონიზმია იმავე ენაზე საუბარი, ქადაგება, რა ენაზედაც წმ. ბასილი დიდი ან წმ. იოანე ოქროპირი თავიანთ მრევლს მიმართავენ კესარიის თუ ანტიოქიისში. ვლაპარაკობ ჭეშმარიტებათა გამოხატვის ენაზე, რომელიც უსათუოდ უნდა შეიცვალოს, რადგან რეალობა კარდინალურად შეცვლილია. ძველი ენა (არ ვგულისხმობ ვერბალურ ენას) არ ესმის საზოგადოებას, როგორც არ ესმის მრევლის აბსოლუტურ უმრავლესობას საღვთისმსახურო ენა (ვგულისხმობ ვერბალურ ენას), ისევე, როგორც არ ესმის საზოგადოებას კალენდრის ძველი, ასტრონომიულად ჩამორჩენილი სტილი. შვიდი მსოფლიო კრების შემდეგ, როცა დოგმატები იქმნებოდა, ბევრი რამ შეიცვალა, მაგრამ ეკლესიას არ გამოუხატავს თავისი პოზიცია, არ მოუცია ახალი რეალობის დოქტრინალური თუ დოგმატური შეფასება. ბევრი საკითხი ღიად არის დარჩენილი და საზოგადოებამ არ იცის ეკლესიის ოფიციალური აზრი. ეკლესიას არ გამოუთქვამს თავისი აზრი საერო კულტურაზე, ხელოვნებაზე, ეროვნულ პრობლემაზე, თუნდაც საერო სახელმწიფოზე, როგორსაც დღეს ვაშენებთ ჩვენ, ბევრ ისეთ მოვლენაზე თუ რეალიზაზე, რომლებიც დღეს ჩვენი ყოფის ინტეგრალური ნაწილია.

მეორე მხრივ, საზოგადოებამაც დაკარგა ეკლესიის გაგება. საზოგადოება საეკლესიო პრობლემებს საერო თვალსაზრისით უყურებს და აფასებს. ეკლესიის მოღვაწეობა უნდა შეფასდეს იმანენტური პოზიციიდან და მხოლოდ მაშინ გავიგებთ, რამდენად ეთანხმება მისი სიტყვა (მოძღვრება) და საქმე ერთმანეთს. საზოგადოებას ამის გარჩევა არ შეუძლია, რადგან სრულ დოქტრინალურ უმეცრებაში იმყოფება. მას არ შეუძლია განსაჯოს, სად არის ეკლესიის ჭეშმარიტი ხმა, რომელი საეკლესიო პირი გამოხატავს ეკლესიის აზრს, ჭეშმარიტებას. ამავე უმეცრების ან რელიგიური შეგნების დაქვეითების გამოა, რომ მას არ შეუძლია გაარჩიოს, რა არის დოგმატური ეკლესიაში და რა არ არის დოგმატური ანუ მხოლოდ ჩვეულებითი და წარმავალი, რომელიც შეიძლება დაექვემდებაროს რეფორმას.

აუცილებელია ინტერკონფესიური დიალოგი მშვიდობიანი თანაარსებობისათვის ერთ ქვეყანაში, რომელიც შეიძლება მრავალკონფესიური მსოფლიოს ხატს წარმოადგენდეს. ასეთი ქვეყანა კი საქართველოა ტრადიციულად და ასეთად გადავა ოცდამეერთე საუკუნეში. დიალოგის დაწყება და წარმართვა საქართველოს მართლმადიდებელმა ეკლესიამ უნდა იტვირთოს, რადგან ქრისტიანულ კონფესიებს შორის იგი ყველაზე სრულად და შეურყენელად ინახავს ჭეშმარიტებებს. მისი თვალსაწიერი ამიტომაც ყველაზე უფრო ფართეა და ამის გამო ტოლერანტობის მეტი ძალა უნდა ჰქონდეს, რასაც სექტები მოგლებული არიან.

მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანია დიალოგი მართლმადიდებელ ეკლესიასა და საზოგადოების ელიტას შორის. ამ დიალოგისთვის მომზადება საჭირო ორივე მხრიდან, ორივე უნდა განიმსჭვალოს ერთურობის მოთხოვნებითა და საჭიროებებით. სხვა საშუალება დაახლოებისთვის არ არსებობს. ეკლესიას ესაჭიროება შეგნებული, ფართო თვალსაწიერის მქონე მრევლი, ადამიანები, რომლებიც თავისუფალი არჩევანით მივლენ ეკლესიაში.

აუცილებელია რელიგიის კანონი, რომელსაც ასე ვნატრობთ? ეს კანონი აღზრდის ადამიანს შეგნებულ, შემწყნარებელ მოქალაქედ? თუ მას მხოლოდ პრევენტული ან პენიტენციური ფუნქცია აქვს? თუკი არსებობს კანონი, გაჩნდება დანაშაულიც. დამარბეველი, მღევნელი კონფესიურ სიუცხოვის და შეურიგებლობის ნიადაგზე ყოველთვის უნდა დაისაჯოს. ეს სისხლის სამართლის საქმე იქნება, რელიგია აქ არაფერ შუაშია. არ არის საკმარისი საქართველოს კონსტიტუციის მე-9 მუხლი, სადაც შავით თეთრზეა დაწერილი: „... აცხადებს რწმენისა და აღმსარებლობის სრულ თავისუფლებას“?

„კონფესიური ზავი“ საქართველოში გადამწყვეტად არის დაკავშირებული საზოგადოების შეგნებასთან. სანამ სხვა კონფესიის სხვაობა აღქმულია და შეფასებული, როგორც „უცხო“ და, აქედან გამომდინარე, „მტრული“, ზავი არ იქნება. ბ-ნმა ემილმა აქ ახსენა მართლმადიდებელი კულტურის ქვეყნები, სადაც კონფესიური უთანხმოება თუ ომია გაჩაღებული. ეს ბიზანტიური მემკვიდრეობაა. ისევე, როგორც ბიზანტიაში, ჩვენშიც მოსახლეობა ზედმეტად პოლიტიზებულია, კონფესიური შეურიგებლობა პოლიტიზების ერთი სახეა. ეს ბიზანტიური მენტალიტეტია, რომლისგანაც გათავისუფლებაში კანონი, რაც უნდა სრულყოფილი იყოს იგი, უძლურია.

ემუქრება თუ არა საქართველოს რელიგიური ფუნდამენტალიზმი?

თუ შევაჯამებთ ამ ბროშურაში შესულ მასალებს, ძნელია არ გავაკეთოთ მარტივი დასკვნა: ერთი მხრივ, ტრადიციულად გაბატონებული მართლადიდებელი ეკლესიის, მეორე მხრივ კი რელიგიური უმცირესობების ადგილის პოვნა ახალ და ერთობ ნედლ ქართულ დემოკრატიაში ამ უკანასკნელის ერთ-ერთ ყველაზე მტკივნეულ პრობლემად ქცეულა. ყალიბდება ან უკვე ჩამოყალიბდა აშკარა და გამოკვეთილი კონფლიქტი: ერთ მხარეს დგას მართლმადიდებელი ეკლესიის ხელმძღვანელობა და სწოგადოების ის ნაწილი, რომელიც მოითხოვს ამა თუ იმ ფორმით მართლმადიდებელი ეკლესიისთვის სახელმწიფოებრივი სტატუსის მინიჭებას და რელიგიური უმცირესობების უფლებების შეზღუდვას (პირობითად მათ შეიძლება ქართველი "კლერიკალისტები" ან "ფუნდამენტალისტები" დავარქვათ, თუმცა ორივე ამ ტერმინის მიყენება ჩვენი სიტუაციისთვის შეიძლება საკამათო იყოს); მათი მოწინააღმდეგეები კი ამგვარ პერსპექტივაში დემოკრატიისათვის და, შესაძლოა, საქართველოს მომავლისათვის მომაკვდინებელ საფრთხეს ხედავენ. პირველი ნაწილი ამ ეტაპზე აშკარა უმრავლესობას შეადგენს. მაგრამ პრო-დემოკრატიული უმცირესობა ცდილობს, რაოდენობრივი ჩამორჩენის კომპენსირება დინამიზმით, აქტიურობით, საკუთარი იდეების არტიკულაციის უპირატესი უნარით, და, რაც მთავარია, წინსვლის და პროგრესის, ანუ დასავლეთის იდეებთან წილნაყაროვით მოახდინოს. მისი ყველაზე ძლიერი არგუმენტი შემდეგია: თუ საქართველო დემოკრატიის გზით მიდის, მაშინ ის, რასაც "ფუნდამენტალისტები" მოითხოვენ, აშკარა წინააღმდეგობაში მოდის ამ კურსთან და საქართველოს მომავლის რადიკალურად განსწავებულ ხედვას გულისხმობს. "კლერიკალისტების" შედარებით ზომიერ ფრთას უჭირს ამ არგუმენტის აშკარა უგულებელყოფა, და ცდილობს პრობლემა გადაჭრას სიტყვა "მაგრამ"-ის მაგიური ძალის გამოყენებით: "დემოკრატია და ადამიანის უფლებებს არაფერს ვერჩით, მაგრამ..." (ეს სოხარ სუბელიანის მოყვანილი ციტატებიდანაც კარგად ჩანს). ზოგადად, პროდასავლურად განწყობილი ხელისუფლება ცდილობს არც მწვადი დაწვას, არც შამფური: მას მაინცდამაინც არ მოსწონს ზეწოლა ეკლესიის მხრიდან, მაგრამ არც ის უნდა, პოპულარულ იდეას დაუპირისპირდეს და პოლიტიკურ ოპონენტებს კოზირი მისცეს ხელში. ხელისუფლების პოზიცია დროის მოგებაა; ამასობაში, საზოგადოებაში დაპირისპირებული პოზიციები სულ უფრო მკვეთრდება.

ეს ჩანს არა მარტო ელიტური საზოგადოებრივი დისკუსიების, არამედ სოციოლოგიური კვლევების დონეზეც. 1997 არნოლდ ბერგშტრასერის ინსტიტუტის (გერმანია) და მშვიდობის, დემოკრატიისა და განვითარების კავკასიური ინსტიტუტის მიერ ჩატარებულ გამოკვლევაში გამოკითხულთა 65% დაეთანხმა იმ აზრს, რომ "რწმენამ და რელიგიურმა ღირებულებებმა საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ცხოვრების ყველა ასპექტი უნდა განსაზღვროს". საერთაშორისო სოციოლოგიურ პრაქტიკაში სწორედ ამ შეკითხვით იზომება საზოგადოების მხარდაჭერა რელიგიური ფუნდამენტალიზმისადმი: თუ ამ ტერმინს შეიძლება ასე თუ ისე ზუსტი მნიშვნელობა მივანიჭოთ, ის სხვა არაფერს ნიშნავს, თუ არა რელიგიისა და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების გამძვინვარე უარის თქმას, ამ უკანასკნელის რელიგიისადმი მაქსიმალურ დაქვემდებარებას. ამრიგად, ამ გამოკითხვის მიხედვით საქართველო მზადაა რელიგიური ფუნდამენტალიზმისათვის. საგულისხმოა, რომ ფუნდამენტალიზმის მომხრეთა შორის სტუდენტთა დაახლოებით 70% პროცენტზე აღმოჩნდა, რაც ამ მიმდინარეობის მზარდ პერსპექტივებზე მიანიშნებს.

გამოკითხვის შედეგების ინტერპრეტაცია ყოველთვის სიფრთხილეს მოითხოვს: შეიძლება, კომუნზმიდან ახლად გამოსულმა და ეკლესიურობას მოწყურებულმა მოსახლეობამ სტანდარტული სოციოლოგიური შეკითხვა სხვაგვარად გაიგოს, ვიდრე უწყვეტ რელიგიურ ტრადიციაში აღზრდილმა რესპოდენტმა. მაგრამ რელიგიის პრობლემათა მზარდი გამწვავება ბოლო ორი წლის მანძილზე მოწმობს, რომ ზემოთგაკეთგაკეთებული ინტერპრეტაცია მთლად უსაფუძვლოდ კერ ჩაითვლება.

რელიგიას, განსაზღვრების თანახმად, ადამიანის სულის უღრმეს, უსაკუთრეს ფენებთან აქვს საქმე, ამიტომ საზოგადოებრივი განხეთქილება რელიგიის გარშემო განსაკუთრებით სახიფათოა. სოციალურ მეცნიერებაში ცნობილია, რომ რელიგიური კონფლიქტი უფრო მწვავე და უფრო ძნელი გადასაწყვეტია, ვიდრე სხვა, თუნდაც ეროვნულ ნიადაგზე აღმოცენებული კონფლიქტი. ამგვარად ჩანს, რომ აზრთა დაპირისპირება რელიგიის საკითხებზე ჯერჯერობით გამწვავების გზით მიდის და ჩვენ არ ვიცით, რამდენად შორს წაგვიყვანს ეს გამწვავება.

გარკვეული ნიშნების მიხედვით, აქ შეიძლება ანალოგია გავატაროთ ზვიადისტებსა და ანტონვიადისტებს შორის განხეთქილებასთან. თუმცა გამსახურდიას მომხრეთა შორის უამრავი სხვადასხვაგვარად მოაზროვნე ადამიანი იყო და არის, მასობრივ დონეზე "ზვიადიზმმა" ერთგვარი ქვაბი-რელიგიური მოძრაობის სახე მიიღო. ორივე შემთხვევაში საქმე შეეხებოდა საქართველოს, როგორც ქვეყნის, რაობის, მისი სამომავლო გეზის სხვადასხვაგვარ ხედვას: ერთმანეთს უპირისპირდებოდა, ერთი მხრივ, საზოგადოების ის ნა-

წილი, ვინც საქართველოს მომავალს დემოკრატიასთან, პიროვნების უფლებებთან, დასავლურ ღირებულებებთან აკავშირებდა, მეორე მხრივ კი ისინი, ვინც, შეგნებულად თუ შეუგნებლად, საქართველოს ალტერნატიული გზისკენ უბიძგებდა. მაშინაც, თავდაპირველ ეტაპზე მაინც, ერთ მხარეს იდგა საზოგადოების გამოკვეთილი უმრავლესობა, მაგრამ უმცირესობა უფრო დინამიური, განათლებული, შეურიგებელი და "პროგრესის" იდეებთან წილნაყარობით გულგამაგრებული იყო. შეიძლება ითქვას, რომ ძველი კამათი ახალი ფორმით გრძელდება, თუმცა გუნდების შემადგენლობა რამდენადმე გადახალისდა. ამიტომ სულაც არ იქნება გასაკვირი, თუ ზემოთ დახასიათებული კონფლიქტი მეტი გამწვავების მიმართულებით წავიდეს და საზოგადოებისთვის სულ უფრო ცენტრალური ადგილი დაიკავოს.

იმის თქმა არ მინდა, რომ ეს დაპირისპირებაც მაინცდამაინც სამოქალაქო ომით უნდა დამთავრდეს. ზვიად გამსახურდია ქვეყნის პრეზიდენტი იყო, ხოლო ეკლესია სრულ პოლიტიკურ ძალაუფლებას მაინც არ ითხოვს: მას უნდა განსაკუთრებული პრივილეგიების დაკანონება, მაგრამ არა სრული თეოკრატია აიათოლა ჰომეინის ან თალიბანის სტილში, და ის გადაჭრით არ უპირისპირდება დემოკრატიის პრინციპებს (თუმცა ლოგიკურად, "კლერიკალისტების" არგუმენტებიდან დემოკრატიის უარყოფაც შეიძლება გამოვიყვანოთ და თეოკრატიის მოთხოვნაც). მოსალოდნელია, არსებული დაპირისპირება რაღაც კომპრომისით დამთავრდეს; დღევანდელი ვითარებაც ერთგვარი გაუფორმებელი კომპრომისია: მართლმადიდებლური ეკლესია უკვე სარგებლობს ფაქტობრივი ქვაზიოფიციალური სტატუსით და მნიშვნელოვანი პრივილეგიებით, აღმასრულებელი ხელისუფლების ბევრი ორგანო (კერძოდ, პოლიცია) თავისი რეალური მოქმედებით ცნობს მართლმადიდებლობას, როგორც სახელმწიფო რელიგიას. მეორე მხრივ, კანონმდებლობის დონეზე ძირითადად (ზოგიერთი გამოწკლისის გარდა) დაცულია რელიგიისა და სახელმწიფოს გამიჯვნის ლიბერალური პრინციპი, რელიგიური უმცირესობები შევიწროებული არიან, მაგრამ არსებობას ახერხებენ. ნოდარ ლადარიას ტერმინოლოგია რომ გამოვიყენოთ, საქართველოში დღეს, სინამდვილეში, მოქმედებს "ნაწილობრივი სეპარაციის" მოდელი. მაგრამ არც ერთი მხარე არ არის კმაყოფილი ძალთა ამ თანაფარდობით და მის გადსინჯვას ცდილობს. შეიძლება ითქვას, რომ "კლერიკალისტური" ძალები შეტევაზე არიან და ცდილობენ, პრინციპულად შეცვალონ საკანონმდებლო გარემო თავიანთ სასარგებლოდ. ლიბერალური ფრთა მზარდ წინამძღვრობას უწევს მათ და ცდილობს, ეპიზოდური კონტრშეტევებიც განახორციელოს.

იმ პრობლემის გასაგებად, რაც დღეს ჩვენი საზოგადოების წინაშე დგას, ჩემი აზრით სამ ძირითად კითხვას უნდა ვუპასუხოთ (ყველა მათგანი დისკუსიის დროსაც იყო განხილული):

- ◆ ეკლესიისა და სახელმწიფოს მიმართების რა ფორმაა საუკეთესო – ან მისაღები – დემოკრატიისათვის;
- ◆ საკითხის რა გადაწყვეტაა საუკეთესო ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე;
- ◆ რა შედეგი ექნება რელიგიის განსახელმწიფოებრიობას სულიერების განვითარებისთვის საქართველოში;

რელიგია და ლიბერალური დემოკრატია. წმინდა თეორიული ნორმატივიზმის ღონეზე პირველ კითხვაზე პასუხი მარტივია. ლიბერალური დემოკრატია მოითხოვს რელიგიური და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური სფეროს სრულ გამიჯვნას, ანუ რელიგიის კერძო საქმედ ქცევას. სახელმწიფო დაწესებულებები იმართება კონსტიტუციითა და კანონებით, მისი საქმიანობა ინდივიდებისა და სოციალური ჯგუფების რაციონალურ ინტერესთა ურთიერთმორიგებით განისაზღვრება. ყოველი რელიგიური გაერთიანება, "ტრადიციული ეკლესია" იქნება ეს თუ "სექტა", სახელმწიფოსთვის ერთ-ერთი კერძო გაერთიანებაა, რომელიც კანონის წინაშე ყველა სხვა გაერთიანების თანასწორია და რომლის არსებობის კანონიერება სხვა არაფერს ემყარება, გარდა მისი წევრების სურვილისა. კონკრეტულ ეკლესიას შეუძლია თავი, ვთქვათ, "ქრისტეს მისტიკურ სხეულად" მიიჩნიოს, მაგრამ ეს მისი საშინაო საქმეა: სახელმწიფოს მისტიკის საკითხები არ აინტერესებს, მის თვალში ეკლესია ჩვეულებრივი "იურიდიული პირია".

ეს მიდგომა ერთგვარი ათვლის წერტილია ლიბერალური დემოკრატიისათვის. მაგრამ რეალობა შეიძლება ლიბერალური იდეალისაგან განსხვავდებოდეს კიდევ. სახელმწიფოსა და ეკლესიის აგრესიული სეპარაციის იდეოლოგიური საფუძველი ისტორიულად განმანათლებლური რაციონალიზმი იყო. მთავარი განმანათლებლობის ვარაუდი იმის თაობაზე, რომ მეცნიერების განვითარებასთან და განათლების გავრცელებასთან ერთად რელიგიური რწმენა თანდათან შესუსტდებოდა და გაქრებოდა როგორც წარსულის გადმონაშთი, ფუჭი გამოდგა. რაციონალისტური ინდივიდუალიზმი პასუხს ვერ აძლევს ადამიანისათვის უმნიშვნელოვანეს ყველა შეკითხვას, ასე რომ მრავალ "განათლებულ" და დემოკრატიულ ქვეყანაში რელიგია მნიშვნელოვან სოციალურ ძალად რჩება და დროთა განმავლობაში შეიძლება გაძლიერდეს კიდევ. ეს კი ნიშნავს, რომ რელიგიურმა ჯგუფებმა შეიძლება საკმაოდ დიდი გავლენა მოახდინონ პოლიტიკურ ცხოვრებაზე. ნოდარ ლაღარიამ ეკლესიისა და სახელმწიფოს სრული გამიჯვნის მაგალითად, სრულიად სამართლიანად, ამერიკის შეერთებული შტატები დაასახელა. მაგრამ სწორედ ამ ქვეყანაში, განსაკუთრებით ბოლო სამი ათწლეულის მანძილზე რელიგიისა და სახელმ-

წიფოს მიმართების საკითხები უაღრესად აქტუალურია. კერძოდ, ეს ეხება ისეთ საკითხს, როგორცაა ლოცვა სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებულ სკოლაში. ზოგიერთ დემოკრატიულ ქვეყანაში (მაგალითად, საბერძნეთი) გაბატონებულ ეკლესიას ოფიციალური სტატუსიც აქვს მიღებული.

დემოკრატიის თეორიაშიც საკამათოდ რჩება საკითხი, თუ მაინც რამდენად მკაცრად უნდა გატარდეს დემოკრატიაში რელიგიისა და სახელმწიფოს გამოჯვრის პრინციპი. მაგრამ ერთი რამ ცხადია: თუნდაც ისტორიულად გაბატონებულ ეკლესიას რაღაც პრივილეგიები მიენიჭოს, ეს წინაამდღეობაში არ უნდა შევიდეს პიროვნების თავისუფლებისა და კანონის წინაშე თანასწორობის პრინციპებთან. მაგრამ ქართველ "კლერიკალისტთა" მოთხოვნებს (და რელიგიურ უმცირესობათა შევიწროების ფაქტებს) რომ გადავხედოთ, ისინი სწორედ დემოკრატიის ამ უძირითადეს მოთხოვნებთან შედიან წინამდღეობაში. ყველაზე პოპულარული მოთხოვნაა "სექტანტების" მოქმედების "ალაგმა", ხოლო ლამის ყველა რელიგიური ჯგუფი "ანტიქრისტიანულ სექტად" ცხადდება. მაგრამ, როგორც პაატა ზაქარეიშვილმა შეგვასხენა, "სექტანტი" იურიდიულ ტერმინად ვერ გამოდგება. რა თქმა უნდა, არსებობს "სექტები" თუ რელიგიური გაერთიანებები, რომლებიც კანონსაწინააღმდეგო მოქმედებებს სჩადიან, მაგრამ ისინი სწორედ ამ მოქმედებებისათვის უნდა დასაჯონ და არა იმისთვის, რომ მათი დოგმატიკა წინამდღეობაში მოდის მართლმადიდებლობასთან. ასევე შეუძლებელია რელიგიური პროზელიტიზმის შეზღუდვა ისე, რომ აშკარა წინამდღეობაში არ მოხვიდე სიტყვის თავისუფლების პრინციპთან.

ასევე აშკარად არადემოკრატიულია რელიგიური განათლების პრინციპი, ჩადებული სახელმწიფოსა და მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის შეთანხმების ტექსტში, რომელიც ახლა იხილება და შეიძლება მალე იქცეს საქართველოში ეკლესიის სტატუსის განმსაზღვრელ ძირითად იურიდიულ დოკუმენტად. თავისთავად ის პრინციპი, რომ ხელისუფლება აფინანსებდეს მართლმადიდებლურ განათლებას მრავალკონფესიურ ქვეყანაში, საკმაოდ პრობლემურია: რაკი სახელმწიფოს ბიუჯეტი მოქალაქეებისაგან მიღებული შემოსავლებისაგან შედგება, ებრაელი, მუსლიმანი, კათოლიკე ან ათეისტი ვალდებული გამოდის, დააფინანსოს სკოლაში მართლმადიდებლობის სწავლება. მეორე მხრივ, საღვთო რჯულის სწავლება სკოლაში სავალდებულო საგნის სახით უკვე ადამიანის უფლებების პირდაპირი შელახვაა: იქნებ ოჯახი მას სხვა რელიგიურ ტრადიციაში ზრდის, ან სულაც არ უნდა შვილის რელიგიური აღზრდა?

მოკლედ, წინამდღეობა ქართველ "ფუნდამენტალისტთა" მოთხოვნებსა და დემოკრატიის პრინციპებს შორის აშკარაა. ამას, ფაქტიურად, ოპონენტებიც ვერ უარყოფენ. მათი არგუმენტი სხვაა, და ის აქ გამოთქვა თეიმურაზ

ფანჯიკიძემ (რომელსაც ამავე დროს კარგად ესმის მართლმადიდებელთა შეუწყნარებლობის საფრთხეც): საქართველოში ვერ გადმოვიტანთ "დალაგებული" დემოკრატიული ქვეყნების პრინციპებს, ჩვენ სხვა მდგომარეობაში ვართ, და ამ სხვა მდგომარეობიდან უნდა ამოვიდეთ. ანუ: დემოკრატიის პრინციპებზე მაღლა ეროვნული ინტერესები უნდა დაყავნეთ.

რელიგია და ეროვნული ინტერესები. ის, რომ დღევანდელი მოძრაობა მართლმადიდებლური რელიგიის ოფიციალური გაბატონებისთვის, ძირითადად, ეროვნული ინტერესების დროშით გამოდის, არც ერთი მხარე არ უარყოფს. სწორედ ამაშია ყველაზე მეტად მექვიდრობითობა ზვიადისტ-ანტიზვიადისტების დაპირისპირებასთან: თუ გამსახურდიას "ეროვნულ იდეოლოგიას" ხშირად აჯამებენ ფორმულით "საქართველო ქართველებისთვის" (თუმცა ის სიტყვასიტყვით ამას არ ქადაგებდა, მისი შეხედულებების დედაჩრს ეს პრინციპი სწორად გამოხატავს), ფუნდამენტალისტური მოძრაობა ამ ფორმულას ცვლის (უფრო სწორად, ნიღბავს) პრინციპით "საქართველო მართლმადიდებლებისთვის".

ამასთან დაკავშირებით მახსენდება ერთი ირლანდიური ანეკდოტი. ბელფასტის ქუჩაში ღამე მომავალ გამვლელს აჩერებს ნიღბიან-იარაღიანი ტერორისტი და ეკითხება: კათოლიკე ხარ თუ პროტესტანტი? გამვლელი, რომელიც ვერ ხვდება, ვისთანა აქვს საქმე, ცდილობს შარს თავი აარიდოს და პასუხობს, ათეისტი ვარო. თავდამსხმელი ერთი წამით შეცბება, მაგრამ მაინც არ მოეშვება: "კათოლიკე ათეისტი ხარ თუ პროტესტანტი ათეისტი?". თუმცა ჩვენში მართლმადიდებლობის სახელმწიფო დაკანონების მომხრეთა შორის ბევრი მორწმუნეაა, ფუნდამენტალისტური მოძრაობის ძირითად ბირთვს მართლმადიდებელი ათეისტები შეადგენენ, რომელთაც წარმოდგენაც კი არა აქვთ, რაშია პრინციპული განხვავება მართლმადიდებლობასა და კათოლიციზმს შორის, მაგრამ ეჭვი არ ეპარებათ, რომ მათი რელიგია ერთადერთი ჭეშმარიტია საქართველოს ტერიტორიაზე.

ამასთან კავშირში მეტად მნიშვნელოვანია ზაზა შათირიშვილის თეზისი "სტალინური მართლმადიდებლობის" შესახებ. ამ პარადოქსული და გამიზნულად პროვოკაციული სიტყვათშეხამების ძირითადი გამმართლებელი მისთვის ისაა, რომ სწორედ სტალინის დროს (კერძოდ, 1943 წლიდან) მოხდა ეკლესიის ქცევა საბჭოთა პოლიტიკური სისტემის ნაწილად და მისი დაკავშირება ოფიციალურად დაშვებულ ნაციონალიზმთან. მას შეიძლება მოვუძებნოთ სუსტი წერტილები (როგორც ამას აკეთებს კიდეც ლევან აბაშიძე). მე დავამატებდი იმას, რომ რელიგიის ინსტრუმენტალიზაცია ნაციონალიზმის ინტერესებში სრულიადაც არ არის სტალინის გამოგონება, ის ახალი დროის ზოგადი ნიშანია, რადგან მოდერნული ეპოქა ნაციონალიზმის ეპოქაა

(ზემოთ ნახსენებ ირლანდიელებს სტალინისგან არ უსწავლიათ). სხვა ამბავია, რომ – ესეც კიდევ ერთი პარადოქსი – ეროვნული იდეის მასობრივი გაბატონება-გაერცელება საქართველოში სწორედ კომუნიზმის დროს და სტალინურ საპროგნოზო ფორმებში მოხდა. ამის გამო ქართულ ნაციონალისტურ მართლმადიდებლობას¹ ნამდვილად ატყვევია სტალინური სულისკვეთების კვალი. ამის საინტერესო დადასტურებას ახდენს თეიმურაზ ფანჯიგიძე, რომელიც დღევანდელ შიშს "უცხო" კონფესიების წინაშე ადარებს კომუნისტების დროინდელ მოსაზრებას, რომ "ის კონფესიები, ვისაც ცენტრი საზღვარგარეთ ჰქონდა, სხვათა ინტერესებისთვის იქნებოდა გამოყენებული, ისევე როგორც საბჭოთა კომუნისტები იყენებდნენ სხვა ქვეყნებში აარსებულ კომუნისტურ პარტიებს თავისი სახელმწიფო ინტერესებისათვის". "უცხო" და "შპიონი" აპრიორულად ერთი და იგივეა: ასეთია ამ მართლაც სტალინური მართლმადიდებლობის არსი.

მაგრამ თუნდაც შევეგუოთ ფილექტიზმის ერესს და ჩავთავლოთ, რომ დღევანდელ "მძიმე მდგომარეობაში" სხვა გზა არა გვაქვს და რელიგია ქვეყნის სამსახურში უნდა ჩავაყენოთ – ესადაგება კი საქართველოს ეროვნულ ინტერესებს ფუნდამენტალისტების პროგრამა? ავთანდილ ჯოხაძე, ჩემი აზრით, დამაჯერებლად ასაბუთებს, რომ სინამდვილე ზუსტად საპირისპიროა. მაგრამ თუ იგი ფუნდამენტალიზმის ხიფათს რეგიონულის სიტუაციის ღონეზე აფასებს, მე ქვეყნის სამინაო სიტუაციაზე გავაკეთებ მეტ აქცენტს. ჩვენი ქვაბი-კლერიკალები ხელზე იხვევენ ირლანდიის და საბერძნეთის გამოცდილებას, სადაც რელიგია მართლაც უკიდურესად პოლიტიზირებულია. მაგრამ საბერძნეთში რელიგიური უმცირესობები მოსახლეობის ერთ-ორ პროცენტს თუ აღწევს. რაც შეეხება ირლანდიას, ლამის მთელი საუკუნის მანძილზე მიმდინარე და ჯერ გადაუწყვეტელი კონფლიქტი ჩრდილოეთ ირლანდიაში საუკეთესო მაგალითია იმისა, თუ რამდენად "სასარგებლოა" ეროვნული ინტერესებისათვის რელიგიურისა და ეროვნულის გაიგივება. მართლმადიდებლობის განსახელმწიფოებრიობას სწირად ამართლებენ იმაზე მინიმუმებით, თითქოს "მართლმადიდებლები ქვეყნის აბსოლუტური უმრავლესობაა". მაგრამ ეს ელემენტარული ტყუილია. საქართველო ტრადიციულად მრავალკონფესიური ქვეყანაა, და ეთნიკური ქართველების საგრძნობი ნაწილიც (აჭარლები, ქართული ორიენტაციის მესხები) სხვა კონფესიებს განეკუთვნება (თავი რომ დავანებოთ სხვა რელიგიურ უმცირესობებს). დღეს კონფლიქტი ცენტრსა და აჭარას შორის, ფაქტიურად, ავტონომიის ინსტიტუციონა-

¹ ან, შეიძლება, "ფსევდო-მართლმადიდებლობა" უნდა ვქთვათ, რადგან ქრისტიანობა თავისი არსით უნივერსალისტური რელიგიაა და მისი ეროვნული ინტერესებისადმი დაქვემდებარება მის არსს ამახინჯებს – ამ ერესს, როგორც პაატა ზაქარეიშვილი და სოზარ სუბელიანი გვეუბნებიან, "ფილექტიზმი" ჰქვია.

ლური მხარისა და ასლან აბაშიძის პიროვნების გარშემო ტრიალებს. მართლმადიდებელი ეკლესიის ოფიციალური სტატუსი ნიშნავს აჭარლების "მეორეხარისხოვან ქართველებად" გამოცხადებას და აჭარაში გაცილებით ღრმა და სერიოზული კონფლიქტისთვის საფუძვლის მომზადებას. აღარ გავიმეორებ, რომ იგი გამოიწვევს არანაყოფიერ მწვავე კონფლიქტს საზოგადოების ლიბერალურად განწყობილ ნაწილთან და გააძლიერებს ეთნიკურ უმცირესობათა გაუცხოებას.

როგორც ნოდარ ლადარია მოგვიწოდებს, ფრთხილად უნდა მოვეკიდოთ იმ თეზისსაც, რომ ქრისტიანობამ ეროვნება შეგვინარჩუნა. ის სწორია შუა საუკუნეების პერიოდისთვის, როცა ჩვენს უშუალო გარემოცვაში სხვა მართლმადიდებლები არ იყვნენ და ქართველებს მუსლიმანებისაგან სწორედ ქრისტიანობა გამოარჩევდა. მაგრამ იგივე თეზისი ყალბდება რუსეთთან შეერთების შემდეგ: ის, რომ საქართველომ შედარებით უდრტვინველად დათმო თავისი დამოუკიდებლობა (მათ შორის ეკლესიურ სფეროში) ყველაზე მეტად რუსეთის "ერთმორწმუნეობით" აიხსნება. ეს განსხვავება არა მართლმადიდებლობის არსის, არამედ ისტორიული გარემოებების შედეგია. ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნება განსაზღვრების თანახმად არ არის ეკლესიის საქმე: ის ეკლესიურობის მხოლოდ თანმდევი პროდუქტია. რაც გინდა პატრიოტულად ყოფილიყვნენ განწყობილნი ეკლესიის ინდივიდუალური მოღვაწეები, რუსეთთან შეერთების შემდეგ მართლმადიდებლური რწმენა ობიექტურად ეროვნული თვითმყოფადობის დაკარგვის ფაქტორი გახდა. ეროვნულობის შენარჩუნების დასაყრდენი ჩვენში გახდა საერო ნაციონალიზმი, რომელიც თავის საფუძველში დასავლური და დემოკრატიულია (თუმცა ჩვენში მას შემდგომ ძლიერი სტალინური მოტივიც შეერია).

მოკლედ, მიუხედავად იმისა, რომ მართლმადიდებლური ფუნდამენტალიზმის ადეპტები ეროვნულ ინტერესებს იშველიებენ, სინამდვილეში მათი მოთხოვნები ეროვნულ ინტერესებს პირდაპირ უპირისპირდება. შეიძლება ითვას, ჩვენში ჩამოყალიბდა წინამძღვრობა ეკლესიის კორპორაციულ ინტერესსა და საერთო-ეროვნულ ინტერესს შორის. საქართველოს ეროვნული ინტერესია ეროვნული და სახელმწიფოებრივი მთლიანობის შენარჩუნება, რასაც დემოკრატიული ინსტიტუტების განმტკიცება და, განსაკუთრებით, ეროვნული და კონფესიური შემწყნარებლობის პოლიტიკის გატარება სჭირდება; საქართველოს ინტერესია სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის განმტკიცება, რაც მოითხოვს დასავლეთთან მეტ დაახლოებას რუსეთის გავლენის შესუსტების ხარჯზე (ცხადია, მასთან ნორმალური ურთიერთობის შენარჩუნებით). დასავლეთთან დაახლოება საქართველოს განვითარების ზოგადი ინტერესიდან გამომდინარეც სჭირდება, რადგან სწორედ დასავლეთი განასახიერებს პოლიტიკური სტაბილურობის და ეკონომიკუ-

რი კეთილდღეობის ყველაზე ეფექტურ მოწინავე მოდელებს. მართლმადიდებლური ეკლესია (ისევე როგორც, ვთქვათ, ლუდის მრეწველობა) ეროვნული ინტერესების ამ კუროსში გარკვეულ საფრთხეს ხედავს თავისი კორპორაციული ინტერესისათვის. ეკლესიის ინტერესებსა და ეროვნულ ინტერესებს შორის წინააღმდეგობის კერძო გამოვლენები იყო კონფლიქტი რელიგიური რელიქვიების საზღვარგარეთ გატანასთან დაკავშირებით, ან რომის პაპის ვიზიტთან დაკავშირებული საკითხები. მე სულაც არ მინდა ვთქვა, რომ რელიგიის ინტერესი უგულვებელყოფილი უნდა იყოს: წინააღმდეგობა უნდა გადაწყდეს მისდამი პატივისცემის, მაგრამ ეროვნული ინტერესის ზოგადი პრიმატის საფუძველზე.

ეკლესიის სახელმწიფო სტატუსი და სულიერება.

ბატონმა ზურაბ კიკნაძემ იმდენად ნათლად ჩამოაყალიბა (ამ ბროშურაში და მის სხვა პუბლიკაციებში) აზრი ამის თაობაზე, თუ რამდენად სახიფათოა თვით ეკლესიის განსახელმწიფოებრიობა რელიგიური სულიერებისათვის, რომ ძალიან ცოტა რამის დამატება მინდა. ის, რომ რელიგიის ინსტრუმენტალიზაცია ნაციონალისტური ცნობიერების მიერ ეწინააღმდეგება ქრისტიანობის არსს, ამზე უკვე ვილაპარაკეთ. ყველაზე უარესი ისაა, რომ დღევანდელ პირობებში, როცა საზოგადოების დამოკიდებულება ხელისუფლებისადმი ლამის უკიდევანო ცინიზმით ხასიათდება, გაბატონებული ეკლესიის გასახელმწიფოებრივება ნიშნავს, რომ ეს ცინიზმი მასზეც გავრცელდება. ეკლესიის ოფიციალური სტატუსი ჩვენში ხომ სინამდვილეში, სხვა არაფერი იქნება, თუ არა ღმერთის ჩაყენება კეისრის სამსახურში ეკლესიისადმი გარკვეული პრივილეგიების საფასურად; ენთუზიაზმით ატაცებულ მრევლს ეს შეიძლება ამ წუთას გააზრებული არც ჰქონდეს, მაგრამ მისი მოთხოვნების შესრულების პერიოდში ეს სულ უფრო ცხადი გახდება. თუ ეკლესიის მსახური საჯარო მოხელეს გაუთანაბრდა, როგორც ამას ეკლესია ითხოვს, შესაბამისი გახდება მოსახლეობის მისდამი დამოკიდებულებაც.

წელან ირლანდიური ანეკდოტი გავიხსენე; ახლა მოვიყვან ნამდვილ ამბავს დღევანდელი ირანიდან. რეფორმისტული ორიენტაციის მოლამ დასავლელ ჟურნალისტთან ინტერვიუზე დაიგვიანა. დაგვიანება მან იმით ახსნა, რომ მოლას ტანსაცმელში გამოწყობილს არც ერთმა ტაქსმა არ გაუჩერა, და საერო ტანსაცმელში გადაცმა მოუხდა. ამის შემდეგ ტაქსის დაჭერა აღარ გასჭირვებია, მაგრამ როცა მანქანა დაიდრა, მძღოლმა ეჭვით გადახედა, მოლა ხომ არა ხარო. იმან დაუდასტურა და ჰკითხა: რომ გცოდნოდა, გამიჩერებდი მანქანასო? მძღოლმა უთხრა, არაო.

უკვე ვთქვი, რომ ჩვენი ეკლესიის მესვეურები მთლად აიათოლა ჰომე-
ინის დონის ძალაუფლებას არ ითხოვენ – მაგრამ ზოგადი გეზი ზომ იქით-
კენა აქვთ. ამიტომ ირანელი მოლას მონათხრობი მათთვისაც საინტერესო
უნდა იყოს: აი, როგორია საზოგადოების დამოკიდებულება სახელმწიფო
ჩინოვნიკთან გათანაბრებული მღვდლის მიმართ (არადა, იმავე ირანელებმა
ოცზე მეტი წლის წინ თვითონ აღფრთოვანებით დაუჭირეს მხარი თეოკრა-
ტიას). ირანი იქით იყოს, მეფის რუსეთის გახსენებაც საკმარისია: ეკლესი-
ის ოფიციალურმა სტატუსმა გამოიწვია ის, რომ მონარქიული რეჟიმის
დისკრედიტაცია ეკლესიის დისკრედიტაციაშიც გადაიზარდა. კომუნიზმის
პირველივე ათწლეულებმა დაამსხვრია სლავოფილების მითი რუსი გლეხის
განსაკუთრებული რელიგიურობის შესახებ: გლეხმა ეკლესია ძალიან ადვი-
ლად დათმო. კომუნიზმებმა ამდენს ვერ მიაღწიეს კათოლიკურ ან პრო-
ტესტანტულ ქვეყნებში, სადაც ეკლესია ნაკლებად იყო დამოკიდებული სა-
ხელმწიფოს მფარველობაზე.

საპატრიარქოს ოფიციალურ რეაქციაში ზაზა შათირიშვილის წერილზე
გამოთქმულია შემოფოთება იმის თაობაზე, რომ "საქართველოს მართლმადი-
დებელი ეკლესიისა და ზოგადად მართლმადიდებლობის წინააღმდეგ მიმარ-
თულმა მტრულმა დამოკიდებულებამ აშკარა ტენდენციის ხასიათი მიიღო".
მაგრამ თუკი ასეთი ტენდენცია არსებობს, ის რეაქციაა საეკლესიო ხელმძ-
ღვანელობის და მის გულშემატკივართა პრეტენზიაზე, ეკლესიამ საზოგადო-
ებას განუსაზღვროს, ვის რისი უნდა სწამდეს, ვინ რა და როგორ უნდა ის-
წავლოს. რაც უფრო გაძლიერდება ეს პრეტენზია, მით უფრო გაძლიერდება
უკუქმედებაც, და რაღაც ეტაპზე ეკლესიისადმი ცინიკური დამოკიდებულება
იმათაც მოიცავს, ვინც დღეს მართლმადიდებელი ეკლესიის დაკანონების მომ-
ხრეა. ეკლესიის მესვეურებმა და ნაციონალ-მართლმადიდებლებმა ამაზე ახ-
ლავე უნდა იფიქრონ, სანამ ტაქსისტები მღვდლებს მანქანას ჯერ კიდევ
უჩერებენ.

"კლერიკალისტების", შესაძლოა, ყველაზე ძლიერი არგუმენტი ისაა (ეს
არგუმენტი ანგარიშგასაწევად მიიჩნია პაატა ზაქარეიშვილმაც), რომ საქარ-
თველოს მართლმადიდებლური ეკლესია ვერ გაუძლებს კონკურენციას სხვა,
მსოფლიო გაქანების მქონე რელიგიურ ორგანიზაციებთან, რომელთაც გაცი-
ლებით უფრო დიდი ფინანსური რესურსები აქვთ. ამ შიშს აქვს გარკვეული
საფუძველი, მაგრამ იგი მეტად გაზვიადებულია, ხოლო მასზე დამყარებული
მოქმედების სტრატეგია – მცდარი. ეკლესიას ეშინია მრევლის დაკარგვისა,
მაგრამ ამის გამო მრევლთან კი არ მიდის, არამედ სახელმწიფოსგან მფარ-
ველობას ეძებს. რა თქმა უნდა, ზოგიერთი ადამიანი სხვას უფრო დაუჯე-
რებს და სხვა რწმენაზე მოექცევა, და ამას ღემოკრატიულ სახელმწიფოში
ვერაფერს უშველი, რაც გინდა საგანგებო ღეკრეტები მიიღო. მაგრამ ქარ-

თველებს რომ საშუალება აქვთ, დასავლეთის (ტრადიციულად კათოლიკურ ან პროტესტანტულ) ქვეყნებში ყოფნისას მართლმადიდებლურ ეკლესიაში წავიდნენ, ის ხომ კარგია? რელიგიური საქმიანობის ანალოგიური თავისუფლება საქართველოშიც უნდა არსებობდეს. მაგრამ მართლმადიდებლობის განსაკუთრებული ისტორიული ადგილი საქართველოში, ასოციაცია "ქართველობის" და "მართლმადიდებლობის" ცნებებს შორის იმდენად ძლიერადაა გამჯდარი ქართველთა უმრავლესობის ცნობიერებაში, რომ მართლმადიდებლობის ფაქტიურად გაბატონებულ მდგომარეობას საქართველოში არაფერი ემუქრება, და მას არანაირი იურიდიული აქტებით გამაგრება არ სჭირდება. "სექტები" ყველა დემოკრატიულ სახელმწიფოში მოქმედებენ, არც ერთ ტრადიციულ ეკლესიას ისინი არ უყვარს, მაგრამ, რაც გინდა ტოლერანტული იყოს მათდამი საზოგადოება, ტრადიციული ეკლესიები ახალმოსულებს სერიოზულად ვერსად შეუვიწროებიათ. სახელმწიფო მფარველობაზე ეკლესიის ორიენტაცია შეიძლება დღეს პოპულარული იყოს, მაგრამ იგი არაშორსმჭვრეტელურია და ხვალ შეიძლება ისევ ეკლესიას შემოუბრუნდეს, მისი პრესტიჟის შემცირების ფაქტორად იქცეს – და, შესაძლოა, კონკურენტი "სექტების" პოპულარობა გაზარდოს, რადგან სწორედ ისინი აღიქმება ჭეშმარიტად თავისუფალი სულიერების ცენტრებად.

დასასრულ, საჭიროდ ვთვლი ჩემი პირადი პოზიციის უფრო მკაფიო განმარტებას. თუმცა თავს არც ერთ კონფესიას არ ვაკუთვნებ, ამავე დროს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის გულშემატკივრად ვთვლი თავს. პიროვნული თავისუფლების იდეალების აღიარება სულაც არ ნიშნავს იმის უგულებელყოფას, რომ სულიერება, ეკლესიურობა უმნიშვნელოვანესი სოციალური კაპიტალია, რომლის გარეშეც ძალიან ძნელია ღირსეული საზოგადოების აშენება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეს დღევანდელი საქართველოსთვის, რომელიც მორალური ნიჰილიზმის ჭაობშია ჩაფლული. ამ საერთო მორალური კრიზისის განცდა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია, რამაც მრავალი ჩვენი თანამემამულე ღმერთის ძიებამდე მიიყვანა. საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია მონოპოლისტი ვერ იქნება საზოგადოებაში სულიერების განვითარებაზე, რელიგიური სულიერებისადმი განახლებული ინტერესის ტალღაზე გარდუვალად აღმოცენდება სხვა რელიგიური გაერთიანებებიც, რაც რელიგიური ცხოვრების ინტენსიფიკაციის მანიშნებელია. მაგრამ, როგორც უკვე ვთქვი, მართლმადიდებელი ეკლესიის განსაკუთრებული როლი ქვეყანაში იმდენად თავისთავად ცხადია ქართველობის უმრავლესობისათვის, რომ უპირველესი მისამართი მათთვის სწორედ ეს ეკლესია იქნება. ჯერჯერობით, ტრადიციული ეკლესია მზად ვერ შეხვდა სულიერების ამ ახალ ტალღას და ვერ შეძლო, სწორი ენა გამოენახა მზარდ მრევლთან სალაპარაკოდ, სწორედ ამიტომ, და არა უსახსრობის გამო, გაუ-

ჭირდა მას კონფერენცია სხვა რელიგიურ ორგანიზაციებთან. მაგრამ, იმ რეალური წონის გათვალისწინებით, რაც მართლმადიდებლურ ეკლესიას საქართველოში აქვს, მისი ეს პრობლემა საერთო-ეროვნული პრობლემაა. რაც გინდა ეწეროს ან არ ეწეროს კონსტიტუციასა და კანონებში, მართლმადიდებლური ეკლესია უაღრესად მნიშვნელოვანი ეროვნული ინსტიტუტია, მას ყველაზე მეტი რეალური გავლენა აქვს საქართველოში რელიგიური სულიერების განვითარებაზე, და მას ამ ფუნქციაში ვერავინ შეცვლის. ჯერჯერობით, მან მცდარი სტრატეგია აირჩია რთულ ვითარებაში. ეს სტრატეგია ხელს შეუწყობს ახალი დაპირისპირების გაღრმავებას საზოგადოებაში, და ხელს შეუშლის ეკლესიას განახორციელოს მისი ძირითადი ფუნქცია: საზოგადოებაში ჯანსაღი სულიერება განავითაროს.

ზაზა შათირიშვილი

რომის მისია და სტალინური მართლმადიდებლობა

"ბრინჯაოს კედელი, რუსეთის მიერ აღმართული საქართველოსა და რომაულ ეკლესიას შორის, კათოლიკურ სამყაროსა და საქართველოს შორის, ინგრევა, საქართველოს განდევილობას ბოლო ედება; თავისუფლების განთიადი იწყებს ამობრწყინებას." მიქელ თამარაშვილი, ქართული ეკლესია დასაბამიდან დღემდე, რომი, 1910 წ. რომის პაპის ვიზიტმა საკმაო აუიოტაჟი გამოიწვია როგორც საქართველოში, ისე მის ფარგლებს გარეთ. რუსეთმა ეს აღიქვა, როგორც ოფიციალური თბილისის მორიგი დემარში. რუსეთის პატრიარქმა ოფიციალური განცხადება გააკეთა, რომ მანამდე არ შეხვდება პაპს, სანამ ეს უკანასკნელი არ აღიარებს რომაული ეკლესიის დოგმატურ შეცდომებს ბოლო ათასწლეულის განმავლობაში. საქართველოს ეკლესიამ მისთვის ჩვეულ ორმაგ სტანდარტს მიმართა, ერთი მხრივ – ისტებლიშმენტის დონეზე – იოანე-პავლე II-ს მიესალმა, როგორც საპატიო სტუმარს, ხოლო მეორე მხრივ – თავის მრევლს ჟუკრძალა კათოლიკურ მესაზე დასწრება. აქედან სულ ცოტა ის მაინც გამომდინარეობს, რომ ჩვენს საპატრიარქოს ელუარდ-გიორგი შევარდნაძე, ზურაბ ჟვანია, ვაჟა ლორთქიფანიძე, მიხეილ სააკაშვილი და სხვანი თავის სამწყსოს წევრებად არ მიაჩნია, რადგანაც ეს უკანასკნელნი სრულიად უმტკივნეულოდ ესწრებოდნენ მესას, ხოლო გიორგი შევარდნაძე – უწმინდესისა და უნეტარესის ნათლული – ოვაციით მიესალმა ქრისტეს მოსაყდრეს. იგივე ითქმის ქართული ინტელიგენციის ელიტარულ ნაწილზეც, რომელიც, როგორც ჩანს, ასევე არ ეკუთვნის მართლმადიდებელი ეკლესიის მრევლს. მაგრამ სჯობს, დროებით თავი დავანებოთ ჩვენს მტკივნეულ აწმყოს და უფრო გლობალური (როგორც ახლა ამბობენ) შეკითხვა დავსვათ – ნუთუ ყოველთვის ასეთი იდიოსინკრაზიული დამოკიდებულება ჰქონდათ ქართველებს და საქართველოს ეკლესიას კათოლიკე მოძმეებისადმი? რამდენიმე მაგალითი: "ქრისტე ღმერთო, შეიწყალე სირ ფრიდრომ" "სირი ჯილიმედ მოისხენე, უფალო" "შეიწყალე ძმაი პერი ტაძრელთა" "ჯვარო პატიოსანო, აღიდე და შეიწყალე სირ პერი კუმანდორი ტაძრელთა". ესაა, არც მეტი, არც ნაკლები, იერუსალიმის ქართველთა ჯვრის მონასტრის მოსახსენებლებში მოხსენებულ ტაძრელთა, ანუ ტამპლიერთა ორდენის წევრების სახელები და წოდებები, რაც სამამულო მეცნიერებისთვის გამოამზეურა აკადემიკოსმა ელუნე მეტრეველმა თავის სტატიებში, რომლებიც ეძღვნება ტამპლიერთა ორდენისა და იერუსალიმის ქართველთა ჯვრის

მონასტრის ურთიერთობის საკითხებს. იმავე აკადემიკოს ელენე მეტრეველის შენიშვნით: "დასტურდება ჯვაროსანთა – ტამპლიერთა ანუ ტაძრელთა ორდენის წევრთა მოსახსენებლები, შეტანილი ხელნაწერში XII საუკუნის შუა წლებში ან მეორე ნახევარში". თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ პირველი სქიზმა რომაული და ბიზანტიის (კონსტანტინეპოლის) ეკლესიებს შორის მოხდა 1054 წელს, ე. ი. მეთერთმეტე საუკუნეში, ქართველი ბერები იჩენენ თანამედროვე საპატრიარქოს პოზიციებიდან გაუგონარ მკრეხელობას და თავიანთ ალაპებში შეაქვთ ერეტიკოს კათოლიკეთა მოსახსენებლები. მაგრამ რომაული და ქართული სამყაროების გადაკვეთა ამით არ ამოიწურება. როგორც "გიორგი ათონელის ცხოვრების" ავტორი გვამცნობს, გიორგი ათონელმა კონსტანტინეპოლის პატრიარქის წინაშე შესანიშნავად დაიცვა ლათინთა ადათები და რომის ეკლესია დაახასიათა, როგორც ჭეშმარიტად ქრისტიანული. მეცამეტე საუკუნიდან მეთვრამეტე საუკუნემდე გრძელდება მიმოწერა რომის პაპებსა და ქართველთა მეფეებსა და პატრიარქებს შორის. განსაკუთრებით ინტენსიური ურთიერთობები კი XVI-XVII სს.-ში ყალიბდება, როდესაც რწმენის პროპაგანდის წმინდა კონგრეგაცია ("პროპაგანდა ფიდელ") საქართველოში აგზავნის თავის წარმომადგენლებს, სადაც თეიმურაზ I-ის ნებართვით გორში არსდება პროპაგანდის წარმომადგენლობა. საქართველოში მინიმუმ ოთხი ორდენის წარმომადგენლები მაინც მოღვაწეობდნენ – ავეუსტინელები, თეატინელები, ფეხშიშველი კარმელიტები და დომინიკანელები (მათ შორის სახელგანთქმული პიეტრო დელა ვალე). სწორედ ერთ-ერთი ამ ორდენის წარმომადგენლებმა ჩამოასვენეს საქართველოში ქეთევან წამებულის წმინდა ნაწილები, რომელიც მოწამებორივი აღსასრულის წინ კათოლიკე მამამ აზიარა. უფრო დეტალური ცნობებისთვის მკითხველს ვაგზავნი გივი ჟორდანიას შესანიშნავ მონოგრაფიასთან (ზ.გამეზარდაშვილთან თანაავტორობით) – "რომის კათოლიკური მისია და საქართველო", რომლის პირველი ნაწილი 1994 წელს თბილისში რუსულ ენაზე გამოიცა. თუკი მკითხველი გაეცნობა დოკუმენტებს, რომლებშიც ასახულია ქართული კათოლიკური ურთიერთობები, იგი ნახავს სტუმართმოყვარეობას, აღფრთოვანებას, გაუგებრობას, დაძაბულობას, აღიარებას და ა. შ. ვენ ნახავს ერთადერთ რამეს – იმ ისტერიას, რომელიც დღეს სუფევს ე. წ. მართლმადიდებელ მრევლში. აი, აქ კი ნამდვილად ღირს მთავარი შეკითხვის დასმა – როდის იწყება ეს ანტიკათოლიკური ისტერია საქართველოში? იგი იწყება ზუსტად იმ დროს, როდესაც იწყება ე.წ. მართლმადიდებელი აღორძინება და "შემოტრიალება" ჭეშმარიტი სარწმუნოებისკენ – XX ს-ის 80-იანი წლების დასასრულს. 1943 წლიდან, როდესაც სტალინმა აღადგინა პატრიარქობა რუსეთში და, ფაქტობრივად, განსაზღვრა ეკლესიის საკადრო პოლიტიკა, ქართული ეკლესიის ისტორიაში იწყება სრულიად ახალი ეტაპი – იგი ხდება საბჭოთა სახელ-

მწიფოს ისეთივე ნაწილი, როგორც იყო მწერალთა თუ კომპოზიტორთა კავშირი, მშვიდობის დაცვისა თუ უშიშროების კომიტეტები. დღეს ძალიან მარტივია აღმოსავლური ქრისტიანობის (მართლმადიდებლობის, ორთოდოქსიის) გინება, მაგრამ რატომღაც ყველას გვავიწყდება, რომ მართლმადიდებელი ეკლესიები თითოეულ საბჭოთა რესპუბლიკაში (სადაც, რა თქმა უნდა, იყო მართლმადიდებელი ეკლესია) ტოტალიტარული რეჟიმის ისეთივე ორგანული ნაწილი იყო, როგორც ნებისმიერი სხვა სახელმწიფო თუ "არასახელმწიფო" ორგანიზაცია. მაგრამ, პირველ რიგში, ეს "ავიწყდებათ" თვითონ ეკლესიის მაღალჩინოსნებს. შედეგად კი ვიღებთ ამგვარ სურათს: დღევანდელი ჩვენი ეკლესია ორ ნაწილად იყოფა – ერთ მხარეზეა, რბილად რომ ვთქვათ, კონფორმისტული საბჭოთა წარსულის მქონე ისტებლიშმენტი, ხოლო მეორე მხარეზე – ახლადმოქცეული ახალგაზრდობა, რომელსაც არანაირი განათლება არა აქვს, რომელმაც წესიერად არც ძველი ქართული იცის და არც საკუთარი ქვეყნისა და ეკლესიის ისტორია. სწორედ ამის გამო მისი მართვა ძალიან იოლია, ხოლო ვინ არის "მმართველი" ნაწილი, მკითხველისთვის ამის წარმოდგენა, მე მგონი, რთული არ უნდა იყოს. ე. წ. მართლმადიდებელ მრევლს რამენაირი წარმოდგენა მაინც რომ ჰქონოდა საქართველოს ეკლესიის წარსულზე, მაშინ მას არ დასჭირდებოდა რადიოდან, ტელევიზიიდან თუ გაზეთიდან იმის შეხსენება, რომ იოანე და გიორგი ათონელები, რბილად რომ ვთქვათ, საკმაოდ ლოიალურები იყვნენ რომის ეკლესიის მღვდელმთავრისადმი, რომ დავით აღმაშენებლის ლაშქარში 400 ტამაღიერი (კათოლიკური ორდენის რაინდები და არა უბრალო მეომრები) იბრძოდა, რომ ქეთევან დედოფლის მოწამეობრივი სიკვდილი დასავლური და აღმოსავლური ეკლესიების სულიერ ერთიანობაზე მიუთითებს, რომ ჩვენს წინაპრებს შეიძლება წვერით ეთრიათ სულხან-საბა, მაგრამ არავინ მოუწყობდა ისეთ ობსტრუქციას კათოლიკე ლიტურგისტს, როგორც ამ ათიოდე წლის წინ შესანიშნავ მეცნიერსა და მამას – დიეგო არანცს მოუწყვეს სასულიერო აკადემიის სტუდენტებმა. ასე რომ, როგორც სხვა ინსტიტუციების შემთხვევაში, ისე ეკლესიასთან დაკავშირებით, უნდა ვადიაროთ, რომ ჩვენში ისტორიული მემკვიდრეობითობა დიდი ხანია რაც გაწყდა, დღევანდელ ეკლესიას არანაირი ისტორიული კავშირი არა აქვს XVI-XVII საუკუნეების ეკლესიასთან, მაგრამ საინტერესო ისაა, რომ თვითონ XVI-XVIII ს.ს. ქართულ ეკლესიასაც არ ახსოვდა საკუთარი საეკლესიო ტრადიცია. მოვიყვანთ ერთ ფაქტს, რომელიც არაერთხელ გამოგვიყენებია სხვადასხვა დროს. როდესაც ანტონ I კათოლიკოსი ადგენდა ლიტურგიულ კრებულს, რომელშიც ეორტალოგიური წლის ყველა წმინდანი უნდა შეეყვანა (ეს კი გულისხმობს იმას, რომ თითოეულ წმინდანზე უნდა იყოს მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები და მცირე ჰიმნი) – გრიგოლ ხანძთელის შესახებ უწერია: "არა ვიცით რა". ეს

კი ნიშნავს შემდეგს, რომ ისეთმა გამოჩენილმა მოღვაწეებმა, როგორებიც არიან სულხან-საბა ორბელიანი, ვახუშტი ბატონიშვილი, დავით გურამიშვილი – არაფერი იციან გიორგი მერჩულესა და მისი "გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების" შესახებ. საქმე ისაა, რომ ამ ტექსტმა მხოლოდ ერთადერთი ხელნაწერის წყალობით მოაღწია ჩვენამდე. ეს ხელნაწერი (ისევე როგორც მთელი კრებული, რომელშიც მერჩულეს ეს თხზულებაა მოთავსებული – ე.წ. შატბერდის კრებული) აღმოჩნდა XIX ს-ის ბოლოს, ხოლო პირველად გამოქვეყნდა 1911 წელს – პეტერბურგში ნიკო მარის რუსული თარგმანითა და ბრწყინვალე სამეცნიერო აპარატიურთ. ეს კი ნიშნავს კიდევ ერთ რამეს, რომ გრიგოლ ხანძთელის შესახებ არაფერი იცოდა არც ილია ჭავჭავაძემ. ასე რომ, ქართული ისტორიული ტრადიციის ტრიადიდან – გრიგოლ ხანძთელი, სულხან-საბა, ილია – უკანასკნელმა ორმა არაფერი იცოდა პირველის შესახებ, ხოლო ტრიადის შემაერთებელი ხიდი – საბა საერთოდ კათოლიკე იყო. როდის შეიქმნა ეს ისტორიული ტრიადა? როდის იქცა გრიგოლ ხანძთელი ქართული ტრადიციის მესამეკვლედ? როდის გაიგივდა მერჩულისეული "ქართლად ფრიადი ქუეყანაი აღირაცხების" და ილიასეული "მაშული, ენა, სარწმუნოება"? უნდა ვაღიაროთ, რომ ყოველივე ეს ქართული საბჭოთა ისტორიისა და ქართული საბჭოთა სახელმძღვანელოების შედეგია. უფრო მეტიც, ჩვენი თანამედროვე პატრიოტიზმი და ამ პატრიოტიზმის ენა სტალინურ პერიოდში ჩამოყალიბდა. ეს იმავე 1940-იანი წლების საკუთრებაა, როცა საბჭოთა სახელმწიფო ბოლშევიკურ-მარქსისტული პოლიტიკური წარმონაქმნიდან საბჭოთა იმპერიად ჩამოყალიბდა. მიუხედავად იმისა, რომ სტალინიზმის ლოზუნგი იყო – "ფორმით ნაციონალისტური, შინაარსით – ინტერნაციონალისტური", სინამდვილეში ვითარება მთლიანად საწინააღმდეგო გახლდათ. საბჭოთა იდეოლოგიის სტალინური ენა მხოლოდ ფორმით იყო მარქსისტული, შინაარსით იგი იმპერიალისტურ-ნაციონალისტური იყო. როგორც მოსკოვის თარგმე იჭრებოდა დანარჩენი საბჭოთა დედაქალაქების არქიტექტურა იერარქიული პრინციპით, ასევე რუსული ოფიციალური ნაციონალიზმის თარგმე გამოიჭრა უკრაინული, ქართული, სომხური თუ სხვა ოფიციალური "ნაციონალიზმები". ეს იყო დაშვებული ნაციონალიზმი დაშვებული ერებისთვის – ერებისთვის, რომლებიც წარმოდგენილნი იყვნენ საბჭოთა იმპერიის ოფიციალურ ფერხულში. მაგრამ არსებობდნენ დაუშვებელი ერებიც – ყირიმელი თათრები, ჩეჩნები და ინგუშები, მაჰმადიანი ქართველები მესხეთიდან, აფხაზები. მეორე სამაშულო ომის შემდეგ ასეთ დაუშვებელ ერად იქცნენ ებრაელები. სწორედ მაშინ საბოლოოდ განადგურდა ამ ერის დაშვებული სიმბოლოები – ებრაული თეატრი, ებრაელ მწერალთა კავშირი და ებრაული კულტურის მუზეუმები – მათ შორის თბილისში. სტალინმა დაამთავრა იმით, რითაც დაიწყო პიტლერმა – ქსენოფო-

ბიოთა და ანტისემიტობით, რომლის გამოხატულება იყო 1947-49 წ.წ.-ის ანტი-"კოსმოპოლიტური" (სინამდვილეში ანტისემიტური) წმენდა. საბჭოთა იმპერიალისტურ-ნაციონალისტურ იდეოლოგიას მეორე მსოფლიო ომის წინ ჩაეყარა საფუძველი, ხოლო მთელი ძალით სამამულო ომის დროს ამუშავდა. სტალინის პროპაგანდა იდეალური და უშეცდომო იყო. მან ჯერ კიდევ 1937 წელს იგრძნო ნაციონალიზმის აუცილებლობა და საოცარი პომპეზურობით აღნიშნა პუშკინის დაღუპვიდან 100 წლისთავი. ერთი წლის განმავლობაში ტარდებოდა მასობრივი ღონისძიებები, რადიოდან განუწყვეტლივ ისმოდა პუშკინის სტროფები, რაც წლის ბოლოს გრანდიოზული შოუთი დაგვირგვინდა სვეტებიან დარბაზში. თუ გავითვალისწინებთ იმასაც, რომ ყოველივე ეს ხდებოდა მასობრივი ტერორის პარალელურად, ბევრ რამეს გავიგებთ არა მხოლოდ ცინიზმის, არამედ სტალინური ტერორის შინაგანი უღრმესი შრეების შესახებაც. იმავე 1937 წელს საქართველოში არანაკლები პომპეზურობით – აღნიშნავენ რუსთაველის 750 წლისთავს, გამოდის "ვეფხისტყაოსნის" აკადემიური გამოცემა. ნელ-ნელა ინერგება ილია ჭავჭავაძის კულტი. სტალინი გრძნობს, რომ აუცილებელია რუსული ოფიციალური ნაციონალიზმის გვერდით პრივილეგირებულ რესპუბლიკათა ნაციონალიზმის აღორძინებაც. ამიტომაც განდევნილ ივანე ჯავახიშვილს ირჩევენ დეპუტატად, მის ფოტოს საბჭოთა ფლოტის მეზღვაურთან ერთად ბეჭდავენ "იზვესტიიაში". მაგრამ სტალინი ძალიან კარგად ხვდებოდა, რომ ნაციონალიზმი და ისტორია სრული ძალით ვერ იმუშავებდა მესამე ელემენტის – ეკლესიის – გარეშე. ამიტომაც 1943 წელს მან აღადგინა პატრიარქობა რუსეთში, დაიწყო აკადემიებისა და სემინარიების გახსნა, აღადგინა მღვდელთმსახურება ბევრ ეკლესიაში. ნიშანდობლივია შემდეგი ფაქტიც: სტალინი კარგად მიხვდა იმასაც, რომ ნაციონალისტურ-სოციალისტურ იდეოლოგიას მხოლოდ სოციალისტურით ვერ დაუპირისპირდებოდა – საჭირო იყო საკუთარი ნაციონალ-სოციალიზმი. ამიტომაც ყველა სხვა საშუალებასთან ერთად მიმართა კინოს, რომელიც ლენინისთვის იყო "наиважнейшее из всех искусств". მან ეიზენშტეინს გადააღებინა "ალექსანდრე ნეველი", ხოლო ჭიაურელს – "გიორგი სააკაძე". პირველით ის ურტყამდა ჰიტლერის კოალიციის ცენტრს – გერმანელებს, მათი წინაპრების – ლივონიის ორდენის სახით, ხოლო მეორით – კოალიციის მაჰმადიანურ პერიფერიას. აღსანიშნავია, რომ ორივე ფილმში აღბეჭდილია მართლმადიდებლური ლიტურგია და პატრიარქის მიერ ლაშქრის დალოცვის სცენები. სტალინმა ეს რეალურად განახორციელა – საბჭოთა ლაშქარი რუსეთის პატრიარქს დაალოცვინა. სტალინის ამგვარი ყურადღება ძვირად დაუჯდა როგორც რუსულ, ისე ქართულ ეკლესიებს და არა მარტო მათ. მკითხველს კიდევ ერთ ნაკლებად ცნობილ ფაქტს შევახსენებთ: აღსრულებულ გენერალურ მდივანს, მისი ზეპირი ანდერძის შესაბამი-

სად, მართლმადიდებლურად აუგო წესი თვით რუსეთის პატრიარქმა სერგიმ. მაგრამ ეს ოფიციალური თუ ნახევრად ოფიციალური სტატუსი ეკლესიას სახელმწიფოს მხრიდან ტოტალური კონტროლის ფასად დაუჯდა. 20-იანი წლების დეკლარაციები ეკლესია 40-იან წლებში სახელმწიფო აპარატის ნაწილად იქცა. თავისთავად ცხადია, რომ თანამედროვე ინტელიგენტის თვალთახედვიდან ეს იყო როგორც ეკლესიის, ისე, საზოგადოდ, მთელი კულტურის ტრაგედია. ოფიციალური სტატუსის პარალელურად, იმავე 40-იან წლებში სტალინური "გულაგის" მსხვერპლი გახდნენ ისეთი რელიგიური ფილოსოფოსები და მოღვაწეები, როგორებიც იყვნენ მამა პაველ ფლორენსკი და ლევ კარსავინი; ბელომორკანალის მშენებლობას შეეწირა ბოლო რუსი რელიგიური ფილოსოფოსის ალექსეი ლოსევის თვალისჩინი. არაფერს ვამბობთ მართლმადიდებელი, კათოლიკური, პროტესტანტული, იუდაისტური, ისლამური და სხვ. კონფესიათა ჯემმარიტ აღმსარებლებზე, რომლებიც საბოლოოდ შთანთქა სტალინურმა "გულაგმა" – უამრავ რელიგიურად ინდიფერენტულ, თუ ათეისტ მსხვერპლთა გვერდით, რომელთა მოსახსენებლებს ალექსანდრე სოლჟენიცინის "არქიპელაგის" ფურცლებზე ვპოულობთ. ამიტომ, როდესაც დღეს ჩვენ ვლაპარაკობთ ეკლესიის მდგომარეობაზე რუსეთსა და საქართველოში, როდესაც ვლაპარაკობთ ქართულ პატრიოტიზმზე, ქართული კულტურის იმ ხატზე, რომელიც ჩვენს თავებშია – კარგად უნდა გვახსოვდეს ყოველივე ამის გენეალოგია. ამ გენეალოგიის გააზრების გარეშე ჩვენი რეაქცია სტალინიზმის მიერ დეტერმინირებული აღმოჩნდება. ამიტომ დღევანდელი ანტიკათოლიკური, ანტი-იეღოვური თუ სხვ. ისტერია სხვა არაფერია, თუ არა სტალინური ქსენოფობიის გაგრძელება სხვა საშუალებებით. გაგრძელება იმ ქსენოფობიისა, რომლის იდეალური ხატი არის "ხალხის მტერი" – 30-იან წლებში – "იმპერიალიზმის აგენტი", ხოლო 40-იანში – "незродный космополит"-ი. სტალინს და საბჭოთა აპარატს ეკლესია, ისევე როგორც ავტონომიური წარმონაქმნები, საკუთარი მიზნებისთვის ესაჭიროებოდა. მიზანი იყო იდეალური მართვა – "ხალხისთვის, მაგრამ ხალხის გარეშე". ამიტომ, ერთი მხრივ, არსებობდნენ პრივილეგირებული ერები, რომელთაც ჭკონდათ პრივილეგიის უმაღლესი ფორმა საბჭოთა რესპუბლიკის სახით. მაგრამ ამ პრივილეგიებს ესაჭიროებოდა თავისი ნიშნები კულტურის დონეზეც – აქედან – დაშვებული ოფიციალური ნაციონალიზმი, დაშვებული ოფიციალური სარწმუნოება და რელიგიური ინსტიტუცია, დაშვებული ოფიციალური კულტურა, დაშვებული ოფიციალური ფოლკლორი (მაგალითად – მოისევის და სუხიშვილი-რამიშვილის ანსამბლები) და ა.შ. ე.ი. ერთი მხრივ, არსებობდა ერი თავისი არსებობის პოლიტიკური (რესპუბლიკა) და კულტურული (რელიგია, ლიტერატურა, ფოლკლორი...) ნიშნებით, ხოლო, მეორე მხრივ, საჭირო იყო "მტრის ხატის" – ანტი-ერის შექმნა. 40-იანი წლების

ბოლოს ოფიციალური რუსი ერის ხატის გვერდით მოიგონეს ასევე ოფიციალური ანტი-ერი-კოსმოპოლიტის (რომელიც ევფემისტურად ებრაელს აღნიშნავდა) ხატის სახით. ხოლო ქართველებს შეუქმნეს მტრის ხატი მაჰმადიანი მესხებისა და აფხაზების სახით. უკანასკნელ შემთხვევაში საბჭოთა პროპაგანდამ გამოიყენა პავლე ინგოროყვას წიგნი (რომელიც ბელადის სივლილის შემდეგ – 1954 წელს გამოვიდა და იდეოლოგიურად "დააგვიანა") – "გიორგი მერჩულე", რომლის პირველი ნაწილი "აფხაზურ საკითხს" ეძღვნებოდა და 1954 წლის შემდეგ აღარც გამოსულა – როდესაც სიტუაცია შეიცვალა და აფხაზებიც ქართველებთან ერთად პრივილეგირებული ერი გახდა. ერთი მაგალითი: სტალინური პერიოდის დასასრულს გადაღებულ "აკაკის აკვანში" ჩართულია კინონოველა "გამზრდელის" მიხედვით. ბავშვობაში ყოველთვის მათემატიკა განსხვავება აკაკის ტექსტსა და კინონოველის ტექსტს შორის, რომელიც ჩასწორებული იყო. არსად ჩანდნენ ჰაჯი-უსუბი, აფხაზები ბათუ და საფარ-ბეგი, მათ ნაცვლად იყო ბაგრატი და უბრალოდ მოძღვარი, ყოველგვარი აფხაზურ-კავკასიური კონოტაციების გარეშე. შენარჩუნებული იყო მხოლოდ ნაზიბროლა მეგრული წარმომავლობის გარეშე, რადგანაც ეს წარმომავლობა არააქტუალური ჩანდა. მხოლოდ მოგვიანებით მივხვდი სიტუაციის არსს – მის კონტექსტს. აფხაზები 40-იან წლებში, ჩეჩნებისა და ინგუშების მსგავსად, დაუშვებელ ერად იქცა, ამიტომაც უნდა ამოძირკულიყო მათი კვალი ქართულ ოფიციალურ კულტურაში, რის გამოც ცენზურა არ მოერიდა ქრესტომათიული ტექსტის ჩასწორებასაც კი. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარეობს შემდეგი: სტალინიზმმა დაუშვა ერი თავისი არსებობის დაშვებული ნიშნებით. ქართველების შემთხვევაში ეს ამგვარად გამოიხატებოდა: პოლიტიკის დონეზე, რესპუბლიკა – პრივილეგიის უმაღლესი ნიშანი, კულტურის დონეზე – კულტურის დაშვებული ოფიციალური სახეები და ოფიციალურად დაშვებული ნაციონალიზმი. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია იქცა დაშვებული ნაციონალიზმის ერთ-ერთ ამგვარ ნიშნად. სწორედ ამიტომ ვერ იტვირთა მან გამაერთიანებლის როლი 80-იანი წლების ბოლოს და 90-იანი წლების დასაწყისში ქართულ-აფხაზურ და ქართულ-ოსურ კონფლიქტებში, რადგანაც 40-იანი წლებიდან იგი იქცა ქართველის აღმნიშვნელ ერთ-ერთ ნიშნად, როგორც აფხაზებისა და ოსებისთვის, ისე თვითონ ქართველებისთვის. ასე რომ, ანტი-კათოლიკური თუ ანტი-იეღოვური ისტერია სწორედ ამ ვითარების გამოხატულებაა. XVI-XVII ს.ს.-ებში ეკლესია იყო რელიგიური და არა მხოლოდ ეროვნული ნიშანი, ამიტომაც მას შეეძლო ეთავა "გამაერთიანებლის" როლი, 1990-იანი წლებისთვის მან დაკარგა რელიგიურობა, როგორც თავისთავადი და ავტონომიური თვისება და იქცა მხოლოდ ეროვნულობის აღმნიშვნელ თვისებად. სწორედ ამიტომ, რელიგიურად ინდიფერენტული ქართველი, რომელიც საექსკურ-

სიო მოსაზრებებით ხანდახან თუ შეივლის ეკლესიაში, ამავე დროს, არის თავგამოდებული "მართლმადიდებელი", რადგანაც "მართლმადიდებლობა" მას უნარჩუნებს თვითიდენტიფიკაციას. მართლმადიდებლობა მისთვის ნიშნავს ანტი-კათოლიკობას, ანტი-იეღოველობას, ანტი-დასავლურობას. ერთადერთი, რაც მართლმადიდებლობას, ჯერჯერობით, არ შეუძლია, ესაა იტვირთოს ანტი-რუსობა, რის გამოც მართლმადიდებლობა ის უკანასკნელი ხიდია, რომელიც ჩვენ რუსეთთან გვაკავშირებს.

გაზეთი "კავკასიონი" №44, 24 ნოემბერი, 1999 წელი

"არ გეცრუვებით, სიქადულო ჩვენო, მართლმადიდებლობაო..."

გაზეთ "კავკასიონში" (1/244; 24-30 ნოემბერი) დაიბეჭდა ზაზა შათი-რიშვილის სტატია სათაურით: "რომის მისია და სტალინური მართლმადი-დებლობა". სათაურშივე ავტორი იყენებს ორ აშკარად შეუთავსებად ტერ-მინს – "სტალინური" და "მართლმადიდებლობა". ამგვარი სიტყვათშე-ხამების მიზანი ერთადერთია – საზოგადოებაში ყოველივე მართლმადიდებ-ლურისადმი უარყოფითი განწყობის გამოწვევა, მაგრამ ამის მიღწევა ისეთ უძველეს მართლმადიდებელ ქვეყანაში, როგორიც საქართველოა, არცთუ ისე ადვილია, ვინაიდან ქართველები ჯერ კიდევ არ არიან "ამაღლებულნი" თავიანთ სარწმუნოებასა და ეროვნებაზე. ამიტომ ამგვარი განწყობის შესაქ-მნელად სტატიის ავტორის მიერ, პირველ ეტაპზე საჭიროა ხალხის დარ-წმუნება, რომ ეს მართლმადიდებლობა ის მართლმადიდებლობა არ არის, რომელსაც ქართველები წინა საუკუნეებში აღიარებდნენ. სტატიის სხვადას-ხვა ადგილას შათირიშვილი რამდენჯერმე ცდილობს ამის აღნიშვნას: თანა-მედროვე ეკლესიის მრევლს იგი "ე.წ. მართლმადიდებელ მრევლს" უწოდებს, უფრო ქვემოთ კი წერს: "ე. წ. მართლმადიდებლური აღორძინება," "დღე-ვანდელ ეკლესიას არანაირი კავშირი არა აქვს XVI-XVII საუკუნეების ეკ-ლესიასთან, მაგრამ საინტერესო ისაა, რომ თვითონ XVI-XVIII ს.ს. ქარ-თულ ეკლესიასაც არ ახსოვდა საკუთარი საეკლესიო ტრადიცია". მეორე მხრივ კი ავტორი ცდილობს სხვა ჯარის დამკვიდრებას: "დღევანდელი ჩვენი ეკლესია ორ ნაწილად იყოფა – ერთ მხარეზეა, რბილად რომ ვთქვათ, კონ-ფორმისტული საბჭოთა წარსულის მქონე ისტებლიშმენტი, ხოლო მეორე მხარეზე – ახლადმოქცეული ახალგაზრდობა, რომელსაც არანაირი განათლე-ბა არ აქვს, რომელმაც წესიერად არც ძველი ქართული იცის და არც სა-კუთარი ქვეყნისა და ეკლესიის ისტორია. სწორედ ამის გამო მისი მართვა ძალიან იოლია, ხოლო ვინ არის "მმართველი" ნაწილი, მკითხველისათვის ამის წარმოდგენა, მე მგონი, რთული არ უნდა იყოს". რა შეიძლება ითქვას ამის შესახებ? საქართველოში იერარქთა და სასულიერო პირთა დიდი ნაწი-ლი საბჭოთა პერიოდის შემდეგ არის ნაკურთხი (ან, ყოველ შემთხვევაში, "გარდაქმნის" შემდეგ ე.ი. შედარებით მეტი რელიგიური თავისუფლების დროს), შესაბამისად, ისინი ვერანაირად ვერ იქნებიან "საბჭოთა წარსულის მქონე ისტებლიშმენტი". საბჭოთა პერიოდის უმძიმეს პირობებში მყოფ ეკ-ლესიას, ბუნებრივია, ძალიან უჭირდა შესაბამისი კადრების შერჩევა. სა-ხელმწიფო ყველანაირად ხელს უშლიდა ღირსეულთა ეკლესიაში მოსვლას, ამიტომაც შეუფერებელი ან კონფორმისტულად განწყობილი ზოგიერთი სა-სულიერო პირი მართლაც იყო ეკლესიაში, მაგრამ ერთი ხელის მოხმით ყველას შეურაცხყოფა ნამდვილი თავის დაწყევლაა, რადგან იმ პერიოდში

მოღვაწე სასულიერო პირთა შორის ნამდვილი წმიდა მამებიც იყვნენ, რომელთა აუგად სხენება – უხეში ცილისწამებაა. ამგვარი მსჯელობით შათირიშვილი ცდილობს მკითხველი "ლოგიკურ" დასკვნამდე მიიყვანოს: დღევანდელ მართლმადიდებლობას აღარანაირი კავშირი არა აქვს ძველ მართლმადიდებლობასთან, ხოლო თანამედროვე მართლმადიდებლებს კი ან განათლება აკლიათ, ანდა მართვადნი არიან, ამიტომ, ბუნებრივია, ეკლესიას ძალა არ შესწევს სწორი პოზიცია დაიკავოს ამა თუ იმ საკითხთან დაკავშირებით და ამიტომ მას პოზიციათა შერჩევაში შათირიშვილის მსგავსი "განათლებული" ადამიანები უნდა დაეხმარონ. ასეთ "დახმარებას" სტატიის ავტორი საქართველოს ეკლესიის ისტორიის "შეხსენებით" იწყებს და ცდილობს წმ. გიორგი ათონელი რომის ეკლესიის დოგმატური ცდომილების დამცველად წარმოგვიჩინოს. ეს მოსაზრება უკვე მრავალი წელია, რაც სტატიიდან სტატიამდე, წიგნიდან წიგნში მეორდება და ქართული ეკლესიის "ადოგმატურობის" ერთ-ერთ დამადასტურებელ არგუმენტად იქცა. ჩვენი ზოგიერთი თანამედროვე თამამემამულის ბაგეთაგან ხშირად გაიგონებთ მართლმადიდებელი ეკლესიის მიმართ ამგვარ დამოძღვრას: "საქართველოს ეკლესია ყოველთვის არადოგმატური იყო, ამიტომ ეს ხაზი დღესაც უნდა გაგრძელდეს." ვინც ოდნავ მაინც ჩახედულია მართლმადიდებელი სარწმუნოების ელემენტარულ საკითხებში, მან მშვენივრად იცის ამგვარი განცხადების აბსურდულობა. დოგმატი არის ეკლესიის საძირკველი, რწმენის ურყევი დებულება, რომლის შეცვლაზე ფიქრიც კი შეუძლებელია. ვინმემ რომელიმე მათემატიკური აქსიომის და ფიზიკური პოსტულატის შეცვლა რომ მოითხოვოს, იგივე პიროვნება მას გაუნათლებელ ადამიანად არ ჩათვლის? დოგმატი კი უფრო მეტია, ვიდრე აქსიომა და პოსტულატი, ვინაიდან ამ უკანასკნელთ ადამიანები ქმნიან, დოგმატი კი ღვთის მიერ განცხადებული ჭეშმარიტებაა. ამიტომ იმის თქმა, რომ ეკლესია ადოგმატური იყო, ტოლფასია იმის განცხადებისა, რომ ვთქვათ, საქართველოს ეკლესია არ იყო ქრისტიანული, ან საქართველოს ეკლესიას არ აინტერესებდა სარწმუნოება, ამის კი არანაირი საფუძველი არ არსებობს. უკეთესად რომ გავერკვეთ ამგვარი მენტალიტეტის ჩამოყალიბების მიზეზებში, საჭიროა უახლოესი წარსულის გახსენება. საბჭოთა მეცნიერება, რომელიც ათეისტურ გავლენას განიცდიდა, მწვალებლობის შეფასებისას ემყარებოდა ენგელსის აზრს იმის თაობაზე, რომ ერესები ეკლესიის ისტორიაში პროგრესული მოვლენა იყო, ვინაიდან იგი ხელს უწყობდა აზროვნების განთავისუფლებას რელიგიური დოგმებისაგან. დღეს ბევრს აღარ ახსოვს, რომ ამგვარი შეხედულებების სათავესთან დიალექტიკური მატერიალიზმის ეს კლასიკოსი იდგა. ამის გახსენება და გააზრება აუცილებელია. მარქსიზმ-ლენინიზმი სსრკ-ში გაბატონებული იდეოლოგია იყო, იგი უდიდეს ძალდატანებას ახდენდა მეცნიერებაზე, განსაკუთრებით კი ჰუმანიტარული მეცნიერების შე-

ხედულებაზე. ამიტომ ქართველი ისტორიული მოღვაწეების დამსახურების "უკეთ წარმოსაჩენად", მეცნიერთა ნაწილი იკვლევდა რა მათ ნააზრევს, ცდილობდა ორთოდოქსული ქრისტიანობიდან "გადახვევის" რაც შეიძლება მეტი მაგალითების პოვნას და "პოულობდა" კიდეც, რასაც ხშირად სარწმუნოებრივ საკითხებში მათი გაუთვითცნობიერებლობაც უწყობდა ხელს. ასე იზრდებოდა მთელი თაობები, რომლებიც ერთმანეთს ამ ტრადიციას გადასცემდა. ასე "აღმოჩნდა" "ვეფხისტყაოსნის" ავტორი ხან მანიქეველი, ხან უნიტარისტი, ხან ბუდიზმისა თუ ისლამის გავლენის ქვეშ მყოფი, ასე დაბრალდა წმ. თამარ მეფის ისტორიკოსს გაუგონარი მკრეხელობა – წმიდანის მეოთხე ჰიპოთეზასად გამოცხადება; ამავე მიზეზით სასკოლო სახელმძღვანელოებში განხილვის საგნად გადაიქცა "სამიჯნურო ეპიზოდები გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში". იგივე შეიძლება ითქვას წმ. გიორგი მთაწმინდელის კათოლიკური დოგმატების "დამცველად" გამოყვანის მცდელობის შესახებ. წმ. გიორგი მთაწმინდელის ტექსტის უფრო ყურადღებით გაცნობა და სხვა ისტორიული ფაქტების მოძიება კი სულ სხვა სურათს წარმოგვიჩენს. თუმცა, თავდაპირველად ვნახოთ ზაზა შათირიშვილის სტატიის შესაბამისი ნაწყვეტი: "როგორც "გიორგი ათონელის ცხოვრების" ავტორი გვამცნობს, გიორგი ათონელმა კონსტანტინეპოლის პატრიარქის წინაშე შესანიშნავად დაიცვა ლათინთა ადათები და რომის ეკლესია დაახასიათა, როგორც ჭეშმარიტად ქრისტიანული". საერთოდ, უნდა ითქვას, რომ გიორგი მცირეს თხზულების ეს ნაწილი ხელზე აქვთ დახვეული კათოლიციზმის აპოლოგეტებს, მაგრამ სამწუხარო ისაა, რომ ბევრ მათგანს გიორგი მთაწმინდელის ცხოვრების ეს ეპიზოდი ასე, ყურმოკვრით გაგონილ ამბად, ან უკეთეს შემთხვევაში, კონტექსტიდან ამოგლეჯილი მოჰყავს. ამიტომ საკითხში ჩაუხედავი მკითხველი შეცდომაში შედის, რისი დასტურიცაა, თუნდაც, ბ-ნ შათირიშვილის მიერ არასწორად ციტირებული ნაწყვეტი: გიორგი მთაწმინდელი სარწმუნოების საკითხებზე ბიზანტიის იმპერატორს კონსტანტინე დუკას (დუკიწი) ესაუბრება და არა კონსტანტინეპოლის პატრიარქს, როგორც ეს პუბლიკაციის ავტორს აქვს აღნიშნული. მაგრამ ეს კიდეც არაფერი. ახლა მთავარი ვნახოთ, კერძოდ ის, თუ როგორ "შემწყწინებლობას" იჩენს წმ. მამა რომაული ეკლესიისადმი. როგორც ტექსტიდან ჩანს, იმპერატორი სარწმუნოების საკითხებში კარგად ვერ ერკვევა, რადგან იგი ამბობს: "მე კაცი ვარ სამხედროთა საქმეთა შინა აღზრდილი და ვერ წვლილად მეცნიერ ვარ ყოვლისაო". ამიტომ მას ერთი კონკრეტული საკითხი აინტერესებს, კერძოდ, ის თუ რატომ სწირავენ რომაელნი ხმადითა და უწყლო ღვინით, ხოლო აღმოსავლეთის ეკლესია გაფუებული პურითა და წყალგარეული ღვინით. იმპერატორი კონსტანტინე ბერს ეკითხება: "ფრიად უცხო მიჩნს ესე საქმე და ურთიერთარს წინააღმდეგობ, ანუ რა არს ძალი პურის ცომისა და მარილისა, რომელ

ურთავთ ცომსა, ანუ წყალი რომელ ურთავთ ზედაშესა? განგვიმარტე და ჯულისხმა გვიყავ, წმიდაო მამაო". ამის პასუხად გიორგი ათონელი განმარტავს, რომ "ვინაითგან ბერძენთა შორის მრავალი წვალება შემოვიდა", ამისათვის საეკლესიო კრებებმა დააკანონეს წირვის ამგვარი წესიო. კერძოდ, გიორგი მთაწმიდელს მხედველობაში აქვს აპოლინარიოსის მწვალებლობა (IV ს.), რომელიც ამტკიცებდა, რომ ქრისტეს არ ჰქონდა სრული კაცებრივი ბუნება, მას მხოლოდ სხეული და სამშევინველი გააჩნდა, ხოლო გონიერ სულსა და გონებას მასში თითქოს ლოგოსი ცვლიდა. ამიტომაცო, ამბობს გიორგი ათონელი, საფუარს გონიერი სულის სახედ, ხოლო მარილს გონების სახედ "მოვიღებდეთ". რაც შეეხება წყალს, მას კურთავთ იმის გამო, რომ როდესაც მაცხოვარს გვერდში უგმირეს, მისგან "გარდამოხდა სისხლი და წყალი". ამგვარად, გაფუებული პურის გამოყენება ლიტურგიაში ერთიანი ეკლესიის აღმოსავლეთ ნაწილში, წმიდა გიორგი მთაწმინდელის აზრით, აპოლინარიოსის ერესის წინააღმდეგ ბრძოლის ლიტურგიკულ ასახვას წარმოადგენდა. რადგან ამგვარ (აპოლინარიოსის) ერესს რომის ეკლესიაში ადგილი არა ჰქონია, ამიტომაც რომაელები კვლავ ძველი წესით სწირავდნენ – დასძენს წმიდა გიორგი ათონელი. აქვე გვინდა შევნიშნოთ, რომ მართლმადიდებელი ეკლესიის სწავლებით, წირვისას პირველი საუკუნეებიდანვე გაფუებულ პურს იყენებდნენ, რასაც თავისი სიმბოლური დატვირთვა ოდითგანვე გააჩნდა, მაგრამ აპოლინარიოსის ერესის მხილების შემდეგ ამ წესის სიმბოლური შინაარსი კიდევ უფრო გაფართოვდა. ამრიგად, სხენებულ ეპიზოდში ლაპარაკია ერთ კონკრეტულ პრობლემაზე, რომელიც რომისა და კონსტანტინეპოლის ეკლესიათა შორის უთანხმოების, თუმცა საკმაოდ მნიშვნელოვან, მაგრამ მაინც არადღომატურ საკითხს წარმოადგენდა. ისიც უნდა გავითვალისწინოთ, რომ გიორგი ათონელის საუბარი იმპერატორთან 1065 წელს შედგა, ანუ 1054 წლის სქიზმიდან სულ რაღაც 11 წლის შემდეგ. ე. ი. იმ დროს, როცა ურთიერთობა დასავლეთსა და აღმოსავლეთს შორის სრულად შეწყვეტილი არ იყო, ჯერ კიდევ არ იყო გადაწყურული შერიგების იმედი, ამიტომაც წმ. მამა უკიდურესი სიფრთხილით ეკიდება აღნიშნულ საკითხს და ასკვნის, რომ მხოლოდ აღნიშნული განსხვავება არ შეიძლება განხეთქილებისათვის გადამწყვეტი იყოს: "ოდენ სარწმუნოება მართალი იყოსო", – ბრძანებს იგი. წმ. გიორგი მთაწმიდელის პოზიციის უკეთ გაგებაში ანტიოქიის პატრიარქის პეტრეს წერილი დაგვეხმარება, რომელიც მან კონსტანტინეპოლის პატრიარქს, მიხეილ კერულარიოსს გაუგზავნა. სანამ ნაწყვეტს მოვიხმობდეთ, პირველ რიგში, გავისხენოთ, რას ამბობს გიორგი მცირე პეტრე ანტიოქიელსა და წმ. გიორგი მთაწმინდელს შორის არსებული ურთიერთობის შესახებ. "ვითარ ყოველსა შინა გამოცდილად ჰპოვა (პატრიარქმა პეტრემ წმ. გიორგი მთაწმინდელი – საპატრიარქოს პრესცენტრი),

მერმე ყოველი ცხოვრება თვისი მას შეჰყვდრა და მას ჰკითხავნ გულის-სიტყვათა თვისთა და ყოველთავე საეკლესიოთა საქმეთა". ე. ი. პატრიარქ პეტრეს უდიდესი ნდობა ჰქონდა წმ. გიორგი მთაწმინდელისა, რომელიც, როგორც ზემოთმოტანილი სიტყვებიდან ჩანს, გარკვეული ზრით, მისი მოძღვარი ყოფილა და რომელსაც არამარტო თავის პირადი სულიერი მდგომარეობის შესახებ ეკითხებოდა, არამედ "...ყოველთავე საეკლესიო საქმეთა", ე.ი. სარწმუნოებრივ, საეკლესიო საქმეებშიც ითვალისწინებდა ქართველი მამის პოზიციას. ამიტომ ქვემოთ მოტანილი მისი სიტყვები შეიძლება, გარკვეულწილად, წმ. გიორგი ათონელის პოზიციად მივიჩნიოთ. აი, რას წერს ანტიოქიის პატრიარქი პეტრე რომის ეკლესიის შესახებ კონსტანტინეპოლის პატრიარქს მიხეილ კერულარიოსს: "ჩვენ შეგვეფერის ანგარიში გავუწიოთ ძე შეცთომილთა კეთილ განზრახვებს და იქ, სადაც საქმე არ ეხება არც ღმერთს, არც რწმენას, მივიდრიკოთ ყოველთვის მშვიდობასა და ძმათოყვარეობისაკენ. ისინი ჩვენი ძმები არიან, თუმც კი თავიანთი სიბრძნისა და სიუხუშის გამო, მისდევნენ რა საკუთარ ნებას, ხშირად სცდებიან ჭეშმარიტ ქრისტიანულ გზას. მე პირდაპირ ვიტყვი, თუკი ისინი შეიცვლიან პოზიციას სარწმუნოების სიმბოლოს მიმართ, სხვას არაფერს ყურადღებას არა მივაქცევთ, მათ შორის არც საკითხს უფუარობის შესახებ (ხაზი ჩვენია --ს. პ.). ვშიშობ და შევახსენებთ თქვენ ღვთაებრივ უნეტარესობას, რომ ყველაფრის მსურველებმა არ დაეკარგოთ ყველაფერი". ამგვარად, აქ ზუსტად იგივე პოზიციას, რაც წმ. გიორგი მთაწმინდელს გააჩნია: უმთავრესი ცდომილება დოგმატის (მრწამსის) დამახინჯებაა. ასე რომ, როგორც დავინახეთ, რეალობა დიამეტრალურად განსხვავდება იმისგან, რასაც ზ. შათირიშვილი სთავაზობს მკითხველს. საინტერესოა ისტორიკოს მიქაელ ქავთარიას ზრით: "გრდემლი" არის პირველი ორიგინალური ოფიციალური პოლემიკური თხზულება მიმართული კათოლიკობისა და რომის ეკლესიის წინააღმდეგ... თუმცა ერთგვარი პრიორიტეტი ლათინთა წინააღმდეგ კამათში მაინც გიორგი მთაწმინდელს ეკუთვნის. მართალია, მას არ დაუწერია სპეციალური ტრაქტატი კათოლიციზმის წინააღმდეგ, მაგრამ მის საუბარს იმპერატორ დუკიწთან ჰქონდა არა მხოლოდ ეროვნული მასშტაბი, არამედ იგი წარმოადგენდა მართლმადიდებლობის დაცვას და მამასადამე კათოლიციზმის წინააღმდეგ თავისებურ გალაშქრებას". ამ პერიოდს ცხრა საუკუნეზე მეტი დრო გვაშორებს, სწორედ აქედან იწყება რომის ეკლესიის მართლმადიდებლობისაგან დაცილების სულ უფრო და უფრო მზარდი პროცესი, რის შედეგადაც უამრავი ახალი, თვითნებურად მიღებული "დოგმატებით", ჯვაროსნული ლაშქრობებით, ინდულგენციებითა და ინკვიზიციებით სახელმოხვეჭილი კათოლიციზმი ძლიერ განსხვავდება XI საუკუნის რომის ეკლესიისაგან. წმ. გიორგი მთაწმინდელს, პეტრე ანტიოქიელს და ბევრ წმიდა მამას ჯერ კიდევ ჰქონდათ

იმედი ეკლესიაში პაპისტების დაბრუნებისა, რაც ამ უკანასკნელთა ურჩობის გამო არ გამართლდა. ზ. შათირიშვილი წერს: "1943 წლიდან, როდესაც სტალინმა აღადგინა პატრიარქობა რუსეთში და ფაქტობრივად განსაზღვრა ეკლესიის საკადრო პოლიტიკა, ქართული ეკლესიის ისტორიაში იწყება სრულიად ახალი ეტაპი – იგი ხდება საბჭოთა სახელმწიფოს ისეთივე ნაწილი, როგორიც იყო მწერალთა თუ კომპოზიტორთა კავშირი, მშვიდობის დაცვისა და უშიშროების კომიტეტები". ობიექტური მკითხველისათვის გაუგებარია, თუ როგორ აკავშირებს ავტორი რუსეთში პატრიარქობის აღდგენას საქართველოს ეკლესიის ისტორიის სრულიად ახალი ეტაპის დაწყებასთან. რუსეთის და საქართველოს ავტოკეფალიური ეკლესიები ხომ დამოუკიდებლები იყვნენ და თავიანთ იურისდიქციაში შემაჯალ ეპარქიებს თავად განაგებდნენ. მაგრამ დაუბრუნდეთ კვლავ საბჭოთა პერიოდის ეკლესიის მდგომარეობას. ძლიერი დაწოლა ტოტალიტარული რეჟიმის მხრივ, რაღა თქმა უნდა, არსებობდა, მაგრამ ეს პროცესი 1943 წელს არ დაწყებულა. ეკლესიაზე გავლენის მოხდენის მცდელობა მანამდეც იყო. მაგალითად, 1920წ. დასაწყისში რუსეთის მართლმადიდებელ ეკლესიაში მოწყობილი განხეთქილება, როგორც ბოლო წლებში გამოქვეყნებული საიდუმლო მასალებიდან ჩანს, ბოლშევიკების მიერ იყო ინსპირირებული. განა ზ. შათირიშვილმა არ იცის სასულიერო პირთა დაპატიმრებისა და დახვრეტის მრავალი შემთხვევა, როგორც რუსეთში, ისე საქართველოში? განა 1943 წ.-მდე ბევრად ადრე მიმდინარე მოვლენები ხელისუფლებისთვის არასასურველი პატრიარქების წმ. ტიხონისა (რუსეთში) და წმ. ამბროსის (საქართველოში) საეკლესიო მმართველობიდან ჩამოშორების მცდელობა ან რუსეთის ე. წ. "ცოცხალი ეკლესიის" სახელით ცნობილი განხეთქილებისადმივე ფარული თუ აშკარა მხარდაჭერა "ეკლესიის საკადრო პოლიტიკის" განსაზღვრის ცდა არ იყო? საბჭოთა ხელისუფლება ყოველნაირად ცდილობდა მართლმადიდებელი სამღვდელოება "ცოცხალი ეკლესიის" წარმომადგენლებით შეეცვალა, საბედნიეროდ, ეს გეგმა საბოლოოდ ჩაიშალა. რაღა უნდა ვთქვათ ზაზა შათირიშვილის იმ მერეხელობაზე, როდესაც იგი ეკლესიას საზოგადოებრივ ინსტიტუტსა და თვით უშიშროების კომიტეტს ადარებს. უნდა აღვნიშნოთ, რომ ეკლესია არ არის საზოგადოებრივი ინსტიტუტი. იგი არის ღვთის მიერ დაარსებული. ეკლესიის თავი არის თავად იესო ქრისტე, ხოლო ეკლესია კი მაცხოვრის მისტიური სხეულია, რომლის დაყოფა არ შეიძლება. შათირიშვილს სურს სტალინის მიერ პატრიარქობის აღდგენა რუსეთში ნაციონალიზმის აღორძინებით ახსნას. ე. ი. ეკლესია გააიგივოს რუსულ ან ქართულ ნაციონალიზმთან. აქ უკვე ავტორი მართლმადიდებლობის კრიტიკიდან თანდათანობით ნაციონალიზმის (იგულისხმეთ პატრიოტიზმის) კრიტიკაზე გადადის და ისეთივე სიძულვილს ამჟღავნებს პატრიოტიზმის მიმართ, როგორი სიძულვილიც მან

სარწმუნოების მიმართ გამოამჟღავნა. ეს არც არის გასაკვირი, მართლმადიდებლობასთან ბრძოლა უმეტესად სწორედ ყოველგვარ ეროვნულთან ბრძოლის ნიშნით ხორციელდება. როგორც ბოლშევიკები ებრძოდნენ ერს და ეროვნულობას და იმავდროულად ეკლესიას, იგივეს აკეთებენ დღევანდელი ნეობოლშევიკებიც, ამიტომ, შემთხვევითი არაა შათირიშვილის დამოკიდებულება წმ. ილია მართლის (ჭავჭავაძის) მიმართ. 30-იან წლების საქართველოზე საუბრისას იგი აშკარად უარყოფით კონტექსტში, გაღიზიანებით წერს: "...ნელ-ნელა ინერგება ილია ჭავჭავაძის კულტი." შათირიშვილი აქაც არ იწუხებს თავს ლოგიკური მსჯელობით და კვლავ თვითნებური დასკვნები გამოაქვს. მაგალითად, ის ამტკიცებს, რომ საბჭოთა კავშირში რუსული ნაციონალიზმის მხარდამხარ არსებობდა ქართული, სომხური, უკრაინული და სხვა ნაციონალიზმი. ეს კი ნამდვილად სიასლეა, ვინაიდან საბჭოთა კავშირის ისტორიის გარკვეულ ეტაპზე პანსლავიზმის და რუსული ნაციონალიზმის აღორძინებაზე ბევრი დაწერილა (სტალინის ზოგიერთი მკვლევარი მისი მოღვაწეობის ბოლო ხანებში რუსული ნაციონალიზმის გამოჩენილ ფიგურად თვლის), მაგრამ ქართული ნაციონალიზმის საბჭოთა პერიოდში აყვავება და ქართველების საბჭოთა კავშირის ერებს შორის პრივილეგიერებულ მდგომარეობაში წარმოჩენა, მართლაც საოცარია. როდის იყო ქართველი ერი პრივილეგიერებული? ზოგიერთი ტრაგიკული თარიღის გახსენება საწინააღმდეგოში დაგვარწმუნებს: 1921 წ. საქართველო წითელმა არმიამ დაიპყრო, 1920 წწ.-ში მისი ტერიტორიები ყველა მებოხელ სახელმწიფოს უსაჩუქრეს, ხელოვნურად შეუქმნეს ავტონომიები (რის შედეგებსაც ათწლეულების შემდეგ ვიმკით), 1924 წ-ის აჯანყების ორგანიზატორებს გამოსვლების მოწყობის შესაძლებლობა მისცეს, რათა შემდეგ მასობრივი ხოცვა-ჟლეტვა გაემართლებინათ, დიდ სამამულო ომში (რომელიც ფაქტიურად რუსეთ-გერმანიის ომი იყო) სხვა რესპუბლიკებთან შედარებით ქართველთა ყველაზე მეტი ხვედრითი წილი დაიღუპა და ა. შ. შათირიშვილმა ან არ იცის, ან არ უნდა რომ იცოდეს, რომ II მსოფლიო ომის დაწყებამ კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენა სსრკ-ის არსებობა. ამ უდიდეს საფრთხეს სტალინი, როგორც ჩანს, ხედავდა, ამიტომ დაუტკბა იგი საბჭოთა ხალხს და შეეცადა მათში, თუნდაც დროებით, ეროვნული გრძნობები გაეღვივებინა, მაგრამ ეს, ძირითადად, რუს ხალხს ეხებოდა. 1941 წ. 3 ივლისის მიმართებაში, იმ ისტორიულ გმირებს შორის, რომლებიც მთელი საბჭოთა ხალხისათვის, ე. ი. ქართველთათვის, სომეხთათვის, უკრაინელთათვის, ყაზახთათვის და სხვ. თავდადების მაგალითი უნდა გამხდარიყვნენ, ყველა რუსი იყო. ომის მოგების შემდეგაც სტალინმა მადლობა, არა მთელ საბჭოთა ხალხს, არამედ მხოლოდ დიდ რუს ხალხს გადაუხადა. 1951-52 წწ.-ში დაიწყო საქართველოდან ქართველების მასობრივი გადასახლების ახალი ტალღა, რომელსაც, ვგონებთ, პრეცედენ-

ტი სხვა რესპუბლიკებში არა ჰქონია. იმავე პერიოდში კომუნისტური ხელისუფლება ნაციონალიზმის გამო აკრიტიკებს შალვა დადიანს, კონსტანტინე გამსახურდიას, კრიტიკის სუსხი შეეხო თვით ისეთ სახელს, როგორიც ვაჟა-ფშაველაა. ასე რომ, მითი ქართველების პრივილეგიის შესახებ მტკნარი სიცრუეა. იგი ხრუმწოვის მითითებით სტალინის სიგვდილის შემდეგ გავრცელდა, როდესაც მოსკოვიდან, საქართველოს გარდა, ყველა მოგავშირე რესპუბლიკაში გაგზავნილ დახურულ პარტიულ წერილში ნათქვამი იყო, რომ თითქოს სტალინი თავის "თანამემამულე" ქართველებს მფარველობდა და რეპრესიები მათ ნაკლებად შეეხო, რომ ომშიც საქართველო ისე აქტიურად არ მონაწილეობდა და ა. შ. საქართველოში გამოგზავნილ წერილში ეს პასაჟი ამოღებულ იქნა, ვინაიდან ქართველთათვის მისი აბსურდულობა აშკარა იყო. საბჭოთა პერიოდში ქართველი ერის პრივილეგირებულ ერად გამოცხადებით შათირიშვილი "პამიატის" ლიდერების გვერდით დგება. აფხაზების ქართველებთან შედარებით დაჩაგრულად წარმოჩენა კი აფხაზეთში ქართველთა გენოციდისა და ეთნიკური წმენდის იდეოლოგთა ლექსიციდანაა ნახსენები. ანტისტალინური პოლიტიკა ხრუმწოვის დროს ანტიქართულ პოლიტიკაში გადაიზარდა, ამიტომ სტალინის შემდგომ პერიოდში ქართველების კვლავ "პრივილეგირებულ ერად" მოხსენიება, სტატიის ავტორის მხრივ, სრულიად გაუგებარია. ასე რომ, შათირიშვილი ამ შემთხვევაშიც რუსული შოვინიზმისათვის დამანასიათებელი კლიშეებით აზროვნებს. ამ ფონზე სტატიის ავტორის ბრალდებები – "მართლმადიდებლობა ნიშნავს ანტიდასავლურობას... მართლმადიდებლობა ესაა ის უკანასკნელი ხიდი, რომელიც ჩვენ რუსეთთან გვაკავშირებს", ცინიკურად ჟღერს. მით უფრო, როდესაც გავისხენებთ იმას, თუ როგორ დააზარალა ერთმორწმუნე რუსეთთან ერთიანობის პერიოდმა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია. რაც შეეხება შეხედულებას "სტალინური საპატრიარქოს" შესახებ, ის სრულიადაც არ არის შათირიშვილისეული. იგი მომდინარეობს რუსული ემიგრანტული ეკლესიიდან, უფრო სწორად კი, მისი იერარქიის ყველაზე რეაქციული, შოვინისტური ნაწილისაგან, რომლებიც საქართველოს ეკლესიის შესახებ პირდაპირ წერენ, რომ იგი თითქოს სტალინმა შექმნა 1943 წელს. მათი ამგვარი დამოკიდებულების მიზეზი ისაა, რომ რუსი ემიგრანტები არ ცნობენ არც საქართველოს დამოუკიდებლობას და არც საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიას. ამიტომ მათთვის საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია რუსეთის ეკლესიიდან 1917 წელს თვითნებურად მოწყვეტილ საკრებულოს წარმოადგენს.

1943 წელს მოსკოვის საპატრიარქომ ოფიციალურად აღიარა საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიის ავტოკეფალურობა, რამაც რუსული დიასპორა მეტად გააღიზიანა. ისინი ცდილობენ ეს ფაქტი რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიაზე სტალინის ზეგავლენით ახსნან. ამგვარად, შათირიშ-

ვილი ამ შემთხვევაშიც რუსული იმპერიული აზროვნების გაცვეთილ დებულებას იმეორებს. თუმცა, არც ამ განმეორებაშია იგი ნოვატორი. მითი "საბჭოთა საპატრიარქოს" შესახებ ქართულ პრესაში ორი წლის წინ პირველად გამოჩნდა. იგი საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიასთან განხეთქილებაში მყოფმა ანდრია ბოროდას ჯგუფის ერთ-ერთმა წევრმა თემურ დედაბროშვილმა წამოწია. იგი ზაზა შათირიშვილის კოლეგაა და ასწავლის "თეოლოგიას" თსუ-ს თეოლოგიის ფაკულტეტზე. ამავე ფაკულტეტზე ასწავლიდა პატროლოგიას შათირიშვილიც. თუ როგორ "ღვთისმეტყველებას" ისწავლიდნენ მათგან სტუდენტები, მკითხველისთვის ძნელი წარმოსადგენი არ უნდა იყოს. საინტერესოა, რომ ანდრია ბოროდას დაჯგუფება დაექვემდებარა სქიზმატურ ეკლესიას (ეს ე. წ. ბოსტონური ჯგუფი, მართალია, მხოლოდ სამიოდე ეპისკოპოსისაგან შედგება, მაგრამ თავს მსოფლიოში ერთადერთ ჭეშმარიტ (!!) ეკლესიად მიიჩნევს), რომელმაც მრავალი საეკლესიო იურისდიქცია მოიარა, "რუსი ემიგრანტების" ჩათვლით. "სტალინური საპატრიარქოს" თემის წამოწევა ბოროდას მიმდევრების ემიგრანტული სულისკვეთების გამოვლინებაა. ასე მოექცა "ლიბერალი ინტელიგენტის" – ზაზა შათირიშვილისა და "ფანატგოსი" სქიზმატის – თემურ დედაბროშვილის აზრები რუსულ იმპერიულ ველში. აქ მხოლოდ ერთი შესვლავითაა წინააღმდეგობა, ვინაიდან არსებობს ერთიანი ანტიეკლესიური ფრონტი თავისი სხვადასხვა გამოვლინებებით. მაინც რატომ ცვლის ეკლესიასთან მიმართებაში თავის პოლიტიკას სტალინი? საბჭოთა კავშირი II მსოფლიო ომის დროს, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მეტად მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა. საბჭოთა ხელი-სუფლების უმაღლეს ემელონებში ეს არ შეიძლება არ სცოდნოდათ. სტალინი რეალისტი იყო და არა გეგონია მას საბჭოთა არმიის უძლეველობა ან კომუნისტური იდეალებისადმი მოქალაქეთა თავგანწირვის ყოვლისშემძლეობა დაეჯერებინა. ამიტომ, როდესაც ანტიოქიის მართლმადიდებელი ეკლესიის მიტროპოლიტმა ილიამ თავისი გამოცხადება შეატყობინა, სტალინმა თავისთან დაიბარა რუსეთის მართლმადიდებელი ეკლესიის მიტროპოლიტები სერგი და ალექსი და მათ მეუფე ილიას ნათქვამის აღსრულებას დაპირდა. რაში მდგომარეობდა ეს გამოცხადება? ყოვლადწმიდა ღვთისმშობელისაგან ანტიოქიის ეკლესიის მიტროპოლიტს ეუწყა, რომ რუსეთის გადარჩენისათვის საჭირო იყო მთელ ქვეყანაში გაეხსნათ ტაძრები, მონასტრები, სასულიერო სემინარიები და აკადემიები; დაპატიმრებული სასულიერო პირები უნდა გაეთავისუფლებინათ, რომელთაც კვლავ უნდა დაეწყოთ მსახურება ტაძრებში, ყაზანის ღვთისმშობლის ხატი შემოეტარებინათ ლენინგრადის გარშემო და მაშინ ქალაქი არ დაეცემოდა. იგივე ხატის წინაშე უნდა შეესრულებინათ პარაკლისი მოსკოვში, შემდეგ სტალინგრადში გადაეტანათ. საერთოდ ეს ხატი უნდა ხლებოდა ჯარს რუსეთის საზღვრამდე. ყველაფერი მართლაც

ისე გაკეთდა მოსკოვსა და ლენინგრადში, როგორც ეს ნათქვამი იყო გამოცხადებაში. რაღა თქმა უნდა, ჩვენ იმის თქმა არ გვსურს, რომ სტალინი საბოლოოდ შემობრუნდა ეკლესიისკენ, ღრმად მორწმუნე გახდა, მაგრამ არის მომენტები ადამიანის, თუნდაც დიქტატორის ცხოვრებაში, როდესაც დიდი განსაცდელის გამო შესაძლებელი ხდება გარკვეული შემობრუნება ღვთისაკენ, თუნდაც არასრული, თუნდაც დროებითი; განსაკუთრებით კი მაშინ, როდესაც სხვა გზა ხსნისა აღარა სჩანს. "შეუძლებელი კაცთაგან შესაძლებელია ღმრთისა მიერ". კიდევ ერთხელ შევნიშნავთ, რომ ძნელი სათქმელია რამდენად სერიოზულად მიიღო სტალინმა ეს გამოცხადება, ყოველ შემთხვევაში, თავიდან მაინც, მაგრამ ფაქტია, რომ მან აღასრულა ყოველივე, რაც მიტროპოლიტ ილიასგან ეუწყა. აკი, შათირიშვილიც წერს, რომ სასულიერო იერარქიას ჯვარიც კი დაალოცვინაო. შემდეგ, როდესაც ღვთაებრივი უწყების შესაბამისად მოსკოვი არ დაეცა, ჩანს, უმაღლესმა მთავარსარდალმა გადაწყვიტა, რომ დადგა დრო გამოცხადებაში აღნიშნული სხვა პირობების შესრულებისა, კერძოდ, ეკლესია-მონასტრების გახსნისა, სასულიერო პირების გათავისუფლებისა, სემინარია-აკადემიების ამოქმედებისა და სხვ. გამოცხადების მიხედვით, თუ კი ეს პირობა არ შესრულდებოდა, მაშინ რუსეთი დაიღუპებოდა და წარმატებით დაწყებული ქვეყნის გათავისუფლება, ღვთის განგებითვე, უკანვე შემოტრიალდებოდა. მაგრამ ეკლესიის მიმართ ლიბერალიზაციის პროცესი ერთბაშად არ განხორციელებულა. ეს თანდათანობით ხდებოდა. როგორც ჩანს, სწორედ ამით იყო განპირობებული, რომ 1943 წ. ხელისუფლებამ ხელი არ შეუშალა რუსეთში პატრიარქის არჩევას (და არა პატრიარქობის აღდგენას, როგორც შათირიშვილი წერს და რასაც სინამდვილეში ადგილი ჰქონდა 1917 წელს). რაღა თქმა უნდა, სსრკ მაინც ათეისტურ სახელმწიფოდ რჩებოდა და, ალბათ, არც ყველა მღვდელმსახური გაუნთავისუფლებიათ და არც ყველა დახურული ტაძარი გახსნილა, მაგრამ ცვლილებები მაინც იმდენად თვალშისაცემი და ბევრისთვის გაუგებარი იყო, რომ ისტორიკოსები ხშირად თავს იმტვრევდნენ იმის გასარკვევად, თუ რა გახდა ამ მოულოდნელი ცვლილებების მიზეზი. ჩვენ კარგად გვესმის, რომ ღვთის რწმენდაჰარგული ადამიანისათვის აღნიშნული გამოცხადება არანაირი არგუმენტი არ არის, მაგრამ ყოველივე ასე მოხდა და ხალხმა ეს ისტორიული ფაქტი უნდა იცოდეს. პაპის ვიზიტმა წარმოშვა (ან იქნებ გააცოცხლა) კიდევ ერთი სტერეოტიპი, რომელსაც შათირიშვილიც სიამოვნებით იმეორებს. ეს გახლავთ შეხედულება იმის თაობაზე, რომ თითქოს კათოლიკურ რომთან მართლმადიდებელ საქართველოს ნორმალური სარწმუნოებრივი ურთიერთობა ჰქონდა და ეს კავშირი მხოლოდ რუსეთთან შეერთების შემდეგ გაწყდა. ეს რომ სიმართლეს შეეფერებოდეს, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია საერთოდ ვერ იქნებოდა ერთიანი მართლმადიდე-

ბელი ეკლესიის ნაწილი, ვინაიდან ლოცვით-ეეპარისტული კავშირი ერეტიკოსებთან (ანუ ამ შემთხვევაში კათოლიკეებთან), მწვალებლობასთან თანაზიარებას ნიშნავს. ასე რომ ყოფილიყო მთელი 8 საუკუნის განმავლობაში (ე.ი. რომის ეკლესიიდან ჩამოშორების დაწყებიდან, რუსეთის პირველ დაპყრობამდე), მსოფლიოს მართლმადიდებელი ეკლესია საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას მოიკვეთავდა. გარდა ამისა, არსებობს მეტად მნიშვნელოვანი, ისტორიული ფაქტები, რომელსაც ჩვენი ოპონენტები არ ახსენებენ. პირველ რიგში, ესაა ფერარა-ფლორენციის კრება, რომელიც XV ს-ში გაიმართა, როდესაც ბიზანტია უმძიმეს პოლიტიკურ მდგომარეობაში იმყოფებოდა. იმპერატორის ზეწოლით მართლმადიდებელი ეპისკოპოსების უმრავლესობამ, მათ შორის, ბიზანტიისა და რუსეთის საპატრიარქოს წარმომადგენლებმა ხელი მოაწერეს უნიას, რომელიც მართლმადიდებელი რწმენის ღალატს ნიშნავდა (თურმე, მართლმადიდებლობა პრორუსული ორიენტაცია არ ყოფილა!). უნიას ხელი არ მოაწერა წმ. მარკოზ ეფესელმა და საქართველოდან ჩასულმა ეპისკოპოსმა გრიგოლმა (გიორგი, ზოგიერთი წყაროს მიხედვით). მართლმადიდებლობის მოწინააღმდეგეები ხშირად მიუთითებენ, რომ ჩვენს მეფეებსა და პატრიარქებს აქტიური ურთიერთობა, მათ შორის მიმოწერა ჰქონდათ კათოლიკე მისიონერებთან. ურთიერთობა იყო და დღესაც გრძელდება, მაგრამ ეს არ ხდება რწმენის ღალატის ხარჯზე. გავიხსენოთ კიდევ ერთი მაგალითი: მეფე თეიმურაზ პირველი სარწმუნოებაზე კამათისას პატრი დონ იაკობ დე სტეფანოსთან, რომელიც მას მოციქულთა სადარი თავისუფლებით ელაპარაკებოდა, ისე გაცხარდა, რომ ხმაღზე გაიგრა ხელი და უთხრა: თქვენ, ფრანგები მეტად ჯიუტნი ხართ, ჩემს სარწმუნოებას ამ ხმლით ხელში დავიცავ ყველა იმათგან, ვინც მეტყვის, რომ იგი ჭეშმარიტი არ არისო. მეფე თეიმურაზის სარწმუნოებრივი პრინციპულობა უფრო თვალში საცემი გახდება, თუკი გავიხსენებთ, რომ დედამისის, წმიდა ქეთევანის წმიდა ნაწილები მეფეს სწორედ კათოლიკე მისიონერმა ჩამოუსვენეს. XVII ს-ში კი ქართლის კათოლიკოს-პატრიარქი ბესარიონ ორბელიშვილი სპეციალურ ტრაქტატს ("გრდემლი") წერს კათოლიკეთა წინააღმდეგ. მასში, სხვათა შორის, კათოლიკეების შესახებ აღნიშნულია: "ყოველი საზღუარი და განწესება წმიდათა მოციქულთა და შვიდთა მსოფლიოთა კრებათა დახსნეს და გარდაცვალეს..." ტრაქტატის შინაარსი ადასტურებს, რომ მისი ავტორი მეტად განათლებული პიროვნება ყოფილა. საინტერესოა ანტონ კათოლიკოსის შეფასებაც, "(კათოლიკოსმა ბესარიონმა) მწყსა ეკლესია ქრისტესი წესიერად, ლათინთ მეხ იქმნა, მზე სამწყსოისა თვისისა" და შექმნა "ლათინთა მიმართ გურდემლი, განუჭედელი დამხობად მათდა, საქებელი არს ბრძენთაგან". ასე რომ, კათოლიკოს ბესარიონის ანტიკათოლიკურ განწყობას ანტონ კათოლიკოსიც უერთდება, რომელსაც თავის "მზამეტყველებაში" საგანგებო

ანტიკათოლოგიური თავი აქვს შეტანილი. "გრდემლი" რომ ძალიან პოპულარული წიგნი ყოფილა, ამას ჩვენამდე მოღწეული მრავალრიცხოვანი ხელნაწერებიც ადასტურებენ. გაცილებით უფრო ადრე კი – XII ს. – ქართულად ითარგმნა ევსტატე ნიკიელის ანტიკათოლოგიური თხზულება, რომელიც არსენის დოგმატიკონშიც იქნა შეტანილი. კათოლიკური მისიის გააქტიურებასთან დაკავშირებით საინტერესოა ისტორიკოს მიხეილ ქავთარიას ზარიც: "XVI-XVII საუკუნეებში განსაკუთრებით ძლიერდება ტალღა კათოლიკური მოძრაობისა ჩვენში. მართალია, ჩვენი ქვეყნის ხელისუფალთა დაინტერესებას კათოლიკობით ჰქონდა ერთგვარი გამართლება, მაგრამ მოძლიერებული კათოლიკობა წარმოადგენდა ეროვნული თვითმყოფლობისათვის საფრთხეს; პაპიზმი ჯვარით ხელში დაახლოებით იმავე საქმეს აკეთებდა, რასაც მაჰმადიანები ყურანით ხელში. საქმე ისაა, რომ რომის ეკლესიას ეროვნულ-გეოგრაფიული პრინციპი არ სწამს... მისი საქმიანობის ძირითადი არსი მუდამ იმაში მდგომარეობდა, რომ ყველა ქრისტიანის სამშობლოდ ვატიკანი გაეხადათ." კათოლიციზმის გაძლიერება ერეკლე II-ის შემოფთობას იწვევდა. ამ უკანასკნელმა სპეციალური სასჯელიც კი შემოიღო იმათთვის, ვინც კათოლიკურ მესას დაესწრებოდა. შათირიშვილის მოსაზრება, რომ წმ. ქეთევან დედოფლის მოწამეობრივი სიკვდილი, თითქოსდა, დასავლეთისა და აღმოსავლეთის ეკლესიათა ერთიანობის დადასტურებაა, ვერავითარ კრიტიკას ვერ უძლებს. წმ. ქეთევან დედოფალი მართლმადიდებლად აღესრულა. მას კათოლიკობა არ მიუღია. ასე რომ ყოფილიყო, მაშინ იგი იქნებოდა არა მართლმადიდებელი ეკლესიის წმიდანი, არამედ – კათოლიკურის, მაგრამ რომს ის წმიდანად არასოდეს შეურაცხავს და ვერც შერაცხდა მისი აღმსარებლობის გამო. რაც შეეხება წმიდა დედოფლის მიერ კათოლიკური ზიარების მიღების ფაქტს, ამის შესახებ აღნიშნულია მხოლოდ კათოლიკე მისიონერების მიერ აღწერილ წმიდა ქეთევანის მარტვილობაში. წმიდანის ცხოვრების ქართულ ვერსიაში ამ ფაქტს ვერ შეხვდებით. რა შეიძლება ითქვას რომის პაპის იოანე-პავლე II ამასწინანდელი ვიზიტისა და იმ ბრალდებაზე, რასაც შათირიშვილი და სხვანი უყენებენ საქართველოს ეკლესიას, თითქოსდა, მისი პრორუსული ორიენტაციის გამო? საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია ყოველთვის ითავისებდა ჩვენი ერის გასაჭირის და შეძლებისდაგვარად შეეწოდა ქვეყანას. ეკლესიის მსახურთ, ქვეყნის მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით, ურთიერთობა ჰქონდათ სხვადასხვა ერისა თუ სარწმუნოების წარმომადგენლებთან. ასეთი ურთიერთობა იყო როგორც აღმოსავლეთის ქვეყნებთან, ისე დასავლეთთან და ჩრდილოეთთანაც. XIII ს. საქართველოს ეკლესიის მწყემსმთავარი მონღოლთა ურდოშიც კი ჩავიდა, რათა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიისთვის ხელშეუხებლობის გარანტია გამოეთხოვა. განა ეს პრომონღოლური ორიენტაციის გამოვლინებად შეიძლება

მივიჩნიოთ? ასეთი ურთიერთობები სარწმუნოებრივ კომპრომისებს არ გულისხმობდა. და თუკი ამგვარი რამ ხდებოდა, ეს იყო გამონაკლისი და ყოველთვის იგმობოდა. ამის საილუსტრაციოდ სულხან-საბას მაგალითიც კმარა. ამჟამადაც საქართველოს მართლმადიდებელმა ეკლესიამ გაითვალისწინა რომ რომის პაპის ვიზიტს პოლიტიკური თვალსაზრისით მეტად მნიშვნელოვნად თვლიდნენ საქართველოს ხელისუფლება და დასავლეთის პოლიტიკური თუ დიპლომატიური წრეების წარმომადგენლები. მხედველობაში იქნა მიღებული ისიც, რომ ახლად დამოუკიდებლობამოპოვებული პატარა ქვეყნისათვის მეტად მნიშვნელოვანია მსოფლიო საზოგადოებრიობის ყურადღების ცენტრში მოქცევა. ყოველივე ამას ემატებოდა ჩრდილოეთ კავკასიაში შექმნილი საომარი ვითარება და რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის გამწვავება, რომელიც საქართველოს ჩრდილოელი მეზობლის მხრიდან გარკვეული საფრთხეში აგდებს, ამიტომ საქართველოს პრეზიდენტის მიერ რომის პაპის იოანე-პავლე II მოწვევას საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის უწმიდესისა და უნეტარესის ილია II დასტურიც დაერთო. საქართველოს საპატრიარქოს ჟუბლიკაციებში არ იყო გამახვილებული ყურადღება ვატიკანის პოლიტიკის იმ ასპექტებზე, რაც მთელი მართლმადიდებელი სამყაროს პროტესტს იწვევს. პაპი ეკლესიამ სტუმართმოყვრულად მიიღო, ისე როგორც ეს ქართულ და მართლმადიდებლურ ტრადიციას ეკადრება. ეს ყველაფერი სწორედ ჩვენი ერის ინტერესების გათვალისწინებით გაკეთდა, მაგრამ, ამავე დროს, არ დარღვეულა სარწმუნოებრივი სიწმიდის დაცვის სპლერები, რასაც მართლმადიდებელი ეკლესიის ტრადიცია მოითხოვს. ამგვარი ტრადიციის მაგალითად მსოფლიო მართლმადიდებელი ეკლესიის მხოლოდ ერთ კანონს მოვიყვანო. "მწვალებლებთან და განდგომილებთან ერთად ლოცვა არ შეიძლება" (ლაოდიკიის კრების 33-ე კანონი). იქნებ საქართველოში სხვაგვარი დამოკიდებულება იყოს სარწმუნოებრივი სიწმიდის დაცვისათვის? ამ მხრივ ნიშანდობლივია ღირსი მამა შიო მღვიმელის ცხოვრებაში აღწერილი ერთი ეპიზოდი: ქართლის კათოლიკოსი სარმიანე ჯიარებს ეგვიპტიდან ჩამოსულ უცხოელებს, ისე, რომ არ გამოეკითხავს მათი აღმსარებლობას. უცხოელები მწვალებლები აღმოჩნდებიან. ძილში კათოლიკოსს გამოეცხადებიან წმიდა კირილე ალექსანდრიელი და ღირსი მამა შიო მღვიმელი, რომლებიც მას მკაცრად ამხელენ სარწმუნოებრივი ცდომილების გამო. ეკლესიის საჭეთმკყრობელი უდიდეს სინანულში ვარდება და მარხვითა და ლოცვით ორმოცი დღის განმავლობაში პატიებას ითხოვს ღვთისაგან. მისთვის ლოცულობენ სხვა მღვდელმთავრებიც, რის შედეგადაც სარმიანე კათალიკოსი ახლი ჩვენების ღირსი ხდება, საიდანაც შეიტყობს, რომ წმიდა კირილესა და წმიდა შიოს მეოხებით შეცოდება ეპატია, მაგრამ ამავე დროს იღებს მკაცრ გაფრთხილებას, რომ მომავალში მსგავსი რამ არ გაიმეოროს. "... მომიციეს შენდობა

და არქუთ, რათა ამიერიტგან ეკრძალოს". როგორც პირველ, ისე მეორე გამოცხადებას კათოლიკოსი ეპისკოპოსებს მოუთხრობს და არა მარტო იმიტომ, რომ მისთვის ილოცონ, არამედ იმისთვისაც, რომ ეს მათთვისაც მაგალითი იყოს. რუის-ურბნისის კრებამაც მკაფიოდ დააფიქსირა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ანტიერეტიკული პოზიცია. განსაკუთრებით მკვეთრია ამ მხრივ "ძეგლის წერის" დასკვნითი ნაწილი, შეგვიძლია მაგალითები კიდევ გაგვეგრძელებინა. გარდა ცილისწამებისა და აშკარა ტენდენციურობისა, ზაზა შათირიშვილი ფაქტობრივ შეცდომებსაც უშვებს. I. "წმ. გიორგი ათონელმა კონსტანტინეპოლის პატრიარქის წინაშე შესანიშნავად დაიცვა ლათინთა ადათები". როგორც ზემოთ ვნახეთ, ჯერ ერთი, ეს არ იყო ლათინთა ადათების დაცვა და თანაც ეს მოხდა იმპერატორ კონსტანტინე დუკას (დუკიწის) წინაშე. II. სტალინისათვის წესი პატრიარქ სერგის კი არა აუგია, რომელიც ამ დროს დიდი ხნის გარდაცვლილი იყო, არამედ პატრიარქ ალექსი I. III. "გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება" შატბერდის კრებულში არ არის მოთავსებული. ამის თქმა ფილოლოგის დიპლომის მქონე პირისთვის მეტად უხეში შეცდომაა. ასეთი ადამიანი ეკლესიის მთელ მრევლს გაუნათლებლობას აბრალბს!. თუმცა პიროვნებისათვის, რომელიც თვლის, რომ გლობალურ საკითხებსაა შეჭიდებული, ასეთ "წვრილმანებს", ალბათ, მნიშვნელობა არა აქვს. როგორც ვხედავთ, ყველა ზემოაღნიშნული ბრალდება, რომელიც საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის მისამართითაა გამოთქმული, იმდენად უსაფუძვლო და აბსურდულია, რომ შეიძლებოდა მისთვის პასუხიც არ გაგვეცა, მაგრამ რადგანაც საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიისა და ზოგადად მართლმადიდებლობის წინააღმდეგ მიმართულმა მტრულმა დამოკიდებულებამ აშკარა ტენდენციის ხასიათი მიიღო და, თანაც, ამგვარი პუბლიკაციები რელიგიურ საკითხებში ნაკლებად გათვითცნობიერებულ საზოგადოებაზეა გათვლილი, იძულებული ვართ მსგავსი გამოხდომები უპასუხოდ არ დავტოვოთ, რათა თავიდან ავიცილოთ საზოგადოების დეზინფორმაცია.

საქართველოს საპატრიარქოს პრესცენტრი
გაზეთი "კავკასიონი" №46, 8-14 დეკემბერი, 1999 წელი

ეკლესია თუ სტალინური მართლმადიდებლობა

24 ნოემბრის გაზეთ "კავკასიონში" გამოქვეყნდა ზაზა შათირიშვილის წერილი "რომის მისია და სტალინური მართლმადიდებლობა". წერილის ავტორი საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას ისტორიულ პერსპექტივაში განიხილავს. საინტერესო ისტორიული ექსკურსების, დაკვირვებების და ანალიზის შედეგად ის მიდის დასკვნამდე, რომ დღევანდელ საქართველოს ეკლესიას არაფერი აქვს საერთო არც XII და არც XVII საუკუნეების სულიერებასთან და ტრადიციებთან, რომ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია "იქცა სტალინის მიერ დაშვებული საბჭოური ნაციონალიზმის ერთ-ერთ ნიშნად"; რომ დღევანდელ ეკლესიას შეადგენს "ერთ მხარეს, რბილად რომ ვთქვათ, კონფორმისტული საბჭოთა წარსულის მქონე ისტებლიშმენტი, ზოლო მეორე მხარეზე – ახლადმოქცეული ახალგაზრდობა, რომელსაც არანაირი განათლება არა აქვს, რომელმაც წესიერად არც ძველი ქართული იცის და არც საკუთარი ქვეყნისა და ეკლესიის ისტორია. სწორედ ამის გამო მისი მართვა ძალიან იოლია."

ამ დასკვნებს ნამდვილად ვერ დავეთანხმებით და ჩვენს წერილში მათ გაბათილებას ვეცდებით, მაგრამ მთავარი მიზანი არ არის მხოლოდ წერილზე პასუხის გაცემა. ზაზა შათირიშვილმა საინტერესო კითხვები დასვა და საინტერესო ისტორიული მაგალითები განიხილა. ეს საკითხები აქტუალურია და მათი ყოველმხრივი განხილვა მეტად საშუარსაქმედ მიგვაჩნია.

თანაც ჩვენი ეკლესიის კრიტიკა არა მარქსისტულ-კომუნისტურ-ათეისტური, არამედ ლიბერალური პოზიციებიდან შედარებით ახალი მოვლენაა. ყოველ შემთხვევაში, ჩვენი საუკუნის 20-იანი წლებიდან 90-იან წლებამდე მსგავსი რამ არ ყოფილა. ზაზა შათირიშვილის წერილი ამგვარი კრიტიკის შესანიშნავი ნიმუშია. ამიტომ, ამ ასპარეზზე პაექრობა განსაკუთრებით საინტერესოდ გვეჩვენება.

რაც შეეხება ზაზა შათირიშვილის მიერ მოხმობილ ისტორიულ მაგალითებს, თუ მათ ყურადღებით გავაანალიზებთ, კონტექსტიდან არ ამოვადგებთ და, რაც მთავარია, თუ თვით ამ ისტორიული წყაროების მოყვანისას უზუსტობებს არ დავუშვებთ, მათგან სულ სხვა, ხანდახან დიამეტრალურად საპირისპირო დასკვნების გაკეთება შეიძლება.

ქრისტიანული სტუმართმოყვარება თუ ანტიკათოლიკური ისტერია?

"რომის პაპის კნიტიმა საკმაო აჟიოტაჟი გამოიწვია როგორც საქართველოში, ისე მის ფარგლებს გარეთ... საქართველოს ეკლესიამ მის-

თვის ჩვეულ ორმაგ სტანდარტს მიმართა, ერთი მხრივ – ისტაბლიშმენტის დონეზე – იოანე პავლე II-ს მიესალმა, როგორც საპატიო სტუმარს, ხოლო მეორე მხრივ – თავის მრევლს აუკრძალა კათოლიკურ მესაზე დასწრება. აქედან სულ ცოტა ის მაინც გამომდინარეობს, რომ ჩვენ საპატრიარქოს ედუარდ-გიორგი შევარდნაძე, ზურაბ ჟვანია, ვაჟა ლორთქიფანიძე, მიხეილ სააკაშვილი და სხვანი თავის სამწყსოს წევრებად არ მიაჩნია."

"თუკი მკითხველი გაეცნობა დოკუმენტებს, რომლებშიც ასახულია ქართულ-კათოლიკური ურთიერთობები, იგი ნახავს სტუმართმოყვარებას, აღფრთოვანებას, გაუგებრობას, დაძაბულობას, აღიარებას და ა.შ. ვერ ნახავს ერთადერთ რამეს – იმ ისტერიას, რომელიც დღეს სუფევს ე.წ. მართლმადიდებელ მრევლში"

(ზაზა შათირიშვილი, "კავკასიონი", 24.XI.99)

საპატრიარქოს პრეს-სამსახურმა მესის წინა საღამოს საინფორმაციო საშუალებებით მართლაც გაავრცელა ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ საეკლესიო კანონების მიხედვით, მართლმადიდებელთათვის სხვა კონფესიის წარმომადგენლებთან ერთად ზიარება და თანალოცვა დაუშვებელია. ეს ინფორმაცია სწრაფად გავრცელდა და ეჭვგარეშე იყო, რომ საპატრიარქო მართლმადიდებლებს მოუწოდებდა, თავი შეეკავებინათ რომის პაპის მესაზე დასწრებისაგან.

მიუხედავად იმისა, სწორი იყო თუ არა გავრცელებული ინფორმაცია საეკლესიო-კანონიკური თვალსაზრისით, თვით ეს ქმედება დიდი შეცდომა იყო, უპირველეს ყოვლისა, თვით საეკლესიო ტრადიციიდან გამომდინარე (ამის დასაბუთება სცდება ჩვენი წერილის თემატიკას და მას სხვა ადგილას მოვიტანთ).

მაგრამ ამ შემთხვევაში ტექნიკური მხარე უფრო მნიშვნელოვანია. როგორც ხდება ხოლმე, ეს გადაწყვეტილება და შესაბამისი ტექსტის შედგენა ნაუცბათევად, სპონტანურად განხორციელებულა, თანაც ისეთ დროს, როდესაც პატრიარქი აშკარად მოუცლელი იყო და შესაძლოა არც იმყოფებოდა საპატრიარქოში (იმ დღეს ის ჯერ აეროპორტში, შემდეგ სვეტიცხოველში მასპინძლობდა პაპს). ეს იმაზე მეტყველებს, რომ საზოგადოებასთან ურთიერთობა (პაბლიკ რელეიშნ) არც თუ კარგად არის აწყობილი და ამ სფეროში საპატრიარქო სახელმწიფო უწყებებსაც კი ბევრად ჩამორჩება.

მაგრამ იყო კი საქართველოში ანტიკათოლიკური ისტერია, რომლის შესახებაც ზ. შათირიშვილი საუბრობს? თუ თვალს გადავაკლებთ პრესას და გავისწვინებთ ტელეგადაცემებს, რასაკვირველია, გარკვეული ისტერია იყო, მაგრამ მხოლოდ სამღვდელოებისა და მრევლის ერთ ნაწილში. იყო საპი-

რისპირო მაგალითები, როდესაც სამღვდლო პირი თუ ეკლესიის აქტიური წევრი მხურვალედ მიესალმებოდა პაპის ვიზიტს (იხ. თუნდაც დეკ. ბასილი კობახიძის წერილი "კავკასიონში"). მრევლის და სამღვდლოების უმეტესობა კი საერთოდ არ გამოხატავდა თავის დამოკიდებულებას და არავითარი საბუთი არა გვაქვს ვივარაუდოთ, რომ ისინი ფარული ანტიკათოლიკური ისტერიით არიან შეპყრობილნი. საერთოდ, საზოგადოებაში არსებული ე. წ. ჩუმი უმრავლესობა, რომელიც არ გამოდის არც დემონსტრაციებზე და არც გაფიცვებს აწვობს, მნიშვნელოვანი ძალა და ფაქტორია ნებისმიერი საზოგადოებისთვის. რატომღაც ეკლესიაში ასეთი ჩუმი უმრავლესობის (შესაძლო) არსებობას სრულებით არ ითვალისწინებენ ლიბერალი კრიტიკოსები. არადა, თვით ქრისტიანობა, თავმდაბლობის ქადაგებით, ხელს უწყობს ამგვარი "უმრავლესობის" არსებობას.

თვით ის ფაქტი, რომ საქართველოს ეკლესიის მეთაურმა რომის პაპი საქართველოში მოიწვია, შეხვდა მას აეროპორტში, უმასპინძლა მას საპატრიარქოსა და სვეტიცხოველში – ანტიკათოლიკურ ისტერიას არ ჰგავს. იმ მძიმე შემოტევასაც თუ გავითვალისწინებთ, რომელსაც საპატრიარქო მრევლისა და სამღვდლოების რადიკალურად განწყობილი ნაწილისაგან 1997 წლიდან მოყოლებული განიცდის, პაპის ვიზიტთან დაკავშირებით საპატრიარქოს ქმედებები სხვა კუთხით წარმოგვიჩნდება.

მაგრამ, ღაუჭშვით, შევკრიბეთ ყველა ეს "ანტიკათოლიკური" რეციდივები და მოვნათლეთ "ისტერიად". წარმოადგენენ კი ისინი ისეთ ანტიკათოლიკურ და იზოლაციონისტურ მოვლენას, რასაც გასულ საუკუნეებში ვერ შეხვდებოდით? ანუ ზ. შათირიშვილის სიტყვებით, "ნუთუ ყოველთვის ასეთი იდიოსინკრაზიული დამოკიდებულება ჰქონდათ ქართველებს და საქართველოს ეკლესიას კათოლიკე მოძმეებისადმი?"

წერილის პათოსიდან გამოდინარე – არა. ჩვენ კი ვფიქრობთ, რომ ამ მხრივ პრინციპულად არაფერი შეცვლილა.

სულიერი ერთიანობა 1054 წლის განხეთქილების შემდეგ

"თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ პირველი სქიზმა რომაული და ბიზანტიის (კონსტანტინეპოლის) ეკლესიებს შორის მოხდა 1054 წელს, ე. ი. მეთერთმეტე საუკუნეში, ქართველი ბერები იჩენდნენ თანამედროვე საპატრიარქოს პოზიციიდან გაუგონარ მკრეხელობას და თავიანთ ალაპებში შეაქტოვრეტყოს კათოლიკეთა მოსახსენებლები."

(ზ. შათირიშვილი, "კავკასიონი", 24.XI.99)

ნუთუ XII საუკუნის ან თუნდაც XVI-XVII ისტორიულ საბუთებში უნდა ვეძებოთ საქართველოს ეკლესიის კათოლიკეთან ურთიერთობის განსხვავებული პრაქტიკა? სულ რაღაც 10-15 წლის წინ ჩვენს ეკლესიებში ხდებოდა კათოლიკეებთან ერთობლივი ღოცვები, კათოლიკე სასულიერო პირები საკურთხეველში ღმრთისმსახურებაზე ესწრებოდნენ (იხ. თუნდაც ჟურნალის "ჯვარი ვახისა" იმდროინდელი ნომრები), ამბობენ, რომ კათოლიკეებს აზიარებდნენ კიდევ. ასეთ შემთხვევაში ზ. შათირიშვილის მიერ XII საუკუნის აღაპების მოტანა ნამდვილად ზედმეტი შრომაა. კათოლიკეებთან 10-15 წლის წინანდელი ერთობლივი ღოცვები სიონის ტაძარში და იმავე საპატრიარქოს მიერ 8 ნოემბერს გავრცელებული ინფორმაცია იმდენად დიდ კონტრასტს წარმოადგენს, რომ მასთან ნამდვილად ფერმკრთალდება შათირიშვილის ისტორიული დაპირისპირებები.

თავად 1054 წლის სქიზმა და მასთან დაკავშირებული მოვლენები მეტად რთული და წინააღმდეგობრივია. საკუთრივ დოგმატურ საკითხებში ჭარბად ერეოდა საეკლესიო ტრადიციათა არადოგმატური განსხვავებები, პოლიტიკური და საეკლესიო-პოლიტიკური საკითხები, რომ არაფერი ვთქვათ ადამიანურ სისუსტეებზე, სულმოვლეობაზე, და უცოდინრობაზე. აქ ნამდვილად არ არის საშუალება ამ ისტორიის წვრილად განხილვისა. ვიტყვით მხოლოდ უმთავრესზე, რაც ჩვენს თემას შეეხება.

ზაზა შათირიშვილის სიტყვებით, ეს იყო პირველი სქიზმა, რაც, რასაკვირველია, შეცდომაა. სქიზმა რომსა და აღმოსავლეთს შორის არაერთგზის იყო. ზოგიერთი მათგანი ათწლეულების მანძილზე გრძელდებოდა. ეკლესიის ისტორიკოსების გამოთვლით, კონსტანტინეს ეპოქიდან მეშვიდე მსოფლიო კრებამდე (IV-VIII საუკუნეები) აღმოსავლეთი და დასავლეთი, საერთო ჯამში, 202 (ორას ორი) წელი იყვნენ სქიზმაში ერთმანეთის მიმართ. IX საუკუნეში მოხდა ცნობილი სქიზმა კონსტანტინოპოლში ფოტის პატრიარქოსის დროს.

1054 წლის განხეთქილება აღიქმებოდა, როგორც ერთ-ერთი დროებითი განყოფა ორ კათედრას შორის, რომელიც ადრეც არაერთგზის მომხდარა და შემდეგ დაძლეულა. საეკლესიო კავშირები ყველგან და მეფსეულად არ გაწყვეტილა და ვერც გაწყდებოდა. ასე რომ, წმ. გიორგი მთაწმიდელის მიერ რომის ეკლესიის, როგორც ჭეშმარიტად ქრისტიანულის, დაცვა XI საუკუნის მიწურულს და ქართველი ბერების მიერ ტაძრულ რაინდთა მოხსენიება არ იყო სპეციფიკურად ქართული ფენომენი. იმავეს აცემდნენ ბერძნები, ქრისტიანი არაბები და სლავები (ანტიოქიის პატრიარქი პეტრე, თეოფილაქტე ბულგარელი და სხვ.). არ წყდებოდა აქტიური მცდელობა, გადაელახათ განხეთქილება საღვთისმეტყველო-იერარქიულ დონეზე.

ამასთანავე, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ 1054 წლის სქიზმის მთავარი მოქმედი პირების, პაპის ლეგატის ჰუმბოლტის და კონსტანტინოპოლის

პატრიარქის, მიქეილ კერულარიოსის ერთმანეთის მიმართ ქმედებები და პრეტენზიები კრიტიკას ვერ უძლებს. მოგვიანებით ისინი ბუნებრივად მოიხსნა, როგორც არაარსებითი (როგორცაა, მაგალითად – საფუარიან პურზე უნდა ჩატარდეს წირვა თუ უსაფუაროზე, დასაშვებია თუ არა შაბათის მარხვის რომაული ტრადიცია, როგორი პატივით უნდა მიიღონ პაპის ლეგატი და მისი.). სამაგიეროდ, დარჩა და გამოიკვეთა ის მნიშვნელოვანი განსხვავებები, რომლებიც დაფარული იყო და რომლებიც დღემდე აშორებს ამ ორ ეკლესიას, როგორცაა სწავლება სულიწმიდის შესახებ (მრწამსში კათოლიკეთა მიერ შეტანილ დამატებიდან გამომდინარე) და სწავლება ეკლესიის შესახებ (კერძოდ, რომის პაპის ადგილი და მნიშვნელობა ეკლესიაში).

სქიზმა მხოლოდ მომდევნო, ჯვაროსნული ლაშქრობების ეპოქაში გადაიზარდა საბოლოო განყოფისა და რელიგიურ-ეროვნულ სიძულვილში. კარგად არის ცნობილი, რით დამთავრდა ჯვაროსანთა მეოთხე ლაშქრობა 1204 წელს: კონსტანტინოპოლის აღება, მისი გაძარცვა, მართლმადიდებელთა სიწმიდეების შეგინება და აღმოსავლეთში 60-წლიანი "ლათინური იმპერიის" დაარსება. ამ დროიდან მოყოლებული, განხეთქილება საეკლესიო ცხოვრებაში მოქმედი რეალური ფსიქოლოგიური ფაქტორია და არა მხოლოდ ღვთისმეტყველთა და იერარქთა მსჯელობის საგანი. სიტყვები "ლათინი" აღმოსავლეთში და "ბერძენი" დასავლეთში გახდა მტრის, მწვალებლისა და ბოროტების სინონიმები.

რუსეთის მართლმადიდებელ სამთავროებსა (მაშინ უკრაინელთა და ბელორუსთა წინაპრებიც რუსებად იწოდებოდნენ) და მათ მეზობელ კათოლიკეებს (სლავებსა თუ გერმანელებს) შორის ამგვარი სიძულვილის უშრეტი წყარო იყო XIII-XIV საუკუნეების გაუთავებელი ომები და ჯვაროსნული ლაშქრობები.

სხვათა შორის, მიზეზი იმისა თუ რატომ არ შეხვდა რუსეთის პატრიარქი ალექსი რომის პაპს, არის დასავლეთ უკრაინაში არსებულ უნიატთა და მართლმადიდებელთა შორის არსებული პრობლემები. ანუ საქმე გვაქვს ისევ ყოფით და ფსიქოლოგიურ დონეზე არსებული პრობლემებთან და არა დოგმატურ განსხვავებებთან.

მაგრამ, მოდით, ისევ ქართველებს დავუბრუნდეთ. საქართველოს მეზობლად არ ჰყოლია კათოლიკური სამეფო, არც ჯვაროსნებს მოუღწევიათ ჩვენამდე. კათოლიკურ სამყაროსთან უშუალო შეხება არ ხდებოდა. თავდაპირველად ჩვენს შორის დასუსტებული ბიზანტია იყო, ხოლო მოგვიანებით ოსმალეთი. ამის გამო საქართველომ, განსხვავებით სხვა მართლმადიდებელი ქვეყნებისგან, შეინარჩუნა XI-XII საუკუნეებში არსებული ურთიერთობა დასავლეთთან. ამის გაგების მნიშვნელობა უსაზღვროდ დიდია.

ამით აიხსნება კათოლიკეებთან კეთილი ურთიერთობის ყველა მაგალითი. საქართველოს ეკლესია აღმოსავლეთი, მართლმადიდებელი ეკლესიის განუყოფელი ნაწილი იყო. მაგრამ ის, სხვათაგან განსხვავებით, თავისუფალი იყო სიძულვილისგან და ურთიერთგაუცხოებისგან, რომელსაც ჰქონდა პოლიტიკური, ფსიქოლოგიური, მაგრამ არა საღვთისმეტყველო საფუძველი.

სწორედ ამიტომ აქვს უდიდესი პოტენციალი რომის კათოლიკურ ეკლესიასა და საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის ურთიერთობებს. საქართველოს ეკლესიას შეუძლია დიდი წვლილი შეიტანოს იმაში, რომ ამ ორ ქრისტიანულ სამყაროს შორის ჯერ აღდგეს XI-XII საუკუნეების ურთიერთობა, რომელიც თავისუფალი იყო პირადი მტრობისა და სიძულვილისგან და რაც გზას გაუხსნის სერიოზულ საღვთისმეტყველო დიალოგს. ეს ურთიერთობა არ უნდა წარიმართოს სხვა მართლმადიდებელ ეკლესიებთან დაშორების ნიშნით.

საინტერესოა, რომ თვით რომის პაპმა თავისი ვიზიტის დროს წარმოთქმულ სიტყვებში სწორედ ეს სულისკვეთება გამოავლინა. ის არ განიხილავს საქართველოს ეკლესიას საერთო მართლმადიდებელი ეკლესიისგან მოწყვეტით. ის სწორედ მთელ მართლმადიდებელ ეკლესიასთან დაახლოებას ცდილობს სერიოზული და ღია საღვთისმეტყველო დიალოგის გზით. პირველი ათასწლეული ერთობის ათასწლეული იყო, მეორე – განხეთქილების. მესამე ათასწლეულის დამდეგს რომის პაპი ერთობისკენ მოუწოდებს მთელ მართლმადიდებელ ეკლესიას.

400 ფრანგი რაინდი დიდგორის ველზე

"ე.წ. მართლმადიდებელ მრევლს, რაიმენაირი წარმოდგენა მაინც რომ ჰქონოდა საქართველოს ეკლესიის წარსულზე... მაშინ მას არ დასჭირდებოდა შეხსენება, რომ... დავით აღმაშენებლის ლაშქარში 400 ტამპლიერი (კათოლიკური ორდენის რაინდები და არა უბრალო მეომრები) იბრძოდა".

(ზაზა შათირიშვილი, "კავკასიონი", 24.XI.99)

ზაზა შათირიშვილის წერილი მთარეული ისტორიოგრაფიული მითებისა და კლიშეების დარღვევით არის აღბეჭდილი, მაგრამ ამავე დროს, ის ახალ მითებს ქმნის (ან, უფრო სწორად, ზოგიერთ ადრე გამოთქმულ მითს თავის არსენალში იღებს).

ჯვაროსანთა მონაწილეობას დიდგორის ბრძოლაში ბევრი ისტორიკოსი ეჭვის თვალით უყურებს. ცნობები გვხვდება რამდენიმე უცხოურ წყაროში.

სომეხი მემკვიდრე მათეოს ურპაელი ახსენებს 100 ევროპელს, თეოფილე გოტიეს მსგავსი ცნობა ციფრის მითითების გარეშე მოჰყავს. ამასთანავე, დიდგორის ბრძოლის შესახებ არსებული ბევრი წყარო არაფერს ამბობს ევროპელ რაინდებზე. ყველაზე უფრო საგულისხმო ის არის, რომ მათ შორის არის დავითის ისტორიკოსიც.

მაგრამ მთავარი ეს არ არის. დავუშვათ რომ 400 ან 100 რაინდის მონაწილეობა დიდგორის ომში ისტორიული ფაქტია. ნუთუ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ სამხედრო კავშირები, თუნდაც კათოლიკური ორდენის რაინდებთან, სულიერ და კონფესიურ სიახლოვეზე მიუთითებს? ნუთუ სერიოზულად შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ სხვა პოლიტიკური კონიუნქტურის შემთხვევაში ეს 400 რაინდი ითაკილებდა თბილისის ალებას. დიდგორიდან 80 წლის შემდეგ იმავე ორდენის წევრებმა არ ითაკილეს კონსტანტინოპოლის ალება და გაძარცვა.

ან რითაა მსგავსი მსჯელობა უკეთესი იმ მართლმადიდებელ "აპოლოგეტთა" არგუმენტაციაზე, რომლებსაც ლათინთა მიერ მართლმადიდებელთა მოწყვეტა რომის ეკლესიის მწვალებლობის საბუთად მოჰყავთ?

საომარ თემატიკაზე იმასაც ვიტყვით, რომ ქართველებს არც ერთი ომი არ ჰქონიათ კათოლიკურ სამეფოებთან, სამხედრო თანამშრომლობა კი ნამდვილად ჰქონდათ – მაგალითად, ერთობლივი ჯვაროსნული ლაშქრობებისა და ურთიერდამარების პროექტები. მეორე მხრივ, იმავე ქართველებმა არაერთი ომი გადაიტანეს მართლმადიდებელ ბიზანტიასთან. არა მგონია, რომ ეს ქართველთა ლატენტურ კათოლიციზმზე მეტყველებდეს. ეს არა სარწმუნოებითა და კონფესიით, არამედ გეოგრაფიით განპირობებული პოლიტიკური რეალიებია – ანუ გეოპოლიტიკაა, როგორც ჩვენი პოლიტიკოსები იტყვიან.

სულხან-საბა ორბელიანი და მიქაელ არანცი

"ჩვენს წინაპრებს შეიძლება წვერით ეთრიათ სულხან-საბა, მაგრამ არავინ მოუწყობდა ისეთ ობსტრუქციას კათოლიკე ლიტურგისტს, როგორც ამ ათიოდე წლის წინ შესანიშნავ მეცნიერსა და მამას – დიეგო არანცს მოუწყვეს სასულიერო აკადემიის სტუდენტებმა".

(ზაზა შათირიშვილი. "კაკასიონი", 24.XI.99 წ.)

ზაზა შათირიშვილის წერილი ბრწყინვალე სტილით არის დაწერილი. საინტერესო მაგალითებს და ფეხქტურ შედარებებს ელევანტური და მოულოდნელი დასკვნები ცვლის. მოჯადოებულმა მკითხველმა, შეიძლება და-

ფიქრებაც ვერ მოასწროს. არადა, ცოტა რომ შეეცადოთ და ზემოთ მოყვანილ შედარებას დაუფიქრდეთ, აშკარად დავეჭვდებით: მაინც რატომ ღაინდობდნენ კათოლიკე ლიტურგისტ მიგელ დიეგო არანცს ჩვენი წინაპრები, რომელთაც სულხან-საბა წვერით ათრიეს?

ზემოთ მოყვანილ ციტატას მოსდევს:

"ასე რომ, როგორც სხვა ინსტიტუციების შემთხვევაში, ისე ეკლესიასთან დაკავშირებით, უნდა ვაღიაროთ, რომ ჩვენი ისტორიული მემკვიდრეობა დიდი ხანია გაწყდა..."

არა, არ გაწყვეტილა. არანცთან დაკავშირებული ობსტრუქცია საბას წვერით თრევის ტრადიციის გაგრძელებაა სხვა ისტორიულ პირობებში.

აქაც, უნდა ითქვას, რომ ობსტრუქციის მომწყობნი უმცირესობას წარმოადგენდნენ.

ქეთევან წამებული და კათოლიკე ბერები

"ერთ-ერთი ამ ორდენის წარმომადგენლებმა ჩამოასვენეს საქართველოში ქეთევან წამებულის წმიდა ნაწილები, რომელიც მოწამეობრივი აღსასრულის წინ კათოლიკე მამამ აზიარა".

(ზაზა შათირიშვილი. "კავკასიონი", 24.XI.99 წ.)

აქაც უზუსტობაა. კათოლიკე მამის მიერ ქეთევან დედოფლის ზიარება აშკარა ექსტრაპოლაციაა. აი, რას ვკითხულობთ წერილში, რომელიც ავგუსტინელმა ბერებმა 1640 წელს პროპაგანდას (მისიონერულ ცენტრს) გაუშვანეს 1640 წელს: "...

უნდა ვიფიქროთ, რომ დედოფალი ცაში იმყოფება და ტკბება ღვთის მიერ ბოძებული დიდებით, რადგან, მიუხედავად თავისი მართლმადიდებლობისა, დიდი სიყვარულით იყო განმსჭვალული წმიდა კათოლიკური ეკლესიისა და ყველა ლათინის მიმართ, რასაც მათივე შემწეობით ამჟღავნებდა. ისე კარგი ურთიერთობა ჰქონდა ჩვენთან, წარმოუდგენელია წინააღმდეგი ყოფილიყო კათოლიკური ეკლესიისა" (იხ. თამარაშვილთან. ქართული ეკლესია დასაბამიდან დღემდე. თბ. 1995, გვ. 539). ცხადია, რომ წერილის ავტორი და ქეთევან დედოფლის წამების თვითმხილველი, რომელიც ცდილობს დედოფლის კათოლიკური ეკლესიასთან სიახლოვე დაამტკიცოს აუცილებლად ასწენებდა დედოფლის ზიარებას, ასეთი რამ რომ მომხდარიყო.

აღნიშნული კათოლიკე ბერების მცდელობის მიუხედავად, რომში ქეთევანი წმიდა მოწამედ არ შერაცხეს. ამის მიზეზი მარტივია – ქეთევანი რომისთვის სქიზმატად რჩებოდა. ისიც ვერ მოხერხდა, რომ ქეთევან დე-

დოფალი, როგორც ქრისტესთვის წამებული კათაქმეველი, შეერაცხათ წმინდანად.

ქეთევან დედოფლის წამებასთან დაკავშირებული ამბები გადმოცემულია რობერტ გულბენკიანის შესანიშნავ გამოკვლევაში, რომელიც ამ თხუთმეტი-ოდე წლის წინ ქართულ ენაზეც გამოიცა.

ქეთევან დედოფლის კათოლიკე ბერებთან ურთიერთობის მაგალითი მეტად საყურადღებოა. ეს ურთიერთობა გვაბრუნებს სწორედ გიორგი მთაწმინდელის ეპოქაში, როდესაც, ერთი მხრივ, ოფიციალურად გაწყვეტილი იყო საეკლესიო ერთობა, მაგრამ ურთიერთობა არ იყო დამძიმებული მტრობითა და ადამიანური შუღლით და ერთობის სრულ აღდგენას ბევრი დიდი იმედით მოელოდა.

ქეთევან დედოფლი და კათოლიკე ბერები არ ეზიარებოდნენ ერთად იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ არ იყო ერთობა ეკლესიებს შორის, ხოლო ლოკალურად ამ ერთობის აღდგენა მათ არ შეეძლოთ. ამავე დროს, ქეთევან დედოფალს და კათოლიკე ბერებს კეთილგანწყობა, მეგობრობა და სიყვარული აკავშირებდათ.

დღეს ბევრი საყვედურობს მართლმადიდებლებს, რომ ისინი არატოლერანტობას და სიყვარულს იჩენენ, როდესაც კათოლიკეებთან ერთად არ სურთ ღვთისმსახურებაში მონაწილეობა. ისინი ყურად არ იღებენ იმ არგუმენტს, რომ ჯერ სარწმუნოებაში უნდა მივაღწიოთ ერთობას და შემდეგ ღვთისმსახურებაში. ანუ, დაუშვებელია, რომ გარეგნული ერთობის მიღწევის სურვილი ჭეშმარიტებაზე მაღლა დადგეს. სწორედ ქეთევან დედოფლის ეს ზომიერება და ყოველი უკიდურესობისგან თავისუფლება უნდა გაითვალისწინონ როგორც მართლმადიდებელი ეკლესიის თავგამოდებულმა დამცველებმა, ისე მათმა კრიტიკოსებმა.

"თუკი მკითხველი გაცნობა დოკუმენტებს, რომლებშიც ასახულია ქართულ-კათოლიკური ურთიერთობები, იგი ნახავს სტუმართმოყვარებას, აღფრთოვანებას, გაუგებრობას, დაძაბულობას, აღიარებას და ა.შ. ვერ ნახავს ერთადერთ რამეს – იმ ისტერიას, რომელიც დღეს სუფევს ე.წ. მართლმადიდებელ მრევლში. აი, აქ კი ნამდვილად ღირს მთავარი შეკითხვის დასმა – როდის იწყება ეს ანტიკათოლიკური ისტერია საქართველოში?"

ზაზა შათირიშვილი. "კაკეასიონი", 24.XI.99

აი, მთავარი შეკითხვა, რომელიც ზაზა შათირიშვილმა თავის წერილში დასვა. ავტორისათვის მნიშვნელოვანია უპრეცედენტო "ანტიკათოლიკური ისტერიის" მაგალითზე დაამტკიცოს, რომ დღევანდელ საქართველოს მართლ-

მადიდებელ ეკლესიას არაფერი აქვს საერთო გასული საუკუნეების ეკლესიასთან. ამის შემდეგ ავტორი დღევანდელ ეკლესიას სტალინის რეჟიმის მიერ განსაზღვრულ სტრუქტურად აცხადებს. როგორც შევეცადეთ გვეჩვენებინა, ამ ტოტალური განსხვავების დამტკიცება შეუძლებელია თვით ზ. შათირიშვილის მიერ მოყვანილი მაგალითებიდანაც კი. საქართველოსა და მისი ეკლესიის კათოლიკობასთან ურთიერთობის ამსახველი აურაცხელი ისტორიული მასალა იმაზე მეტყველებს, რომ ეს ურთიერთობები არაერთგვაროვანი, რთული და ხშირად წინააღმდეგობრივია. სურვილისამებრ ადვილია სასურველი მაგალითების მოყვანა ამა თუ იმ მოსაზრების გასამაგრებლად, მაგრამ ამგვარი მიდგომა გაუმართლებლად მიგვაჩნია.

"1943 წლიდან, როდესაც სტალინმა აღადგინა პატრიარქობა რუსეთში და ფაქტობრივად განსაზღვრა საქართველოს საკადრო პოლიტიკა, ქართული ეკლესიის ისტორიაში იწყება სრულიად ახალი ეტაპი – იგი ხდება საბჭოთა სახელმწიფოს ისეთივე ნაწილი, როგორიც იყო მწერალთა კავშირი თუ კომპოზიტორთა კავშირი, მშვიდობის დაცვისა თუ უშიშროების კომიტეტები." "სტალინი ძალიან კარგად ხვდებოდა, რომ ნაციონალიზმი და ისტორია სრული ძალით ვერ იმუშავებდა მესამე ელემენტის – ეკლესიის გარეშე. ამიტომაც 1943 წელს მან აღადგინა საპატრიარქო რუსეთში, დაიწყო აკადემიებისა და სემინარიების გახსნა, აღადგინა მღვდელმსახურება ბევრ ეკლესიაში.

" ზაზა შათირიშვილი, "კავკასიონი", 24.XI.99

მართლმადიდებელი ეკლესიის სახელმწიფოს ისეთივე ნაწილად გამოცხადება, როგორც უშიშროების კომიტეტია, მძიმე ბრალდებაა და მას დასაბუთება სჭირდება. მხოლოდ იმის აღნიშვნა, რომ სტალინის ნების გარეშე ეკლესია ვერ აღადგენდა თავის სტრუქტურას, ვერ გახსნიდა ეკლესიებს და სემინარიებს და ა. შ. საკმარისი არ არის. სხვა დასაბუთებას წერილში ვერ ნახავთ. მართლმადიდებელი ეკლესია საბჭოურ რეჟიმში დიდი და რთული თემაა. ადვილია ეკლესიის მთლიანად სახელმწიფოს აპარატად გამოცხადება, ანდა მის საპირისპიროდ, იმის თქმა, რომ ეკლესიაში სრული იდუალება სუფევდა და ის არანაირ კომპრომისზე (მათ შორის მეტად საეჭვოსა და სადავოზე) არ წასულა. ბევრად რთულია ამ პერიოდის სერიოზული და ყოველმხრივი შესწავლა, შეძლებისდაგვარად ყველა ფაქტორისა და ვითარების გათვალისწინება. აქ ჩვენ მხოლოდ შევეცდებით ვაჩვენოთ, თუ რამდენად რთული და წინააღმდეგობრივი გზა გაიარა როგორც საქართველოს, ისევე რუსეთის მართლმადიდებელმა ეკლესიამ.

მაგრამ ჯერ ერთი შენიშვნა საბჭოური ნაციონალიზმის თაობაზე. ზაზა შათირიშვილი საბჭოურ ნაციონალიზმს, რომელიც, მისი აზრით, 30-იანი წლებიდან იღებს დასაბამს, უკავშირებს იმავე რეჟიმის მიერ მართლმადიდებელი ეკლესიის აღზევებას, როგორც ერთი მოვლენის ორ გამოვლინებას. ავტორი წერილის ბოლოს საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას დაშვებული საბჭოური ნაციონალიზმის ერთ-ერთ ნიშნადაც კი აცხადებს. მაგრამ რამდენად მართებულია ასეთი დაკავშირება?

რაც შეეხება საბჭოურ ნაციონალიზმს, შესაძლოა ზაზა შათირიშვილის მსჯელობას დიდწილად დავეთანხმოთ. რასაკვირველია, იმის გათვალისწინებით, რომ ეს ნაციონალიზმი საბჭოური საკმახით იყო მოწოდებული და ინტერნაციონალისტური რიტორიკით დაბალანსებული. გარკვეული აზრით, საბჭოეთი იმთავითვე იყო განსაზღვრული არარუსული ნაციონალიზმის ერთგვარი დაშვებისთვის. ერთ-ერთი უმთავრესი პროპაგანდისტული იარაღი, რომელმაც განაპირობა ბოლშევიკთა გამარჯვება, იყო რუსეთის იმპერიის, როგორც ხალხთა საპყრობილის, კრიტიკა და ერთა თვითგამორკვევის უფლების სრული მხარდაჭერა. რასაკვირველია, ბოლშევიკები სიტყვის გატეხას არასდროს ერიდებოდნენ, მაგრამ ერთგვარი მხარდაჭერა ერთა კულტურული ავტონომიისა (რასაკვირველია, დოზირებულად და დიფერენცირებული მიდგომით), მაინც ხორციელდებოდა. ამით აიხსნება რესპუბლიკისათვის გამოყოფის უფლების დაფიქსირება ყველა საბჭოთა კონსტიტუციაში. პრინციპიალურად ახალი, რაც მართლაც 30-იანი წლებში დაიწყო, იყო რუსული ნაციონალიზმის აღორძინება, რომელიც მანამდე რეაქციად აღიქმებოდა და, ბუნებრივია, იდეენებოდა.

მაგრამ რა კავშირი აქვს საბჭოეთის ნაციონალურ პოლიტიკას მის რელიგიურ პოლიტიკასთან? არავითარი უშუალო კავშირი არ არის. ხელისუფლების მიმართება რელიგიურ გაერთიანებებთან განსაკუთრებული შეუწყნარებლობით გამოირჩეოდა.

ბოლშევიკთა გამარჯვების შემდეგ მართლმადიდებელ ეკლესიას (როგორც რუსეთის, ისევე საქართველოს) არნახული დევნა დაატყდა თავს. ამას რამდენიმე ფაქტორი განაპირობებდა:

1. მართლმადიდებლობა ყველაზე მრავალრიცხოვანი და ძლიერი კონფესია იყო ქვეყანაში და ის ძველი რეჟიმის იდეოლოგიურ დასაყრდენად აღიქმებოდა.

2. თვით ბოლშევიკთა იდეოლოგია დაუფარავად ამართლებდა ყველა საშუალებას მიზნის მისაღწევად (გავისხენოთ ლენინის მორალური მოძღვრება: ზნეობრივია ის, რაც კომუნისტების გამარჯვებას ემსახურება). ამ მოძღვრების თანახმად ასიათასობით საეკლესიო მოღვაწისა და მორწმუნის დახვრეტა ზნეობრივად სავსებით გამართლებულია.

3. ბოლშევიკები პირველები იყვნენ, ვინც შეეცადა ტოტალური კონტროლი გაეგრძელებინა არა მარტო ქვეშევრდომთა სხეულებზე და ქმედებებზე, არამედ მათ სულებზეც. ამიტომ კომუნისტები ვერავითარ რელიგიას ვერასდროს ვერ იუფებდნენ.

რაც არ უნდა დიდი ყოფილიყო სახელმწიფოს მხრიდან ეკლესიაზე კონტროლი, ეკლესია მაინც წარსულის გადმონაშთად აღიქმებოდა. ამიტომ სისტემა ადვილად ეგუებოდა ეკლესიაში მოსიარულე მოხუც ქალებს, მაგრამ ვერ ეგუებოდა ახალგაზრდებს და მსგავს გამოვლინებებს უპირისპირებდა დაჯერებს 30-იან წლებში და კომკავშირულ-ათეისტური მუშაობის გაძლიერებას ხრუმჩოვისა და ბრეჟნევის პერიოდში.

მაგრამ, მოდით, სტალინურ ეპოქას დავუბრუნდეთ. ეკლესიის დევნის პირველი და ყველაზე უმოწყალო ტალღა, როგორც ყოველთვის, სამსჯავროს ჰგავდა, რომელიც განჰყოფს ღვარძლსა და იფქლს. ერთი მხრივ, აურაცხელმა ქრისტიანმა თავი დადო სარწმუნოებისთვის, მეორე მხრივ, ბევრმა სულმოკლეობა გამოიჩინა და სარწმუნოებას განუდგა.

მაგრამ ასეთი ინტენსიობის დევნა არ შეიძლება უსასრულოდ გაგრძელდეს. ქრისტიანობის მთლიანად ამოძირკვა ვერ მოხერხდებოდა და ამიტომ ხელისუფლება იძულებული იყო ტაქტიკა შეეცვალა. ეკლესია დილემის წინ იდგა. ის ან მთლიანად არალეგალურ, იატაკქვეშეთის მდგომარეობაში უნდა დარჩენილიყო, ან სახელმწიფოსთან გარკვეული მოლაპარაკებისა და კომპრომისის საფუძველზე თავისი არსებობის ლეგალიზაცია მოეხერხებინა. პირველი გზა, მიუხედავად მისი მიმზიდველობისა, თავისი უკომპრომისობის გამო, მაინც ჩიხს წარმოადგენდა. შეუძლებელია, იატაკქვეშეთის პირობებში მართლმადიდებელმა ეკლესიამ შეინარჩუნოს თავისი სტრუქტურა, ტრადიცია, ღვთისმსახურება და ღვთისმეტყველება. ამგვარმა ჯგუფებმა სწრაფად დაკარგეს კავშირი ხალხის ფართო მასებთან და "უძცირესობის ცხონებით" შემოიფარგლნენ. მართალია, მათ გორბაჩოვის პერიოდამდე მოაღწიეს, როდესაც იატაკქვეშეთიდან დღის სინათლეზე გამოვიდნენ, მაგრამ ამ სინათლეზე გამოჩნდა, რომ ისინი აშკარად აპოკალიფსური სექტების ხასიათს ატარებდნენ.

მიტროპოლიტმა სერგიმ, რომელიც პატრიარქ ტიხონის მემკვიდრედ ითვლებოდა, სხვა გზა აირჩია. ჯერ კიდევ 1927 წელს თანამოაზრე ეპისკოპოსებთან ერთად მან ხელი მოაწერა ხელისუფლებასთან შეთანხმებას ეკლესიის "ლეგალიზაციის" შესახებ. ეკლესია აშკარა კომპრომისზე წავიდა იმ რეჟიმთან, რომელიც მიზნად რელიგიათა სრულ განადგურებას აცხადებდა. ეკლესიამ ლოიალობა გამოუცხადა საბჭოთა ხელისუფლებას, უარი თქვა მის კრიტიკაზე და, ფაქტობრივად, დათანხმდა არ ეღიარებინა ეკლესიის ახალი მოწამეები.

ეს მძიმე კომპრომისი იყო, მაგრამ ჩვენ არა გვაქვს საფუძველი ვიფიქროთ, რომ ამის მიზეზი მიტროპოლიტ სერგის და მისი თანამოაზრეების სულმოკლეობა იყო. თვითონ სერგი სამჯერ იყო დაპატიმრებული 1927 წლამდე და ლეგალიზაციამ პირადად სერგისა და სინოდს არავითარი პრივილეგიები არ მოუტანა და ამის შესახებ ილუზიები მათ არც ჰქონდათ. იმის აღნიშვნაც საკმარისი იქნება, რომ ხელმომწერთაგან სამი ეპისკოპოსი მომდევნო წლებში დახვრიტეს. დევნა გრძელდებოდა.

მიტროპოლიტი სერგის მიზანი არა საკუთარი თავის, არამედ ეკლესიის გადარჩენა იყო, მართვის მისეული რთული სტრუქტურითა და ღვთისმსახურებით. ის სრულიად შეგნებულად ფიქრობდა უმრავლესობაზე და არა უმცირესობაზე. მართლმადიდებელმა ეკლესიამ, მისი ეპისკოპატის აუცილებელი სამოციქულო ხელდასხმით, მეგვიდრეობით მიღებული მდიდარი ღვთისმსახურებით, ღვთისმეტყველებითა და კანონიკით, შეუძლებელია ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე იარსებოს როგორც დევნილმა სექტამ.

XVII საუკუნის რუსულმა მეძველესტილეობამ ეს ნათლად აჩვენა. სულ რაღაც ორი თაობის შემდეგ ეს მოძრაობა დაიშალა უამრავ სხვადასხვა ჯგუფად, რომელთა წიაღში არათუ მცირე დარღვევები (რომელთა გამოც ისინი განუდგნენ ოფიციალურ ეკლესიას) გაჩნდა, არამედ ისეთი წარმოდგენელი გადახრებიც, როგორიც არის მურაბიანი წყლით ზიარება და მისთანები.

აქ სხვა უმნიშვნელოვანესი კითხვაც დგება: საჭიროა კი საერთოდ საეკლესიო "ორგანიზაცია", როდესაც მას საშუალება არა აქვს სიმართლე თქვას და იძულებულია იცრუოს; თანაც იცრუოს არა მარტო პოლიტიკურ სფეროში, როდესაც ის სტალინურ ტირანიას იცავდა, არამედ იცრუოს საკუთარი თავის შესახებ, როდესაც ის უარს ამბობს საკუთარ მოწამებებზე. ეს საშინელი სულიერი დილემა და ამ კითხვებზე მარტივი პასუხები არ არსებობს.

დილემის წინაშე არაერთხელ დადგა საბჭოთა ხელისუფლებაც, რომელსაც, რასაკვირველია, ნებისმიერ დროს შეეძლო გაენადგურებინა ეკლესიის სტრუქტურა, ან განხეთქილებების პროვოცირება მოეხდინა, მაგრამ ამით ქრისტიანობას ვერ გაანადგურებდა. ქრისტიანები დაიშლებოდნენ უამრავ მცირერიცხოვან ჯგუფებად, რომელთა გაკონტროლება შეუძლებელი იქნებოდა. გარკვეულ ეტაპზე ხელისუფლებამ გადაწყვიტა მისთვის უმცირესი "ბოროტება" აერჩია და ერთიანი და ორგანიზებული ეკლესიის არსებობა დაეშვა და მთელი ყურადღება მის გაკონტროლებაზე გადაეტანა.

მართალია, 30-იან წლებში დევნა მთელი სიმძიმით გრძელდებოდა და ხელისუფლება სრულიად უგულვებელყოფდა ეკლესიასთან დადებულ ხელშეკრულებას, მაგრამ 1943-45 წლებში სიტუაცია კარდინალურად შეიცვალა. 1943 წელს სტალინმა ცნო სინოდი, 1944 წელს დაუშვა სინოდის კრე-

ბის მოწვევა, რომელზეც პატრიარქად სერგი დამტკიცდა. ხოლო 1945 წელს, სერგის გარდაცვალების შემდეგ, პატრიარქად ალექსის დამტკიცებასთან ერთად ეკლესიამ იხიმა ე.წ. "ობნოვლენჩესტვოზე" (განახლებული ეკლესია) გამარჯვება. ამ უკანასკნელ მიმდინარეობას ხელისუფლება 20-იან და 30-იან წლებში აქტიურად უჭერდა მხარს, მაგრამ ხალხმა მას ზურგი შეაქცია. ამავე წლებში მოხდა საქართველოსა და რუსეთის ეკლესიათა შერიგება, რამაც გზა გაუხსნა საქართველოს ეკლესიის ცნობას ყველა სხვა მართლმადიდებელი ეკლესიის მხრიდან.

რასაკვირველია, ის ფასი, რომელიც ეკლესიამ გადაიხადა, დიდი იყო. ეკლესია სრულ ლოიალობას უცხადებდა ხელისუფლებას, აქტიურად უჭერდა მხარს მის საერთაშორისო პოლიტიკას, რის გამოც, ბუნებრივია, მას განუდგნენ უცხოეთში მყოფი ეპარქიები. ეკლესია ასევე ფრიად შეზღუდული იყო თავისი შიგა საკითხების განხილვისა და გადაწყვეტის საქმეში. არავინ უარყოფს სახელმწიფოს მხრიდან მუდმივ ძალისხმევას, კონტროლი განეხორციელებინა საეკლესიო ცხოვრების ყველა მხარეში, საკადრო საკითხების ჩათვლით.

სამაგიეროდ, ამ ფასად შესაძლებელი გახდა ღვთისმსახურების წარმართვა ათეულობით ათას ტაძარში, მილიონობით ადამიანს ექადაგებოდა ქრისტიანობა, გაიხსნა ორი აკადემია და ათობით სემინარია. მორწმუნე ხალხის უმრავლესობას საერთოდ არ აინტერესებდა იერარქთა პოლიტიკური განცხადებები. მათ ის აინტერესებდათ, რისი საშუალებაც მიეცათ – მონაწილეობა მიეღოთ საეკლესიო ცხოვრებაში კანონიკურ, ორგანიზებულ ჭეშმარიტ მართლმადიდებელ ეკლესიაში.

ზაზა შათირიშვილი ასე წარმოაჩენს ამ პროცესებს: "სტალინმა აღადგინა პატრიარქობა რუსეთში, დაიწყო აკადემიებისა და სემინარიების გახსნა, აღადგინა ღვთისმსახურება ბევრ ეკლესიაში".

მაგრამ რას ნიშნავს სტალინის მიერ სემინარიების გახსნა. თავის პარტიულ კადრებს ის სემინარიაში ვერ გააგზავნიდა იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ ისინი იქ ღვთისმეტყველებას ვერ ასწავლიდნენ. სტალინმა ეკლესიას სემინარიებისა და ეკლესიების გახსნის უფლება მისცა. დანარჩენი თვით ეკლესიის მესვეურებმა გააკეთეს. მაინც ვინ მსახურობდა ეპისკოპოსებად და მღვდლებად? ვინ ასწავლიდა სემინარიებსა და აკადემიებში? – ბევრი ჭეშმარიტი აღმსარებელი, რომლებიც სარწმუნოებისთვის გადასახლებაში იმყოფებოდნენ. ასე, მაგალითად, იმ დროს კუბიშევის ეპისკოპოსად ხელდასმულმა მანუილ ლემეშევსკიმ ოც წელზე მეტი გაატარა საბჭოთა ბანაკებში. არაერთი ასეთი აღმსარებელი მოღვაწეობდა საქართველოს ეკლესიაშიც. საკმარისია, თუნდაც, ბეთანიის მონასტერში მოღვაწე ბერები იოანე და გიორგი გავისენოთ.

ზაზა შათირიშვილი ამ რთულ პერიოდს სხვანაირად განიხილავს:

"ეს ოფიციალური თუ ნახევრადოფიციალური სტატუსი ეკლესიას სახელმწიფოს მხრიდან ტოტალური კონტროლის ფასად დაუჯდა. 20-იანი წლების დენილი ეკლესია 40-იანი წლებში სახელმწიფო აპარატის ნაწილად იქცა. თავისთავად ცხადია, რომ თანამედროვე ინტელიგენტის თვალთახედვიდან ეს იყო როგორც ეკლესიის, ისე, საზოგადოდ, მთელი კულტურის ტრაგედია. ოფიციალური სტატუსის პარალელურად, იმავე 40-იან წლებში სტალინური "გულაგის" მსხვერპლი გახდნენ ისეთი რელიგიური ფილოსოფოსები და მოღვაწეები, როგორებიც იყვნენ მამა პაველ ფლორენსკი და ლევ კარსავინი ...

ამიტომ, როდესაც დღეს ჩვენ ვლაპარაკობთ ეკლესიის მდგომარეობაზე რუსეთსა და საქართველოში, ქართული კულტურის იმ ხაზზე, რომელიც ჩვენს თავებშია – კარგად უნდა გვესმოდეს ყოველივე ამის გენეალოგია."

აზრი სავსებით გამჭვირვალეა, თითქოს სტალინის "გულაგმა" ეკლესიის საუკეთესო წარმომადგენლები შეიწირა, ხოლო ვინც დარჩა, ეს არის კარგად მართული და გაკონტროლებული "ე. წ. მართლმადიდებელი მრევლი". ამგვარი ლოგიკით ეკლესიის ყოველ დევნას მისი დაკნინება უნდა გამოეწვია, მაგრამ ეკლესიას ამ საკითხზე დიამეტრალურად საპირისპირო მოსაზრება გააჩნია.

ერთადერთი, რაც ჩვენ ამ წერილში მიზნად დავისახეთ, არის იმის ჩვენება, რომ წამოჭრილი საკითხები მეტად რთული და წინააღმდეგობრივია. მათ განხილვას უფრო მეტი ყურადღება და სიფრთხილე სჭირდება, ვიდრე ეს წერილის ავტორმა გამოავლინა. თუნდაც იმისთვის, რომ დაუმსახურებელი შეურაცხყოფა არ მივაყენოთ ჩვენი თანამოქალაქეების ერთ, საკმაოდ მრავალრიცხოვან ნაწილს.

გაზეთი "კავკასიონი" №47, 15-21 დეკემბერი, 1999 წელი

Résumé

Relations between the historically dominant Georgian Orthodox Church, the state and various religious minorities are becoming one of most painful issues for the nascent Georgian democracy. The leadership of the Orthodox Church, with support of the considerable part of the society, demands the official status for this church, which would include control over important aspects of state education system and curbing the activities of other religious organizations, especially foreign-financed “sects” that are active in the country. Others consider such a status would be a serious infringement of democracy and individual freedoms. Divided attitudes of the society to the recent visit of the Pope to Georgia highlighted this rift once more. Sociological polls show that considerable part of the society supports the increased role of the Church in the social and political life. The government keeps balancing, trying to avoid any open contradictions with the principle of democracy (and the West) but reluctant to alienate the Church as well. Various drafts of laws on religious organizations or agreements between the state and the Georgian Orthodox Church have been debated, but none of them have been enacted so far.

A public discussion organized by the Caucasian Institute for Peace, Democracy and Development on December 19th, 1999, was dedicated to problems of religious freedoms in Georgia, desirability of special legislation on religion, relations between the dominant Church and the society, and related issues. Academics, journalists, NGO activists, representatives of religious communities took part. This booklet includes contributions to this discussion, as well as some discussions in the Georgian media, also fostered by the CIPDD. Both organization of the discussion and publication of this booklet were made possible with the help of CordAid foundation (Netherlands).

CIPDD-ის ბიბლიოთეკა

1. შარლ ლუი მონტესკიე – „კანონთა გონი“
2. ჟან ჟაკ რუსო – „საზოგადოებრივი ხელშეკრულება“
3. „რუსი ფილოსოფოსები დემოკრატიასა და რევოლუციაზე“
(ს. ფრანკი, ნ. ბერდიაევი, ს. ბულგაკოვი)
4. მოშე დაიანი – „ცხოვრება ბიბლიით“
5. „საზოგადოება და პოლიტიკა I“ (სოციალური და პოლიტიკური კვლევების აღმანახი)
6. „ჭკუა გაისავან“ (სოციალური და პოლიტიკური კვლევების აღმანახი)
7. გია ნოდია – „საით?“ (პოლიტიკური პუბლიცისტიკა)
8. იოჰან ჰაინრიხა – „*HOMO LUDENS*“ (ნაშრომი კულტუროლოგიაში)
9. „დემოკრატიის კლასიკური დოკუმენტები“
10. Мераб Мамардашвили – „*Классический и неклассический идеалы рациональности*“
11. ვაცლავ ჰაველი – „ძალა უძალოთა“

12. მერაბ მაჰარდაშვილი – „*ღუქციები ფსიქონალიზის შესახებ*“
13. „*საქართველოს პოლიტიკური სისტემა*“ (ცნობარი)
14. ფრენსის ფუკუიამა – „*ისტორიის დასასრული და უკანასკნელი ადამიანი*“
15. **“ГРУЗИЯ – Данные о Вооруженных Силах”
(Материалы Русской разведки 1921 г.)**
16. გიო ნოდია – „*კონფლიქტი აფხაზეთში – მიზეზები და გააზრება*“
17. „*საზოგადოება და პოლიტიკა II*“ (სოციალური და პოლიტიკური კვლევების აღმანახი)

გამოსაცემად მზადაა

1. „*საზოგადოება და პოლიტიკა III*“ (სოციალური და პოლიტიკური კვლევების აღმანახი)